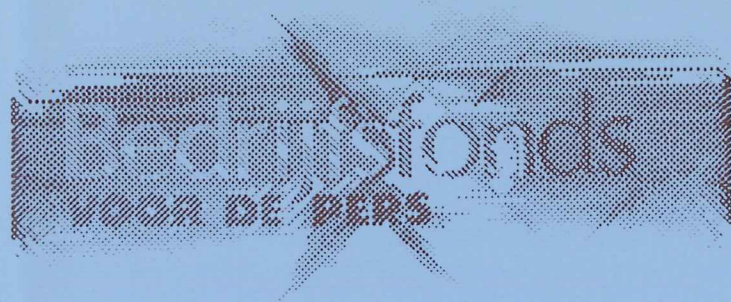

1992

Jaarverslag

Het Bedrijfsfonds voor de Pers

- De **Stichting Bedrijfsfonds voor de Pers** werd op **16 september 1974** **opgericht** en functioneerde op basis van statuten tot ultimo 1987.
- Sedert **1 januari 1988** functioneert het **Bedrijfsfonds voor de Pers** op basis van de **Mediawet** (Stb. 1987, 249) als een zelfstandig bestuursorgaan. Alle rechten en verplichtingen van de Stichting Bedrijfsfonds voor de Pers gingen daarbij op het Bedrijfsfonds over.
- Het fonds heeft **rechtspersoonlijkheid bij wet**.
- **Doelstellingen, taken en bevoegdheden** zijn neergelegd in de **Mediawet** en het **Mediabesluit** (Stb. 1987, 573), zoals gewijzigd bij besluit van 2 maart 1989 (Stb. 1989, 55).
- Het Bedrijfsfonds voor de Pers heeft ten **doel** het **handhaven en bevorderen van de pluriformiteit van de pers, voor zover die van belang is voor de informatie en opinievorming**.

Taken en bevoegdheden

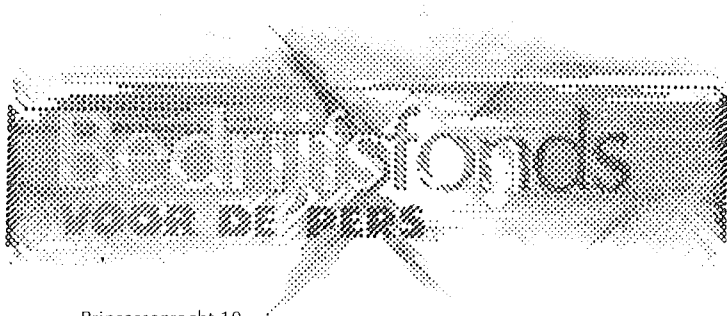
Het Bedrijfsfonds voor de Pers kan ten laste van eigen middelen financiële steun verlenen:

1. ten behoeve van afzonderlijke persorganen in de vorm van kredieten, kredietfaciliteiten of uitkeringen;
2. ten behoeve van dagbladen op grond van de Compensatieregeling voor Dagbladen. Deze regeling beoogt structurele verschillen te compenseren in de concurrentieverhoudingen, waarin dagbladen op de markt worden aangeboden;
3. aan gezamenlijke projecten van persorganen;
4. aan organisatie-onderzoek, gericht op structurele verbetering van de exploitatie van een persorgaan;
5. aan onderzoek voor de persbedrijfstak als geheel.

Het Bedrijfsfonds is verder belast met:

- het verrichten dan wel doen verrichten van onderzoek met betrekking tot het functioneren van de pers;
- het desgevraagd of uit eigen beweging adviseren van de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur over de uitvoering van de Mediawet, voor zover dit voor de taakuitoefening van het Bedrijfsfonds van belang is;
- het toezicht op de naleving van hetgeen de Mediawet in hoofdstuk IX: 'Steunmaatregelen voor Persorganen' bepaalt met betrekking tot de pers.

Secretariaat Bedrijfsfonds voor de Pers
Prinsessegracht 19, 2514 AP 's-Gravenhage
Telefoon: 070 - 361 71 11
Telefax: 070 - 361 71 08

Prinsessegracht 19
2514 AP Den Haag
tel. (070) 3 61 71 11
fax (070) 3 61 71 08

1992
Jaarverslag

Inhoudsopgave

A.	Jaarverslag van het Bedrijfsfonds voor de Pers over 1992	7
B.	Nadere gegevens	14
I.	Compensatieregeling voor Dagbladen	
1.1.	Inleiding	14
1.2.	Rapport Commissie 'Second opinion Compensatieregeling voor Dagbladen'	14
1.3.	Reactie Bedrijfsfonds op rapport Commissie 'Second opinion Compensatieregeling voor Dagbladen'	16
1.4.	Reactie minister op adviezen over de Compensatieregeling voor Dagbladen	18
2.	Steunverlening aan afzonderlijke persorganen	
2.1.	Inleiding	21
2.2.	Aanvragen	21
2.2.1.	Primeur	22
2.2.2.	Nederlands Dagblad	24
2.2.3.	Full Color	24
2.2.4.	De Krant op Zondag	25
2.2.5.	Weekkrant Suriname	27
2.2.6.	HP/De Tijd op Zondag	28
2.2.7.	De GAYKrant	30
2.2.8.	Dignity Magazine	31
2.2.9.	Furore	32
2.2.10.	Twentsche Courant	32
2.3.	Arob-beroep	33
2.3.1.	Inleiding	33
2.3.2.	Wijzigingen in de Wet Arob	34
2.3.3.	HP/De Tijd op Zondag	34
2.4.	Ontwikkelingen naar aanleiding van eerdere beslissingen en reeds verstrekte kredieten	35
2.4.1.	Inleiding	35
2.4.2.	De Vrije	35

3.	Bijdragen op aanvraag aan onderzoeksprojecten	
3.1.	Inleiding	37
3.2.	Vereniging De Nederlandse Dagblad Pers (NDP): campagne 'De Dagbladbezorger'	37
3.3.	Centraal Bureau voor Courantenpubliciteit (Cebuco): onderzoek naar veranderingen in de functie van dagbladen	38
3.4.	SelDi B.V.: onderzoek ten behoeve van SelDi	39
4.	Mediabeleid	
4.1.	Inleiding	41
4.2.	Toetsing van persfusies	41
4.2.1.	Zelfregulering Vereniging De Nederlandse Dagblad Pers (NDP)	42
4.3.	Lokale en regionale media	44
4.4.	Financiële voeding Bedrijfsfonds voor de Pers	45
4.5.	Werkings sfeer Bedrijfsfonds voor de Pers	47
4.6.	Interne evaluatie Bedrijfsfonds voor de Pers	49
4.6.1.	Inleiding	49
4.6.2.	Het Bedrijfsfonds voor de Pers: een evaluatie	50
5.	Financiële middelen	
5.1.	Inleiding	53
5.2.	Jaarrekening	56
5.3.	Accountantsverklaring	68
Bijlage I:	Reactie van het bestuur van het Bedrijfsfonds voor de Pers op het advies 'Second opinion Compensatieregeling voor Dagbladen'	69
Bijlage II:	Brief d.d. 20 februari 1992 betreffende het voedingspercentage voor het Bedrijfsfonds	76
Bijlage III:	Brief d.d. 18 september 1992 betreffende het voedingspercentage voor het Bedrijfsfonds	78
Bijlage IV:	Redevoeringen bij het afscheid van prof. drs J.W. Schoonderbeek	82

C.	Appendix Ontwikkelingen in de pers	114
D.	Publikaties van het Bedrijfsfonds voor de Pers	122

A. Jaarverslag van het Bedrijfsfonds voor de Pers over 1992

Inleiding

Onze werkzaamheden richtten zich in 1992 voor een belangrijk deel op onze functie als zelfstandig bestuursorgaan. Voor wat betreft onze adviserende taak ten behoeve van de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (WVC), brachten wij in het begin van het verslagjaar de resultaten uit van een door ons zelf uitgevoerde evaluatie van het persbeleid en het werk van het Bedrijfsfonds voor de Pers in de afgelopen jaren, met daaraan verbonden aanbevelingen voor de toekomst.

In het verslagjaar belegden wij achttien bestuursvergaderingen, waarin velerlei onderwerpen aan bod kwamen. Wij behandelden in dit jaar ongeveer evenveel aanvragen om steunverlening als in het voorgaande jaar.

Op het gebied van de Compensatieregeling voor Dagbladen waren wij in afwachting van de discussie van de minister met de Tweede Kamer over de eventuele voortgang van de regeling. Op het gebied van het mediabeleid volgden wij de ontwikkelingen op verschillende terreinen op de voet en lieten wij, waar nodig, van ons horen.

Met de minister van WVC hadden wij dit jaar nauw contact over de Compensatieregeling voor Dagbladen en over andere onderwerpen die wij in ons evaluatierapport hebben besproken. Tenslotte namen wij aan het eind van het verslagjaar afscheid van onze voorzitter, die bijna twintig jaar aan het Bedrijfsfonds leiding heeft gegeven.

Contacten met het ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (WVC)

In 1992 hadden wij met de minister van WVC tweemaal een gesprek over een aantal uiteenlopende onderwerpen. Zo spraken wij met haar over mogelijke wijzigingen op het gebied van de Compensatieregeling voor Dagbladen. Verder spraken we met haar over verruiming van de werkingssfeer van ons fonds, zoals wij die bepleitten in ons evaluatierapport. Andere onderwerpen bij deze gesprekken waren de financiële voeding van ons fonds, de stand van zaken met betrekking tot de beoogde zelfregulering door de dagbladpers bij persfusies, en het beleid ten aanzien van lokale media.

Compensatieregeling voor Dagbladen

De uitvoering van de Compensatieregeling voor Dagbladen lag in 1992 volledig stil. Na het advies dat wij reeds in december 1990 uitbrachten over de toekomstige Compensatieregeling, wachtten wij in het verslagjaar op de discussie van de minister met de Tweede Kamer over de eventuele voortgang van de regeling. In afwachting van dit overleg had de minister medio 1991 een Commissie 'Second opinion Compensatieregeling voor Dagbladen' opdracht gegeven, de Compensatieregeling te evalueren. Deze commissie, samengesteld uit de heren prof. dr P.B. Boorsma, prof. dr H.W. de Jong en drs J.H. Simons, bracht in januari 1992 rapport uit over haar werk. Op 23 maart van het verslagjaar zonden wij de minister onze reactie op dit rapport. In december 1991 hadden wij de minister er per brief reeds op attent gemaakt dat het feit dat besluitvorming over de Compensatieregeling op zich liet wachten, nadelige gevolgen had voor een aantal dagbladen. De exploitatie van een aantal dagbladen bleek, als gevolg van het uitblijven van een uitkering op basis van de Compensatieregeling, ernstige financieel-economische problemen te ervaren. Wij wezen erop dat dit grote risico's mee zou brengen voor het redactioneel zelfstandig voortbestaan van deze bladen. Wij drongen er bij de minister daarom op aan, spoedig tot besluitvorming over te gaan.

Ontwikkelingen in het mediabeleid

Naar aanleiding van het inwerkingtreden van de Wet Landelijke commerciële omroep, werd eind 1991 onder andere duidelijk hoe de toekomstige financiering van het Bedrijfsfonds geregeld zou worden. Over die toekomstige financiering hadden wij reeds in april 1991 een advies uitgebracht aan de minister. Wij brachten daarin naar voren dat het voor de continuïteit wenselijk zou zijn dat een vast percentage voor de financiële voeding van het Bedrijfsfonds zou worden gekozen. Wij adviseerden toentertijd dit percentage op circa 3% te stellen. In onze brief aan de minister gaven wij tevens argumenten voor dit advies. In februari 1992 attendeerden wij, met het oog op het opstellen van de begroting van het ministerie over 1993, de minister per brief nogmaals op ons advies van april 1991 over de financiële voeding van het Bedrijfsfonds. Naast de al eerder genoemde argumenten, wezen wij in deze brief op het belang, dat het Bedrijfsfonds voor steun aan nieuwe initiatieven en innovatie voldoende middelen beschikbaar heeft. Wij drongen er daarom

bij de minister op aan ten behoeve van de financiële voeding van het fonds in de begroting van WVC een bedrag op te nemen van f 20 miljoen en het in het eerste lid van artikel 128 van de Mediawet genoemde percentage voor 1993 dienovereenkomstig vast te stellen.

Nadat wij in reactie op onze brief van februari 1992 van de minister hadden vernomen dat zij het in de Mediawet genoemde percentage voor 1993, evenals voor de jaren 1991 en 1992, op nul zou stellen, besloten wij de minister wederom hierover een brief te zenden. In deze brief van 18 september 1992 stelden wij dat het besluit van de minister de mogelijkheden van het Bedrijfsfonds voor de Pers om tegemoet te komen aan problemen op het gebied van de pluriformiteit van de pers, wezenlijk zou aantasten. Het is volgens ons noodzakelijk dat het fonds op een permanent niveau van ca. f 50 miljoen gehandhaafd wordt. Voor 1993 zou dit betekenen, dat ten minste een bedrag van f 20 à f 25 miljoen nodig zou zijn. Wij adviseerden de minister derhalve haar besluit te heroverwegen en in ieder geval voor 1993 een zodanig percentage van de STER-opbrengsten, onderscheidenlijk van de opbrengsten van commerciële omroepinstellingen die toestemming hebben verkregen, ten behoeve van het Bedrijfsfonds te kiezen, dat voor 1993 een bedrag van f 50 miljoen in het fonds gehandhaafd zou worden.

In 1991 waren de wettelijke bepalingen in werking getreden die reclame op lokale en regionale omroep mogelijk maakten. Deze bepalingen vereisen dat een overeenkomst wordt gesloten tussen de uitgevers en de omroep over de reclame-inkomsten. Vanaf 1991 werden onderhandelingen voor deze overeenkomsten gevoerd, zowel tussen belangenorganisaties, als in de gemeentes tussen direct belanghebbenden. Aangezien uitkomsten van deze onderhandelingen mogelijk verhoudingen blootleggen tussen de verschillende media op lokaal niveau in het heden en in de toekomst, besloten wij in het verslagjaar opdracht te geven tot een onderzoek dat verwachtingen en wensen in kaart brengt van personen die op verschillende plaatsen aan dergelijke onderhandelingen deelnemen. Bij het schrijven van dit jaarverslag waren de eerste resultaten van dit onderzoek in concept beschikbaar.

Na een lange reeks van adviezen over een persfusie(controle)-regeling, kwam het kabinet hierover in februari 1992 met een standpunt naar buiten. Volgens het kabinet zou zelfregulering door de persbedrijfstaking zelf een betere oplossing zijn dan een wettelijke persfusieregeling. Besloten werd dat de verschillende betrokken ministeries over een dergelijke zelfregulering in overleg zouden treden met de Vereniging De Nederlandse Dagblad Pers (NDP). In september presenteerde de NDP de minister een concept-persfusiecode voor dagbladen, 'een ruwe schets', zoals de NDP het ontwerp zelf betitelde. De minister liet de NDP in een reactie op het ontwerp weten dat zij het concept als uitgangspunt aanvaardbaar achtte, maar dat het op een aantal punten nader diende te worden uitgewerkt. Bij het schrijven van dit jaarverslag was deze uitwerking nog niet afgerond.

Evaluatie

In 1991 hadden wij besloten het werk van het Bedrijfsfonds over de afgelopen jaren aan een nader onderzoek te onderwerpen. Onze probleemstelling bij dat onderzoek was de vraag of de doelstellingen van het fonds zoals die in 1974 zijn opgesteld en in latere jaren zijn bijgesteld, heden ten dage nog actueel zijn. Om onze gedachtenvorming over deze materie richting te geven, hadden wij prof. dr W. Albeda, prof. dr S.W. Douma en dr H.A. van Stiphout verzocht hun visie hierover, ieder afzonderlijk, in een notitie aan ons te doen toekomen. Begin 1992 ontvingen wij deze notities, die wij als bijlagen voegden bij ons 'Advies van het bestuur van het Bedrijfsfonds voor de Pers over de evaluatie van het persbeleid, met bijzondere aandacht voor het Bedrijfsfonds'. Dit advies, gepubliceerd in onze serie 'Rapporten van het Bedrijfsfonds voor de Pers' (R5), brachten wij op 20 maart 1992 aan de minister van WVC uit. Het advies bevat, behalve een evaluatie van de afgelopen jaren, onder andere ook aanbevelingen voor de Compensatieregeling voor Dagbladen en voor de werkingssfeer van het Bedrijfsfonds.

Financiële steunverlening

In tegenstelling tot de gang van zaken rondom de steun op grond van de Compensatieregeling voor Dagbladen, in het kader waarvan in het verslagjaar geen aanvragen konden worden gedaan, waren er in 1992, evenals in 1991, weer veel aanvragen om individuele financiële steun. Daarnaast hadden wij ook in

1992 weer veelvuldig gesprekken met personen die overwogen een aanvraag in te dienen, maar waarbij deze gesprekken uiteindelijk niet leidden tot een officiële aanvraag.

Per 1 januari 1992 hadden wij nog drie aanvragen uit het voorgaande jaar in behandeling. In het verslagjaar namen wij daarbij zeventien nieuwe aanvragen in behandeling.

In 1992 trokken drie van de in het totaal twintig aanvragers hun aanvragen om uiteenlopende redenen in, voordat wij tot officiële besluitvorming waren overgegaan. Wij beslisten in het verslagjaar uiteindelijk over tien aanvragen. Eén aanvraag konden wij pas afronden in het begin van 1993. Over zes aanvragen hadden wij bij het afsluiten van dit jaarverslag nog geen beslissing kunnen nemen.

Van de tien aanvragen waarover wij in 1992 beslisten, werden er acht toegewezen en twee afgewezen. Twee van de toegewezen aanvragen betroffen aanvragen voor onderzoek in het belang van de persbedrijfstak als geheel. Met de toegewezen aanvragen was in het totaal een bedrag van ruim f 4 miljoen gemoeid. Aan drie aanvragers zegden wij in totaal voor f 785.000,— krediet toe. De vijf andere aanvragers werd een uitkering toegezegd voor in totaal een bedrag van f 3.266.750,—.

De ene aanvraag die wij in het begin van 1993 afrondden, werd toegewezen. Deze aanvraag had betrekking op een uitkering van f 80.000,—.

In 1993 namen wij tenslotte nog drie nieuwe aanvragen in behandeling. Over deze aanvragen hadden wij bij het afsluiten van dit jaarverslag nog geen uitspraak gedaan.

De ontwikkelingen naar aanleiding van eerdere beslissingen, hielden in 1992 in de meeste gevallen verband met nieuwe aanvragen van bladen die wij reeds eerder financiële steun hadden verstrekt.

Afscheid voorzitter Bedrijfsfonds

Op 9 december 1992 namen wij afscheid van onze voorzitter, prof. drs J.W. Schoonderbeek, die onze werkzaamheden in de bijna twintig jaren van het bestaan van het Bedrijfsfonds steeds op voortreffelijke wijze leidde. Wij namen afscheid van hem op een bijeenkomst waarbij een aantal personen uit ons midden een uiteenzetting gaf over onderwerpen verbandhoudend met het thema 'the free market place of ideas'. Ter gelegenheid van zijn

afscheid boden wij de heer Schoonderbeek een zogenaamde 'krant op maat' aan, de 'Schoonderbeekkrant'. De redevoeringen rond het thema 'free market place of ideas' zijn, met de speech bij de overhandiging van de 'Schoonderbeekkrant', in bijlage IV van dit jaarverslag gevoegd.

Wij danken onze inmiddels oud-voorzitter voor het vele werk dat hij steeds met grote nauwgezetheid voor het Bedrijfsfonds verzette in al die jaren. Wij zullen zijn wijsheid als voorzitter en als mede-bestuurslid zeer missen.

Nader verslag en overige werkzaamheden

In het B-gedeelte van dit verslag wordt in afzonderlijke hoofdstukken uitvoeriger ingegaan op onze activiteiten in het afgelopen jaar, die hierboven kort zijn aangegeven. Voor nadere informatie over deze activiteiten zij dan ook verwezen naar de desbetreffende hoofdstukken.

Evenals in voorgaande drie jaren, hebben wij ook in dit jaarverslag weer als appendix een overzicht van ontwikkelingen op het gebied van de pers opgenomen. In 'Ten geleide' van ons jaarverslag over 1989 schreven wij, dat het nuttig kan zijn wanneer de ontwikkelingen in de pers in aantallen bladen, hun oplagen en ondernemingen, de redactionele zelfstandigheid, concentratie en marktaandelen van concerns, worden waargenomen en geanalyseerd. In dat jaarverslag zetten wij een eerste stap om lacunes in de informatievoorziening op dit gebied systematisch op te vullen. Het Persinstituut actualiseerde daartoe voor ons zijn beschikbare persbarometer en andere gegevens over de pers. Dit resulteerde in een overzicht van gegevens over dagbladen en lokale media.

In 1991 besloten wij het Persinstituut opdracht te geven het persoverzicht uit te breiden en te verdiepen. Het Persinstituut is in het kader van deze opdracht bezig een computergestuurd informatiesysteem voor het Bedrijfsfonds op te zetten. Dit systeem zal echter pas in de loop van 1993 gereed zijn. In dit jaarverslag over 1992 is daarom nog een overzicht opgenomen, dat vergelijkbaar is met de overzichten van voorgaande drie jaren.

Samenstelling van het bestuur en het secretariaat van het Bedrijfsfonds voor de Pers in 1992

In 1992 was het bestuur als volgt samengesteld:

prof. drs J.W. Schoonderbeek, voorzitter

J. Kassies, vice-voorzitter

drs J.B.H.M. Beks

prof. dr J.J. van Cuilenburg

drs H.J.A.M. van Haaren

prof. dr F. Haselhoff

mr W.C.D. Hoogendijk

De leden van het bestuur zijn voor een periode van vijf jaar benoemd bij Koninklijk Besluit. Bij zes van de leden was dit het geval bij KB van 1 maart 1988 (stcrt. 1988, 51). De heer Beks werd benoemd bij KB van 6 augustus 1991 (stcrt. 1991, 168). Op grond van de Mediawet is voor de bestuursleden herbenoeming voor één aansluitende periode van vijf jaar mogelijk. Het bovenstaande betekende dat aan het einde van het verslagjaar voor alle bestuursleden, op de heer Beks na, het einde van hun eerste periode was aangebroken. Onze voorzitter liet weten niet herbenoembaar te zijn, de overige bestuursleden waren dat wel. Vanaf 1 januari 1993 zijn diens opvolgers vijf van onze bestuursleden herbenoemd voor vijf jaar bij KB van 11 december 1992. De heer Kassies is daarbij benoemd tot voorzitter van ons fonds. Zelf wezen wij de heer Hoogendijk als onze nieuwe vice-voorzitter aan.

In de in ons bestuur ontstane vacature van bestuurslid, werd bij het eerder genoemde KB van 11 december 1992 prof. dr S.W. Douma eveneens voor vijf jaar benoemd.

Het secretariaat van het Bedrijfsfonds voor de Pers kende in 1992 de volgende samenstelling:

drs L.H.A. Lichtenberg, secretaris

drs C.W.M. Buijs, plaatsvervangend secretaris

mevr. mr drs W. Vermeulen Naayen, juridisch medewerkster

mevr. C.M.M. Wissink, administratief medewerkster

De medewerkers van het secretariaat zijn op grond van de Mediawet in dienst van het Bedrijfsfonds voor de Pers.

Zij worden benoemd door het bestuur.

Het bestuur van het Bedrijfsfonds voor de Pers.

April 1993.

B. Nadere gegevens

Hoofdstuk I. Compensatieregeling voor Dagbladen

I.1. Inleiding

De mogelijke voortzetting van de Compensatieregeling voor Dagbladen wachtte het verslagjaar op de discussie die de minister hierover met de Tweede Kamer wilde voeren.¹ Op het moment van schrijven van dit jaarverslag had deze discussie nog niet plaatsgevonden. Wel stuurde de minister op 23 december 1992 een brief aan de Tweede Kamer, waarin zij haar voorstellen over het toekomstig overheidsbeleid jegens de pers uiteen zette. Deze brief bevat de conclusies die de minister trok uit een aantal adviezen. In december 1990 adviseerden wij de minister reeds de regeling op enkele punten aan te passen en met vijf jaar te verlengen.² De minister besloot daarop de Commissie 'Second opinion Compensatieregeling voor Dagbladen' in te stellen, die tot taak kreeg een second opinion te geven over het functioneren van de regeling over de afgelopen jaren en over onze evaluatie daarvan. Deze commissie bestond uit prof. dr P.B. Boorsma, prof. dr H.W. de Jong en drs J.H. Simons. De commissie bracht in januari 1992 rapport uit over haar bevindingen. In de volgende paragrafen zullen dit rapport van de Commissie 'Second opinion Compensatieregeling voor Dagbladen', alsmede onze reactie op dat rapport, die wij in maart 1992 aan de minister verzonden, worden besproken.

I.2. Rapport Commissie 'Second opinion Compensatieregeling voor Dagbladen'

Taakstelling van de commissie

De minister legde de commissie de volgende vragen voor:

- a.1. Heeft de regeling conform de bedoeling gewerkt, met andere woorden hebben concerns verlieslijdende dagbladen in stand gehouden dankzij de regeling?

¹ Zie voor uitgebreide informatie over voorgaande ontwikkelingen ons jaarverslag over 1991, hoofdstuk I.

² Zie voor een samenvatting van dit advies ons jaarverslag over 1991, paragraaf I.3.1.

2. Is continuering van de regeling in enigerlei vorm zinvol?
- b.1. Zo ja, is het mogelijk de regeling te verbeteren teneinde (nog) beter aan de intenties te voldoen?
2. Kan de doelmatigheid vergroot worden?
3. Wat is in dit verband uw oordeel over de wijzigingen in de regeling, welke het Bedrijfsfondsbestuur in zijn advies zelf heeft voorgesteld?
- c.1. Zo nee, op welke wijze kan anderszins vorm gegeven worden aan de doelstelling van de regeling: instandhouding van (verlieslijdende) dagbladen ter bescherming van de pluriformiteit in de dagbladpers?

Bevindingen van de commissie

De commissie stelde in het kader van haar opdracht twee lijsten op, waarin in willekeurige volgorde respectievelijk de argumenten van de commissie pro en contra het behoud van de regeling werden opgesomd. Deze argumenten werden door de drie commissieleden verschillend beoordeeld, waardoor de commissie als geheel niet tot een eensluidend advies kwam.

Antwoorden van de commissie op de gestelde vragen

Voor wat betreft de vraag of continuering van de regeling in enigerlei vorm zinvol zou zijn, concludeerde de commissie dat, gezien de complexiteit van de materie waarop de regeling betrekking heeft, deze vraag niet met een eenvoudig ja of nee te beantwoorden is. De meningen van de commissie over het antwoord op deze vraag liepen uiteen. De heren Boorsma en De Jong meenden dat deze vraag eigenlijk met nee beantwoord moet worden. Zij baseerden dit op hun overtuiging dat de regeling het risico van een conserverende werking inhoudt, onjuiste ondernemingsbeslissingen kan honoreren en voor wat betreft steun aan verlieslijdende bladen van een winstgevend concern tot ondoorzichtigheden en anomalieën kan leiden. De heer Simons meende dat de vraag met ja beantwoord kan worden. Hij onderschreef het standpunt van ons bestuur dat de Compensatieregeling een belangrijk instrument gebleken is voor het instandhouden van de pluriformiteit in de dagbladpers. Hij wees er daarbij op dat de regeling nagenoeg de enig overgebleven faciliteit is, waarmee de overheid aan haar zorgplicht voor een pluriforme pers gestalte geeft. De commissie stelde voorts dat verbetering van de regeling,

gezien de wijze waarop het Bedrijfsfonds deze uitvoert, overgelaten moet worden aan het fonds.

Ook gaf de commissie te kennen dat het Bedrijfsfonds tot op heden een hoge doelmatigheid bereikt heeft in de uitvoering van de regeling binnen het daartoe gestelde kader.

Naar de mening van de heren Boorsma en Simons zou elk jaar een bedrag van f 15 miljoen ter beschikking gesteld moeten worden aan het Bedrijfsfonds (uit de algemene middelen dan wel uit de STER-inkomsten). Volgens Boorsma zou dit bedrag ter ondersteuning van de pers naar inzicht van het Bedrijfsfonds kunnen worden besteed, volgens Simons moet dit bedrag ten behoeve van de Compensatieregeling (in bijgestelde vorm, volgens de voorstellen van het fonds) worden aangewend.

De commissie pleit er verder unaniem voor om meer geld uit te trekken voor nieuwe initiatieven en innovatie betreffende nieuwsvoorziening en opinievorming door de geschreven pers. Daarbij zouden ook nieuwe week- en maandbladen betrokken moeten worden. In de aanloopfase, als er slechts een beperkt advertentiedraagvlak is, zouden deze nieuwe bladen, incidenteel, relatief meer steun kunnen ontvangen, aldus de commissie.

Tenslotte sprak de commissie zich deels unaniem, deels op meer persoonlijke titel uit over andere mogelijke alternatieven voor de regeling.

De heren De Jong en Boorsma voegden bij het rapport een bijlage, waarin zij de achtergronden van hun opvattingen en conclusies schetsen.

I.3. Reactie Bedrijfsfonds op rapport Commissie 'Second opinion Compensatieregeling voor Dagbladen'

Inleiding

Op 27 januari van het verslagjaar voerden wij naar aanleiding van onder andere het rapport van de Commissie 'Second opinion Compensatieregeling voor Dagbladen', een gesprek met de minister van WVC. In dit gesprek werd afgesproken dat over deze kwestie nog nader overleg zou plaatsvinden tussen het Bedrijfsfonds en de minister; alvorens de minister hierover met de Tweede Kamer in discussie zou treden. Dit nadere overleg vond in de tweede helft van het verslagjaar plaats.

Per brief van 23 maart 1992 zonden wij de minister onze schriftelijke reactie op het rapport van de Commissie 'Second opinion Compensatieregeling voor Dagbladen'.

Reactie

In onze brief van 23 maart³ merkten wij allereerst op dat het advies van de heren Boorsma en De Jong en de bijgevoegde analyse volgens ons op een aantal punten onjuistheden bevatten. De krantenmarkt is volgens ons bestuur te beschouwen als een 'free market place of ideas', waarop pluriforme informatie vrij kan worden uitgewisseld. Achterstanden op een dergelijke ideële markt kunnen dan ook niet zonder meer geweten worden aan mismanagement, zoals de heren Boorsma en De Jong menen. Achterstanden op deze markt, bijvoorbeeld in oplagen en verspreidingsdichtheden, worden veeleer veroorzaakt door het eigen karakter van de bladen, door de keuzes die voortvloeien uit dat eigen karakter en door de maatschappelijke pluriformiteit die landelijk en regionaal ongelijk verdeeld is.

De conclusie van de heren Boorsma en De Jong dat de compensatie-uitkering neerkomt op een vergoeding van verliezen die zuiver en alleen ontstaan zijn door onjuiste ondernemingsbeslissingen uit het verleden, werd in onze brief derhalve weerlegd. De regeling heeft tot dusver uitsluitend compensatie geboden voor dat deel van de verliezen dat ontstaan is door de handicaps van oplage en verspreidingsdichtheid.

Ook gingen wij in onze brief in op het door de heren Boorsma en De Jong genoemde gevaar van conserverende werking die van de regeling zou uitgaan, op ondoorzichtige verhoudingen die door concernvorming veroorzaakt zouden worden en de problemen die door deze concernvorming ontstaan bij toepassing van het criterium 'redactionele zelfstandigheid'. Wij wezen er overigens op zelf de door de heren Boorsma en De Jong genoemde knelpunten ook reeds gesignaleerd te hebben in ons advies van 21 december 1990 over een toekomstige compensatieregeling. Op de door ons bestuur toenmaals aangevoerde verbeteringen van de regeling op allerlei terreinen, werd in de analyse van de commissie echter niet ingegaan.

³ Zie voor de volledige tekst van deze brief bijlage I bij dit jaarverslag.

Tenslotte onderschreven wij in onze brief nog de aanbeveling van de gehele commissie om meer geld uit te trekken voor steunverlening aan nieuwe initiatieven op het gebied van de pers. Deze aanbeveling komt overeen met eerdere adviezen van het Bedrijfsfonds.

1.4. Reactie minister op adviezen over de Compensatieregeling voor Dagbladen

Inleiding

In 1992 hadden wij, zoals gezegd, tweemaal een gesprek met de minister van WVC en eenmaal met haar ambtenaren over de toekomst van de Compensatieregeling voor Dagbladen.

In december van het verslagjaar bracht de minister de conclusies die zij uit de adviezen en gesprekken getrokken had naar buiten, in de vorm van een brief aan de Tweede Kamer. In deze brief van 23 december 1992 zet de minister haar visie op het toekomstig persbeleid en op de toekomst van de Compensatieregeling voor Dagbladen uiteen.

Brief minister van 23 december 1992

De minister begint met de constatering dat de Compensatieregeling voor Dagbladen als experimentele regeling sedert 1981 zesmaal is toegepast: over de boekjaren 1981-1983, 1985-1986 en over 1989. In het totaal werd bijna f 90 miljoen uitgekeerd aan in totaal 16 dagbladen. Zij meent dat daarmee genoeg geëxperimenteerd is met de regeling en dat het tijd wordt een beslissing omtrent de toekomst van de regeling te nemen.

Zij meent dat de Compensatieregeling een regeling zou moeten worden, waar dagbladen slechts gedurende een beperkte tijd een beroep op kunnen doen. Zij denkt daarbij aan een tijdvak van maximaal vier jaar. Na afloop van die periode moet er een zodanige verbetering te constateren zijn, dat een ten minste kostendekkende exploitatie is bereikt. Voor dit doel moet de desbetreffende onderneming een ondernemingsplan overleggen dat gericht is op structurele verbetering van de exploitatie binnen een redelijke periode.

De minister stelt de Kamer in haar brief voor over te gaan tot een verdergaande overdracht van bevoegdheden aan het Bedrijfsfonds. Indien het Bedrijfsfondsbestuur zelf uitvoeringsbepalingen van de Compensatieregeling kan vaststellen en dit

niet meer hoeft te gebeuren door wijzigingen in het Media-besluit, zou dat de snelheid en de flexibiliteit waarmee de regeling uitgevoerd wordt, positief kunnen beïnvloeden, aldus de minister. Aan het fonds zou verder in de toekomst meer overgelaten moeten worden te bepalen hoeveel geld aan welke instrumenten onder welke voorwaarden kan worden verstrekt. Slechts de hoofdlijnen (zoals de vaststelling van het jaarbudget, de omschrijving van de werkingssfeer en een globale omschrijving van de steunvoorwaarden) blijven in de Mediawet geregeld. Daartegenover zou moeten staan dat het beperkte toezicht van de minister op het doen en laten van het fonds wegens 'in strijd met het recht', wordt verruimd naar 'in strijd met het recht of het algemeen belang'.

Voor het overige neemt de minister, blijkens haar brief, een aantal aanbevelingen van ons op het gebied van de Compensatieregeling wel over, en een aantal niet. Zo is de minister het bijvoorbeeld eens met onze aanbeveling om beter rekening te houden met de voordelen die dagbladen behalen op grond van het feit dat zij tot een concern behoren. Wij adviseerden daartoe bij het berekenen van het exploitatieresultaat van verlieslijdende dagbladen in concernverband een belangrijk deel van de vaste kosten buiten beschouwing te laten. Oneens is zij het onder andere met onze aanbeveling om het vereiste project, dat gericht is op een structurele verbetering van de exploitatie van het desbetreffende dagblad binnen een redelijke termijn, voor de bladen te laten vallen. Wij meenden dat dergelijke projecten in feite een vanzelfsprekendheid zijn voor bladen die verlies lijden. De minister meent echter dat het indienen, goedkeuren en uitvoeren van een project essentieel is voor de doelrealisatie van de Compensatieregeling. Voorts legt de minister, in overeenstemming met het bredere kabinetsbeleid dat expliciet gericht is op het voorkomen van oneindige subsidie- of steunregelingen, in haar brief nadruk op het belang dat zowel de Compensatieregeling, alsook de andere regelingen van het Bedrijfsfonds strikt in de tijd worden beperkt. Daarom stelt zij voor vast te leggen dat de looptijd van de regelingen een periode van maximaal vier jaar beslaat en dat de werking ervan na een periode van drie jaar wordt geëvalueerd.

De minister beëindigt haar brief met de opmerking dat de omstandigheden in de persbedrijfstak, met name in de dagblad-sector, van dien aard zijn dat een spoedige besluitvorming over de door haar voorgestelde maatregelen geboden is. Zij stelt

daarom voor op korte termijn over het geheel van voorgestelde maatregelen met de Kamer van gedachten te wisselen. Bij het schrijven van dit jaarverslag was een kamerdebat in voorbereiding.

Hoofdstuk 2. Steunverlening aan afzonderlijke persorganen

2.1. Inleiding

Vanaf 1 januari 1988, toen de Mediawet in werking trad, kan het Bedrijfsfonds voor de Pers financiële steun verlenen aan zowel dag-, week- als maandbladen. Niet al deze bladen kunnen echter een beroep doen op de steun. De wet geeft namelijk, naast enkele meer formele eisen, een begrenzing aan de werkingssfeer naar soorten bladen. Deze begrenzing is verwoord in artikel 129 lid 2 onderdeel b van de Mediawet. Hierin staat dat het Bedrijfsfonds uitsluitend financiële steun kan verlenen ten behoeve van persorganen die in belangrijke mate nieuws, analyse, commentaar en achtergrondinformatie bevatten over een gevarieerd deel van de maatschappelijke actualiteit, mede gericht op politieke meningsvorming.

De werkingssfeer van het Bedrijfsfonds is in ons bestuur een blijvend onderwerp van gesprek, zowel naar aanleiding van concrete aanvragen alsook in zijn algemeenheid. Ons bestuur tracht op deze wijze te komen tot een zekere invulling van de beleidsvrijheid die de wet ons geeft.

Steun kan tot op heden alleen verleend worden aan bestaande persorganen en aan nieuwe dagbladen (artikel 130 lid 3 Mediawet) die bovendien binnen de werkingssfeer vallen. Wij hebben de minister echter reeds in 1990 geadviseerd ook nieuw op te richten persorganen met een wekelijkse en een maandelijks verschijningsfrequentie die binnen de werkingssfeer vallen, voor steun in aanmerking te laten komen.⁴ Reeds een aantal malen heeft de minister laten weten dat zij zelf ook voor een dergelijke verruiming van de werkingssfeer is. Recentelijk heeft zij dit standpunt weergegeven in haar brief aan de Tweede Kamer van 23 december 1992 over het toekomstig persbeleid.⁵

2.2. Aanvragen

In het verslagjaar hebben wij ons, zoals reeds vermeld in het A-

⁴ Zie voor dit advies van 13 september 1990 paragraaf 5.6 van het jaarverslag van het Bedrijfsfonds voor de Pers over 1990.

⁵ Zie voor de inhoud van deze brief paragraaf 1.4 en paragraaf 4.5 van dit jaarverslag.

gedeelte van dit verslag, beziggehouden met in totaal twintig aanvragen.

Het feit dat de werkingssfeer begrensd is, heeft er in 1992 toe geleid dat wij zes aanvragers hebben meegedeeld dat zij niet voor steun in aanmerking konden komen. Drie van deze aanvragers trokken op grond hiervan hun aanvragen in. De drie andere aanvragen werden gehandhaafd en definitief afgewezen. Naar aanleiding van één van deze afwijzingen ontvingen wij een bezwaarschrift, waarover wij begin 1993 nog niet hadden beslist. Acht aanvragen werden in het verslagjaar 1992, al dan niet gedeeltelijk, toegewezen. Twee van deze aanvragen omvatten het verzoek om een bijdrage voor onderzoek.⁶ De zes andere aanvragen werden toegewezen ten behoeve van de exploitatie van een blad. In het begin van 1993 namen wij een positieve beslissing over één reeds in 1992 bij ons ingediende aanvraag van een blad.

Eén reeds in 1991 en vier in 1992 ontvangen aanvragen waren bij het schrijven van dit jaarverslag nog bij ons in behandeling, evenals drie in het begin van 1993 ingediende aanvragen.

2.2.1. Primeur

Aanvraag

Zoals wij reeds in ons jaarverslag over 1991 vermeldde, wezen wij halverwege dat jaar een aanvraag van B.V. Weekbladpers voor de jongerenkrant Primeur af, omdat ons niet aannemelijk was gemaakt dat de gevraagde financiering vanuit het Bedrijfsfonds noodzakelijk was. Een verzoek om een voorlopige voorziening tegen ons besluit werd in september 1991 door de voorzitter van de afdeling Rechtspraak van de Raad van State afgewezen.⁷

In november 1991 ontvingen wij een nieuwe aanvraag voor Primeur. In deze aanvraag werd een klemmend beroep op ons gedaan de situatie van Primeur nogmaals te bezien.

⁶ Zie voor de behandeling van deze twee aanvragen hoofdstuk 3, de paragrafen 2 en 3.

⁷ Zie jaarverslag Bedrijfsfonds voor de Pers 1991, paragraaf 2.2.3.

Beslissing op tweede aanvraag

Een gesprek dat wij naar aanleiding van deze aanvraag met Primeur voerden, bracht enkele belangrijke wijzigingen in de omstandigheden aan het licht.

In de eerste plaats bleek B.V. Weekbladpers bereid de eigen financiële bijdrage aan de exploitatie en de reorganisatie van Primeur aanzienlijk te verhogen. Daarnaast kon uit de verstrekte gegevens worden afgeleid dat de betaalde oplage van Primeur zich de laatste maanden positief had ontwikkeld, wat erop wees dat er reële kansen waren voor uitbreiding van die oplage.

Op grond van bovenstaande redenen lieten wij B.V. Weekbladpers begin 1992 weten besloten te hebben, op basis van artikel 130 lid 4 van de Mediawet een subsidie te verstrekken van f 500.000,—, onder andere onder de voorwaarde dat B.V. Weekbladpers inderdaad ook zelf een aanzienlijk extra bedrag ten behoeve van de exploitatie van Primeur zou investeren.⁸

B.V. Weekbladpers trok naar aanleiding van onze beslissing tot steunverlening het Arob-beroep in, dat als vervolg op het verzoek om een voorlopige voorziening nog aanhangig was.

Nieuwe ontwikkelingen

Half november 1992 ontvingen wij van B.V. Weekbladpers bericht dat Primeur op 16 december 1992 voor het laatst zou verschijnen. Als reden voor het stopzetten van Primeur gaf het bericht aan dat het blad voor een kostendekkende exploitatie nog altijd een veel te lage betaalde oplage had. De uitgever meende dat verder investeren in Primeur niet meer verantwoord was en besloot de uitgave van Primeur te staken. Inmiddels hebben B.V. Weekbladpers en Wegener B.V. laten weten dat Wegener Primeur zal overnemen en de exploitatie van dit blad vanaf 16 maart 1993 zal voortzetten. Primeur zal vanaf dan als bijlage van de door Wegener uitgegeven dagbladen in een oplage van circa 600.000 exemplaren verschijnen.

Op basis van de voorwaarden die verbonden waren aan de eerder aan Primeur verstrekte subsidie, vroeg Weekbladpers ons in januari 1993 om toestemming voor de overdracht van de uitgaverechten van Primeur aan Wegener. Wij besloten met deze overdracht akkoord te gaan.

⁸ Gepubliceerd in de Staatscourant van 17 februari 1992, nr. 33.

2.2.2. Nederlands Dagblad

Aanvraag

In vervolg op een in 1990 en 1991 met onze steun bij het Nederlands Dagblad uitgevoerd reorganisatie-onderzoek,⁹ ontvingen wij begin november 1991 van Nedag Beheer B.V. een aanvraag om financiële steun ten behoeve van een eenmalige reorganisatie bij het Nederlands Dagblad. Verzocht werd om een bijdrage om te komen tot een oplagegroei, waardoor het Nederlands Dagblad ook op langere termijn als zelfstandige krant zou kunnen blijven verschijnen.

Beslissing

In januari 1992 lieten wij Nedag weten besloten te hebben de aanvraag in te willigen en op grond daarvan een uitkering van f 2.500.000,- te verstrekken. Dit bedrag zal over een periode van twee jaren in vijf tranches worden uitgekeerd.

Ons besluit was gebaseerd op artikel 130 lid 4 van de Mediawet, dat ons de mogelijkheid biedt ten behoeve van een eenmalige reorganisatie van een persorgaan financiële steun in de vorm van een uitkering te verstrekken.¹⁰

In 1992 en het begin van 1993 betaalden wij de eerste vier tranches van f 500.000,- aan Nedag uit.

2.2.3. Full Color

Aanvraag

In het begin van het verslagjaar ontvingen wij een aanvraag voor het blad Full Color. Full Color is 'een opiniërend maandblad voor kleurrijk Nederland', zoals dit blad zichzelf op de omslag ervan presenteert. De doelgroep van Full Color bestaat vooral uit de tweede generatie migranten in Nederland, alsmede uit Nederlanders die met die groep relaties onderhouden via school, werk of andere sociale verbanden. Het blad is sinds april 1991 op de markt.

De aanvraag van Full Color was erop gericht om door middel

⁹ Zie hiervoor de jaarverslagen van het Bedrijfsfonds voor de Pers over 1990, paragraaf 4.2 en over 1991, paragraaf 2.2.7.

¹⁰ Gepubliceerd in de Staatscourant van 31 januari 1992, nr. 22.

van een reorganisatieproject de betaalde oplage van het blad omhoog te brengen.

Beslissing

In april 1992 lieten wij Full Color weten besloten te hebben de aanvraag in te willigen.¹¹ Ons besluit om ten behoeve van Full Color een krediet van ten hoogste f 185.000,- ter beschikking te stellen, baseerden wij op artikel 130 lid 1 van de Mediawet. Dit artikel biedt het Bedrijfsfonds de mogelijkheid om ten behoeve van persorganen individuele financiële steun te verlenen in de vorm van krediet en kredietfaciliteiten, indien de continuïteit van het desbetreffende persorgaan in gevaar is en de noodzakelijke steun niet of niet afdoende op andere wijze kan worden verkregen. De door Full Color ingediende plannen en maatregelen konden naar de mening van het bestuur van het Bedrijfsfonds worden aangemerkt als een project dat voldoet aan hetgeen het tweede lid van artikel 130 van de Mediawet vereist.

Nieuwe ontwikkelingen

In 1992 deden zich ontwikkelingen omtrent Full Color voor op grond waarvan wij eind januari 1993 besloten de in het begin van 1992 aan Full Color gedane toezegging voor bovenstaand krediet van f 185.000,- alsnog in te trekken. Na een periode van bijna een jaar was nog niet aan alle voorwaarden die aan het krediet verbonden waren, voldaan. Bovendien bleek het blad inmiddels niet meer aan de in artikel 129 lid 2 sub d van de Mediawet gestelde eis te voldoen dat er sprake moet zijn van een maandelijks verschijningsfrequentie. In 1992 was het blad in het totaal slechts twee maal verschenen.¹²

2.2.4. De Krant op Zondag

Inleiding

In ons jaarverslag over 1991 deelden wij mee dat wij in dat jaar De Krant op Zondag een krediet verstrekten van f 4.000.000,-

¹¹ Dit besluit is gepubliceerd in Staatscourant nr. 84 van vrijdag 1 mei 1992.

¹² Deze beslissing is gepubliceerd in Staatscourant nr. 44 van donderdag 4 maart 1993.

om het beleidsplan 1991 voor De Krant op Zondag uit te kunnen voeren. Het krediet werd verstrekt onder de voorwaarde dat de aandeelhouders van De Krant op Zondag een gelijk bedrag aan aanvullend risicodragend vermogen ter beschikking zouden stellen. Enige tijd later gingen wij op verzoek van De Krant op Zondag akkoord met het aantrekken van verdergaande financiering door derden. Wij verbonden aan onze toestemming de voorwaarde dat zou worden vastgesteld dat de extra financiering paste binnen de voorwaarden van onze kredietovereenkomst.¹³

Aanvragen

In april 1992 ontvingen wij van De Krant op Zondag een nieuwe aanvraag. Deze aanvraag was gericht op het verkrijgen van een overbruggingskrediet ten behoeve van de exploitatie van De Krant op Zondag. Korte tijd later ontvingen wij een herziene aanvraag van De Krant op Zondag die praktisch gezien neerkwam op de vraag om kwijtschelding van het eerder verstrekte krediet van f 4.000.000,—. Nog voordat wij een definitieve beslissing over deze aanvragen aan De Krant op Zondag hadden kunnen versturen, bereikte ons begin mei het bericht dat De Krant op Zondag niet meer zou verschijnen wegens gebrek aan financiële middelen.

Eind mei vroeg De Krant op Zondag surséance van betaling aan en benoemde de rechter-commissaris twee bewindvoerders. Enkele dagen later ontvingen wij een aanvraag van deze bewindvoerders, die erop gericht was om De Krant op Zondag gedurende een zestal weken wederom te laten verschijnen. In die zes weken zou duidelijk kunnen worden of een rendabele exploitatie voor De Krant op Zondag wellicht toch mogelijk zou zijn, aldus de aanvraag. Het Bedrijfsfonds werd gevraagd om, door middel van een garantie voor het tekort dat bij de uitgave van de zes nummers zou ontstaan, bij te springen. Het ging daarbij om een bedrag van in totaal f 600.000,—.

Beslissing

Na een gesprek met de bewindvoerders over de aanvraag, lieten wij in juni 1992 weten besloten te hebben de aanvraag af te

¹³ Zie het jaarverslag van het Bedrijfsfonds voor de Pers over 1991, paragraaf 2.2.1.

wijzen.¹⁴ Alles overwegende meenden wij dat de gevraagde garantie niet verstrekt kon worden. In de Mediawet is namelijk bepaald dat financiële steun slechts verleend wordt indien de verantwoordelijke uitgever een project indient dat uitzicht biedt op een rendabele exploitatie binnen een redelijke periode (artikel 130 lid 2 Mediawet). Van een project dat voldeed aan deze voorwaarde was naar onze mening geen sprake.

Verdere afwikkeling

Enkele onderdelen van De Krant op Zondag, zoals de uitgaverechten en het abonneebestand, werden in een latere fase verkocht aan B.V. HP/De Tijd, waar men het plan had opgevat om naast de op donderdag verschijnende HP/De Tijd, op zondagen een HP/De Tijd op Zondag te laten verschijnen.¹⁵ In de afwikkeling van De Krant op Zondag, bleek dat de crediteuren van De Krant op Zondag allen slechts 5% van hun vordering op het blad terug zouden krijgen. Door het Bedrijfsfonds is ingestemd met het definitieve akkoord, zoals aangeboden door de bewindvoerders in deze surséance. Eind 1992 werd een bedrag van ca. f 200.000,- van het in 1991 aan De Krant op Zondag verstrekte krediet terugbetaald.

2.2.5. Weekkrant Suriname

Inleiding

In 1990 verstrekten wij Tory Media International B.V. een driejarig krediet ten bedrage van f 150.000,- ten behoeve van de Weekkrant Suriname. In 1988 hadden wij ten behoeve van hetzelfde blad reeds een uitkering verstrekt van f 83.000,-.¹⁶ In ons jaarverslag over 1991 vermeldde wij verder dat door ons in april 1991 met Tory Media International B.V. een versoepelde betalingsregeling werd getroffen, aangezien niet aan de betalingsverplichtingen voldaan kon worden.¹⁷

¹⁴ Gepubliceerd in Staatscourant nr. 107 van 5 juni 1992.

¹⁵ Zie hiervoor ook paragraaf 2.2.6 van dit jaarverslag.

¹⁶ Zie jaarverslag Bedrijfsfonds voor de Pers 1991, paragraaf 3.2.1.

¹⁷ Zie jaarverslag Bedrijfsfonds voor de Pers 1991, paragraaf 2.4.5.

Aanvraag

In juni 1992 diende Tory Media International een aanvraag in om steunverlening voor de inmiddels aan de Weekkrant Suriname gekoppelde Allochtonenkrant. Bovendien werd verzocht om verlenging van de in 1991 met ons overeengekomen versoepelde betalingsregeling. Wij besloten de aanvraag aan te houden in afwachting van nader onderzoek door de Nationale Investeringsbank (NIB) naar de financiële positie van de uitgever van de Weekkrant Suriname. Dit onderzoek en nader overleg tussen de NIB en de directie van Tory Media International leidde ertoe dat een nieuwe aanvraag werd ingediend. Deze aanvraag was erop gericht een noodzakelijke reorganisatie te kunnen doorvoeren, die ertoe zou moeten leiden dat de Weekkrant Suriname, na overdracht van de uitgaverechten en de exploitatie van het blad door de huidige uitgever aan Adhin & Albert advertising B.V. (A&A), zou worden verzelfstandigd.

Beslissing

Eind oktober 1992 lieten wij Adhin & Albert advertising B.V. (A&A), de nieuwe uitgever van de verzelfstandigde Weekkrant Suriname, weten besloten te hebben onder stringente voorwaarden een krediet van in totaal maximaal f 600.000,- ter beschikking te stellen voor de bovengenoemde reorganisatie.¹⁸ Eén van de voorwaarden die wij aan het krediet verbonden, was dat het in 1990 verstrekte krediet van f 150.000,- zou worden afgelost. Ons besluit was gebaseerd op het eerste lid van artikel 130 van de Mediawet, dat ons de mogelijkheid biedt ten behoeve van persorganen financiële steun te verlenen in de vorm van krediet en kredietfaciliteiten, indien de continuïteit van het betrokken persorgaan in gevaar is en de noodzakelijke steun niet of niet afdoende op andere wijze kan worden verkregen.

2.2.6. HP/De Tijd op Zondag

Inleiding

In april 1991 kwamen wij na langdurige onderhandelingen met de Hollandse Pers Unie B.V. (HPU) in een bespreking overeen dat de aflossing van een in 1974 ten behoeve van de vroegere

¹⁸ Gepubliceerd in Staatscourant nr. 217 van 9 november 1992.

Haagse Post verstrekt Bedrijfsfondskrediet, omgezet zou worden in een royalty-overeenkomst, waarbij het Bedrijfsfonds gedurende maximaal tien jaar een bepaald percentage zou ontvangen van de omzet van HP/De Tijd.¹⁹ Het maximum van het in totaal aan het Bedrijfsfonds te betalen bedrag werd bepaald aan de hand van het nog uitstaande krediet. De royalty-betalingen over 1991 – het eerste jaar waarop de royalty-overeenkomst betrekking heeft – zijn inmiddels door HP/De Tijd afgedragen.

Aanvraag

Half juni van het verslagjaar ontvingen wij een aanvraag van de Hollandse Pers Unie B.V. (HPU) voor HP/De Tijd op Zondag. Uit de aanvraag bleek dat HP/De Tijd van plan was onderdelen van De Krant op Zondag, waaronder de uitgaverechten en het abonneebestand, over te nemen.²⁰ De bedoeling was om, na deze overname, een op zondag verschijnende, gedeeltelijk actuele, tweede editie van HP/De Tijd te doen verschijnen. Zowel de abonnees van HP/De Tijd, als die van De Krant op Zondag zouden derhalve gedurende een zekere proefperiode twee edities van HP/De Tijd per week ontvangen.

Beslissing

Na een gesprek met HP/De Tijd over de aanvraag, besloten wij de aanvraag om financiële ondersteuning voor HP/De Tijd op Zondag af te wijzen.²¹ Wij namen dit besluit op grond van artikel 130, tweede lid, van de Mediawet. In dit artikel staat dat door het Bedrijfsfonds financiële steun slechts wordt verleend indien de verantwoordelijke uitgever een project indient dat uitzicht biedt op een rendabele exploitatie binnen een redelijke periode. Wij waren van mening dat de plannen van de HPU niet konden worden aangemerkt als een dergelijk project. Begin oktober 1992 diende HP/De Tijd een bezwaarschrift bij ons in tegen bovengenoemd besluit. In de slotfase van de behandeling van dit bezwaarschrift besloot HP/De Tijd begin

¹⁹ Zie voor nadere informatie over het Bedrijfsfondskrediet aan de Haagse Post het jaarverslag van het Bedrijfsfonds voor de Pers over 1991, paragraaf 2.4.2.

²⁰ Zie voor de ontwikkelingen bij De Krant op Zondag paragraaf 2.2.4 van dit jaarverslag.

²¹ Gepubliceerd in Staatscourant nr. 172 van 7 september 1992.

1993 te stoppen met de zondag-editie. Hierop lieten wij HP/De Tijd weten dat wij er, zonder tegenbericht, van uit zouden gaan dat wij het bezwaarschrift als ingetrokken konden beschouwen. Bij het schrijven van dit jaarverslag hadden wij inmiddels vernomen dat HP/De Tijd het bezwaarschrift wenste te handhaven. Zie voor uitgebreidere informatie hierover paragraaf 2.3.3 van dit jaarverslag.

2.2.7. De GAYKrant

Aanvraag

In augustus 1992 diende de B.V. De GAYKrant/Best Publishing Group een aanvraag bij ons in ten behoeve van de exploitatie van de door deze B.V. uitgegeven De GAYKrant. De GAYKrant is een sedert dertien jaar tweewekelijks verschijnend opinieblad voor homoseksuelen en lesbiennes.

De aanvraag was gericht op financiële ondersteuning als gevolg van een liquiditeitsprobleem en op financiering van de uitvoering van een campagne die onder meer ten doel had meer adverteerders aan te trekken en een modernere lay-out van het blad te realiseren.

Beslissing

Wij besloten De GAYKrant een krediet van f 150.000,— ter beschikking te stellen.²² Ons besluit was gestoeld op het eerste lid van artikel 130 van de Mediawet, dat stelt dat het Bedrijfsfonds ten behoeve van persorganen financiële steun kan verlenen in de vorm van kredieten of kredietfaciliteiten, indien de continuïteit van het desbetreffende persorgaan in gevaar is en de noodzakelijke steun niet of niet afdoende op andere wijze kan worden verkregen.

Verder ligt aan ons besluit uiteraard de conclusie ten grondslag dat De GAYKrant past binnen de doelstelling en de werkingssfeer van ons fonds, zoals die in de Mediawet in de artikelen 123, eerste lid, en artikel 129, tweede lid, onderdeel b, zijn omschreven.

In onderdeel b van het tweede lid van artikel 129 is de werkingssfeer vastgelegd. Daarin is in wezen een driedig criterium vervat, waaraan bladen moeten voldoen, willen zij in

²² Gepubliceerd in Staatscourant nr. 194 van 7 oktober 1992.

aanmerking kunnen komen voor steun uit ons fonds:

1. zij bevatten in belangrijke mate nieuws, analyse, commentaar en achtergrondinformatie,
2. over een gevarieerd deel van de maatschappelijke actualiteit,
3. mede in het belang van politieke meningsvorming.

Bij onze besluitvorming hebben wij onszelf in dit geval de vraag gesteld of De GAYKrant, gezien in het licht van de wettelijke eis dat een gevarieerd deel van de maatschappelijke actualiteit moet worden beschreven, in wezen slechts één bepaald thema bestrijkt. Die vraag vloeit voort uit de omstandigheid, dat het blad het kenmerk vertoont van slechts een interne cultuur-uiting te zijn, gericht op het beschrijven, beleven en versterken van normen en waarden van één bepaalde groep in de samenleving. Daar staat echter tegenover dat, waar het blad één deel van de maatschappelijke actualiteit bestrijkt, van dat deel een ruime verscheidenheid van aspecten wordt belicht.

Daarnaast stellen we vast dat het blad door zijn emancipatorisch karakter een politieke lading heeft. Hoewel, zoals bij veel persorganen het geval is, de eigen doelgroep als uitgangspunt wordt genomen, lijkt de veronderstelling gewettigd dat het blad in brede lagen van de bevolking en bij een gevarieerd deel van de samenleving doorwerkt tot ver buiten die eigen doelgroep. Daarmee draagt het ook bij aan de emancipatie van die doelgroep.

Deze overwegingen te zamen genomen en afwegende zijn wij tot de conclusie gekomen, dat De GAYKrant geacht kan worden binnen de werkingssfeer van het Bedrijfsfonds voor de Pers te vallen.

2.2.8. Dignity Magazine

Aanvraag

In augustus 1992 ontvingen wij een aanvraag van Dissels Enterprises B.V. ten behoeve van het blad Dignity Magazine.

Beslissing

Wij besloten de voor Dignity Magazine ingediende aanvraag af te wijzen.²³ Dignity Magazine voldeed niet aan artikel 129 lid 2

²³ Gepubliceerd in Staatscourant nr. 214 van 4 november 1992.

sub d van de Mediawet. Dit artikel zegt dat slechts financiële steun verleend kan worden ten behoeve van persorganen die regelmatig en ten minste maandelijks verschijnen. Dignity Magazine bleek echter sinds het ontstaan van het blad medio 1991, in het totaal pas driemaal te zijn verschenen.

2.2.9. Furore

Aanvraag

In oktober van het verslagjaar diende de Stichting Furore, uitgeefster van het feministische maandblad Furore, een aanvraag bij ons in. Furore is een sinds december 1990 verschijnende voortzetting van het in 1982 gestarte Vrouwenweekblad. De aanvraag was ondermeer gericht op een grootscheepse publiciteitscampagne om de naamsbekendheid van Furore te vergroten, meer abonnees en adverteerders te werven en de losse verkoop te stimuleren.

Beslissing

In januari 1993 lieten wij Furore weten besloten te hebben een uitkering van f 80.000,- ter beschikking te stellen voor bovengenoemd project.²⁴ Ons besluit was gestoeld op artikel 54 sub c van het Mediabesluit. Dit artikel biedt ons de mogelijkheid financiële steun in de vorm van een uitkering te verstrekken ten behoeve van organisatie-onderzoek gericht op structurele verbetering van de exploitatie van een persorgaan. Naar onze mening kon het in de aanvraag weergegeven project voor 1993 worden aangemerkt als een organisatie-onderzoek in de zin van het genoemde artikel 54 Mediabesluit. Met name de haalbaarheid van een rendabele exploitatie van Furore binnen een redelijke periode zal in het onderzoek getoetst moeten worden.

2.2.10. Twentsche Courant

Aanvraag

In november 1992 ontvingen wij een aanvraag van Wegener N.V.

²⁴ Deze beslissing is gepubliceerd in Staatscourant nr. 34 van 18 februari 1993.

ten behoeve van de Twentsche Courant. De aanvraag betrof een subsidie voor een specifiek marktonderzoek dat ten doel had de positie van de Twentsche Courant te verbeteren.

Beslissing

In december van het verslagjaar lieten wij Wegener weten besloten te hebben de aanvraag ten behoeve van de Twentsche Courant in te willigen.²⁵ Wij besloten tot een bijdrage van f 62.500,—, voor de helft van de totale kosten van het marktonderzoek. Wij baseerden ons besluit op artikel 54 sub c van het Mediabesluit. Dit artikel biedt ons de mogelijkheid om financiële steun te verlenen in de vorm van een uitkering ten behoeve van organisatie-onderzoek, gericht op structurele verbetering van de exploitatie van een persorgaan. Het onderzoek bij de Twentsche Courant voldeed aan deze omschrijving. Wij namen bij onze beslissing ook de bijzondere positie van regionale identiteitsgebonden dagbladen in overweging. In een brief aan de minister van 23 december 1991 hadden wij in het kader van de Compensatieregeling voor Dagbladen al de aandacht van de minister gevraagd voor hun positie, vanwege het feit dat de besluitvorming over die regeling zo lang op zich liet wachten.²⁶

2.3. Arob-beroep

2.3.1. Inleiding

Sinds het inwerkingtreden van de Mediawet op 1 januari 1988 functioneert ons fonds als een zelfstandig bestuursorgaan. Sinds die datum is het dan ook niet langer de minister van WVC die de uiteindelijke beslissingen neemt over aanvragen tot individuele financiële steun aan persorganen. Als bestuur van het Bedrijfsfonds hebben wij nu op grond van de Mediawet de bevoegdheid zelfstandig beslissingen te nemen over aanvragen om financiële steun.

Deze zelfstandige beslissingsbevoegdheid heeft tot gevolg dat tegen onze beslissingen over steunverlening beroep aangetekend

²⁵ Gepubliceerd in de Staatscourant van 29 december 1992, nr. 252.

²⁶ Zie voor deze brief ook het jaarverslag van het Bedrijfsfonds voor de Pers over 1991, paragraaf 1.3.2.

kan worden op grond van de Wet Administratieve rechtspraak overheidsbeschikkingen (de Arob-wet) bij de afdeling Rechtspraak van de Raad van State.

2.3.2. Wijzigingen in de Wet Arob

Per 1 juli 1992 is een aantal voor het Bedrijfsfonds belangrijke wijzigingen ingevoerd in de regels voor de Arob-rechtspraak door de afdeling Rechtspraak van de Raad van State. De belangrijkste van deze wijzigingen is dat de Arob-bezwaarschriftprocedure niet meer facultatief is, maar verplicht. Dit betekent dat tegen onze beschikkingen geen rechtstreeks beroep meer openstaat bij de afdeling Rechtspraak van de Raad van State. Tegen negatieve beschikkingen moet voortaan eerst een bezwaarschrift bij het Bedrijfsfonds zelf worden ingediend. Tegen de beslissing op het bezwaarschrift kan dan vervolgens wél Arob-beroep worden ingesteld bij de afdeling Rechtspraak. De afdeling Rechtspraak heeft in dat geval voortaan de bevoegdheid zelf een nieuwe beslissing in de zaak te nemen. In het verslagjaar ontvingen wij van één blad een bezwaarschrift in reactie op een afwijzende beslissing op een aanvraag.

2.3.3. HP/De Tijd op Zondag

Inleiding

Zoals beschreven in paragraaf 2.2.6 van dit jaarverslag wezen wij in september 1992 een aanvraag van HP/De Tijd om subsidie voor HP/De Tijd op Zondag af. De door HP/De Tijd voor dit project bij ons ingediende plannen boden naar ons inzicht geen uitzicht op een rendable exploitatie binnen een redelijke periode, zoals de Mediawet vereist.

Bezwaarschrift

Begin oktober van het verslagjaar diende HP/De Tijd een bezwaarschrift bij ons in tegen bovengenoemd besluit. Bij de behandeling van dit bezwaarschrift adviseerden de heren mr J. van der Hoeven, oud-voorzitter van de afdeling Rechtspraak van de Raad van State, en Prof. dr L. Traas, hoogleraar aan de economische faculteit van de Vrije Universiteit van Amsterdam, ons op ons verzoek.

Tijdens de procedure hadden wij twee gesprekken met vertegenwoordigers van HP/De Tijd over het bezwaarschrift.

Op ons verzoek werd bovendien veel aanvullende informatie verkregen over de inmiddels gestarte exploitatie van HP/De Tijd op Zondag, die wij ten tijde van de oorspronkelijke aanvraag nog niet in ons bezit hadden.

Beslissing

In de slotfase van de behandeling van het bezwaarschrift besloot HP/De Tijd begin 1993 te stoppen met de zondag-editie. Hierop lieten wij HP/De Tijd weten dat wij er, zonder tegenbericht, van uit zouden gaan dat wij het bezwaarschrift als ingetrokken konden beschouwen. Bij het schrijven van dit jaarverslag had HP/De Tijd inmiddels laten weten het bezwaarschrift te willen handhaven.

2.4. Ontwikkelingen naar aanleiding van eerdere beslissingen en reeds verstrekte kredieten

2.4.1. Inleiding

Bij steunverlening in de vorm van een krediet, treedt de Nationale Investeringsbank voor ons op als kredietbeheerder. Deze bank verstrekt de kredieten namens ons en voor onze rekening. De Nationale Investeringsbank brengt ook rapport aan ons uit over de financieel-economische stand van zaken bij de kredietnemers. Mede aan de hand van deze rapporten, beraden wij ons over eventueel te nemen stappen indien zich problemen op dit gebied voordoen.

In het verslagjaar vonden bij een vijftal bladen die in eerdere jaren financiële steun van ons ontvingen, ontwikkelingen plaats die onze aandacht vroegen. Van deze bladen zijn De Haagse Post, De Krant op Zondag, De Weekkrant Suriname en Primeur reeds behandeld in eerdere paragrafen van dit jaarverslag, gezien het feit dat deze bladen afgelopen jaar opnieuw steunaanvragen indienden. Voor de ontwikkelingen bij deze bladen wordt daarom verwezen naar paragraaf 2.2 'Aanvragen' en paragraaf 2.3 'Arob-beroep'. In deze paragraaf zullen wij alleen ingaan op de ontwikkelingen bij De Vrije.

2.4.2. De Vrije

Inleiding

In ons jaarverslag over 1991 vermeldde wij dat wij een aan-

vraag van het maandblad De Vrije toeewezen. Op grond van artikel 130 lid 4 van de Mediawet verstrekten wij het blad een uitkering van f 100.000,- voor een eenmalige reorganisatie. Met deze bijdrage wilden wij De Vrije in staat stellen aan te tonen dat een substantiële groei van het blad mogelijk zou zijn.²⁷

Ontwikkelingen

In de tweede helft van het verslagjaar ontvingen wij berichten dat er onenigheid zou zijn tussen directie en redactie over de gang van zaken bij De Vrije. Toen deze berichten op waarheid bleken te berusten, besloten wij een adviseur in te schakelen om te onderzoeken hoe de door ons verstrekte uitkering was besteed. Nadat dit onderzoek was afgerond en wij geconstateerd hadden dat wij geen ongeregelde zaken bij de besteding van de door ons verstrekte subsidie hadden kunnen ontdekken, zonden wij de directie en de redactie bericht dat wij de zaak als afgedaan beschouwden. De Vrije is inmiddels reeds een aantal maanden niet meer verschenen.

²⁷ Zie het jaarverslag van het Bedrijfsfonds voor de Pers over 1991, paragraaf 2.2.4.

Hoofdstuk 3. Bijdragen op aanvraag aan onderzoeksprojecten

3.1. Inleiding

De onderzoekstaak van het Bedrijfsfonds voor de Pers houdt in de eerste plaats in dat wij op grond van artikel 123 van de Mediawet onderzoek kunnen verrichten dan wel doen verrichten met betrekking tot het functioneren van de pers. In het Mediabesluit wordt het Bedrijfsfonds naast de hierboven genoemde onderzoekstaak, de bevoegdheid gegeven om aanvragen om financiering van onderzoek te behandelen. Dit betreft de mogelijkheid van uitkeringen voor onderzoek dat in opdracht van derden wordt uitgevoerd. Twee onderzoeksvormen komen voor een dergelijke uitkering met name in aanmerking, te weten:

- organisatie-onderzoek, gericht op structurele verbetering van de exploitatie van een persorgaan (artikel 54 en 57 Mediabesluit);
en
- onderzoek ten behoeve van de persbedrijfstak als geheel, voor zover het onderzoek past in de doelstellingen van het Bedrijfsfonds (artikel 54 en 58 Mediabesluit).

In het verslagjaar hebben wij drie aanvragen op dit terrein behandeld. De eerste aanvraag was afkomstig van de Nederlandse Dagblad Pers (NDP) ten behoeve van de campagne 'De Dagbladbezorger'. De tweede aanvraag kwam van het Centraal Bureau Courantenpubliciteit (Cebuco) ten behoeve van een onderzoek naar veranderingen in de functie van dagbladen. De derde aanvraag betrof een vervolg-aanvraag van Jan Ligthart B.V. in het kader van het in ons jaarverslag over 1991 reeds genoemde onderzoek naar de ontwikkeling van SelDi, een apparaat dat bedoeld is ter vereenvoudiging van de distributieproblemen in de dagbladpers.

3.2. Vereniging De Nederlandse Dagblad Pers (NDP): campagne 'De Dagbladbezorger'

Aanvraag

In maart van het verslagjaar ontvingen wij een aanvraag van de Vereniging De Nederlandse Dagblad Pers (NDP) om financiële

ondersteuning van de door deze organisatie collectief opgezette campagne 'De Dagbladbezorger'. Deze collectieve campagne was gericht op de verbetering van het imago van de krantenbezorger.

Beslissing

In april 1992 lieten wij de NDP weten besloten te hebben tot een financiële bijdrage ten behoeve van de campagne.²⁸ De steun werd verleend in de vorm van een uitkering van ten hoogste f 115.000,— en was bedoeld voor de financiering van het onderzoek door reclame-deskundigen, dat ten behoeve van de campagne verricht zou worden.

Bij deze beslissing overwogen wij het volgende.

De distributie van dagbladen, zowel nationaal als internationaal, brengt steeds meer problemen met zich mee. Het aantal jongeren dat bereid is de krant te bezorgen, neemt af. Een collectieve actie zoals die door de NDP beoogd werd om de problemen het hoofd te bieden, zou naar onze mening, naast andere door bedrijven afzonderlijk en te zamen op dit gebied te ondernemen activiteiten, belangrijk zijn voor het functioneren van de pers en voor persverscheidenheid. Wij lieten de NDP verder weten van mening te zijn dat in de toekomst het bestaande distributiestelsel echter ook structurele verbetering zal behoeven.

Wij besloten tot toekenning van de aanvraag op basis van de artikelen 54 sub b en sub d, 56 en 58 van het Mediabesluit. In deze artikelen is de bevoegdheid van het Bedrijfsfonds geregeld om subsidie te verlenen voor gezamenlijke projecten van persorganen en voor onderzoek ten behoeve van de persbedrijfstaking als geheel.

3.3. Centraal Bureau voor Courantenpubliciteit (Cebuco): onderzoek naar veranderingen in de functie van dagbladen

Aanvraag

In mei 1992 vroeg het Centraal Bureau voor Courantenpubliciteit (Cebuco) een subsidie bij ons aan voor een onderzoek dat ten doel had een beter inzicht te verkrijgen in

²⁸ Gepubliceerd in Staatscourant nr. 80 van 24 april 1992.

mogelijke veranderingen in de functie van dagbladen. Een beter inzicht hierin zou dagbladen kunnen helpen te bepalen welke richting ingeslagen moet worden om de marktpositie van het desbetreffende blad te verbeteren, aldus de aanvraag. Gevraagd werd een bedrag van f 69.250,- voor de kosten van het onderzoeksbureau dat ingeschakeld zou worden en een bedrag van f 20.000,- dat bestemd was om de resultaten van het onderzoek te kunnen publiceren en zodoende te kunnen verspreiden.

Beslissing

In juni van het verslagjaar lieten wij het Cebuco weten besloten te hebben de gevraagde subsidie van in totaal maximaal f 89.250,- toe te kennen.²⁹ Ons besluit was gebaseerd op artikel 54 sub d van het Mediabesluit, waarin de bevoegdheid van het Bedrijfsfonds is geregeld subsidie te verlenen voor onderzoek ten behoeve van de persbedrijfstaking als geheel, voor zover het onderzoek past in de doelstellingen van het Bedrijfsfonds.

Bij de subsidietoekenning stelden wij onder andere de voorwaarde dat de data-set van het onderzoek drie jaar na de eerste rapportering van het onderzoek beschikbaar moet komen voor onderzoekers die daaraan behoefte hebben. Om dit te bewerkstelligen zal het Cebuco de gegevens na afloop van die periode van drie jaar beschikbaar stellen aan het Steinmetz-archief van het Sociaal-Wetenschappelijk Informatie- en Documentatiecentrum van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen in Amsterdam.

3.4. SelDi B.V.: onderzoek ten behoeve van SelDi

Inleiding

In ons jaarverslag over 1991 vermeldde wij dat wij een krediet van f 300.000,- hadden verstrekt aan Adviesbureau voor Uitgevers Jan Ligthart B.V. en Ingenieursbureau SyScom B.V. ten behoeve van het project SelDi (Selectieve Distributie). De steun was bedoeld voor onderzoek naar de ontwikkeling van een geautomatiseerd systeem voor selectieve distributie van

²⁹ Gepubliceerd in Staatscourant nr. 109 van 10 juni 1992.

dagbladen. Het project stelde zich ten doel een bijdrage te leveren aan het oplossen van de groeiende distributieproblematiek in de dagbladsector.³⁰

Aanvraag

In de tweede helft van het verslagjaar diende de voor de ontwikkeling van SelDi opgerichte SelDi B.V. bij ons een aanvraag in om aanvullende financiering voor de ontwikkeling van SelDi. Het betrof hier in het bijzonder een aanvraag om verdere proefnemingen met SelDi uit te kunnen voeren.

Wij lieten ons bij deze aanvraag adviseren door twee instanties: KPMG Klynveld Accountants bracht ons advies uit over de wijze waarop het eerder door ons ten behoeve van SelDi verstrekte krediet was besteed, Bureau Berenschot adviseerde ons over de logistieke kant van het project.

Bij het afsluiten van dit jaarverslag hadden wij op deze aanvraag nog geen definitieve beslissing genomen.

³⁰ Zie het jaarverslag van het Bedrijfsfonds voor de Pers over 1991, paragraaf 3.3.

Hoofdstuk 4. Mediabeleid

4.1. Inleiding

In het verslagjaar brachten wij aan de minister enkele adviezen uit. Daarnaast bleven wij het overheidsbeleid en de ontwikkelingen op mediagebied in 1992 op de voet volgen. In dat verband hadden vooral onderwerpen zoals de Compensatieregeling voor Dagbladen, een toetsing van persfusies, reclame op lokale en regionale omroep, regionale identiteitsgebonden bladen en de financiële voeding en de werkingssfeer van het Bedrijfsfonds onze aandacht. Als resultaat van de reis die een delegatie van ons bestuur in de zomer van 1991 maakte naar de Verenigde Staten en Japan ter oriëntatie op nieuwe ontwikkelingen in de persbedrijfstak, brachten wij in januari van het verslagjaar een beleidsessay uit.

De reeds in 1991 door ons in gang gezette interne evaluatie van het Bedrijfsfonds voor de Pers, mondde eveneens begin 1992 in een publikatie uit.

In dit hoofdstuk zal ruim aandacht worden besteed aan de interne evaluatie van het Bedrijfsfonds. Verder zullen het beleidsessay van de oriëntatiereis, waar wij in ons vorige jaarverslag reeds uitgebreid op in zijn gegaan, alsmede ontwikkelingen die zich in het verslagjaar op andere hierboven genoemde gebieden hebben voorgedaan, worden beschreven.

4.2. Toetsing van persfusies

Onze bemoeienis met de discussie over een mogelijke persfusie(controle)regeling kent reeds een lange geschiedenis. In maart 1988 verzocht de minister van WVC ons voor het eerst een onderzoek te doen naar een dergelijke regeling. Daarna volgden een advies van de Mediaraad, vervolgadviezen van ons en van de Mediaraad, een advies van drie staatsrechtdeskundigen en een advies van de Sociaal-Economische Raad (SER). Al deze adviezen zijn eerder uitvoerig besproken in onze jaarverslagen over voorgaande jaren.

Rond de jaarwisseling van 1991 en 1992 werd het voorstel voor een persfusieregeling besproken in het kabinet. Het kabinet besloot voorlopig geen wettelijke regeling voor persfusies tot

stand te brengen. De oplossing zou veeleer gevonden moeten worden in zelfregulering door middel van het opstellen van een gedragscode door de uitgevers, aldus het kabinetsstandpunt. Het grote voordeel van zo'n gedragscode was volgens het kabinet, dat uitgevers in een dergelijke code ook criteria op het terrein van de persverscheidenheid zouden kunnen opnemen. Aan de grondwettelijke bezwaren tegen een persfusieregeling werd daarmee tegemoet gekomen, zo stelde het kabinet.

4.2.1. Zelfregulering Vereniging De Nederlandse Dagblad Pers (NDP)

Inleiding

De minister van WVC en de staatssecretaris van Economische Zaken voerden in het voorjaar van 1992 met de dagblad-uitgevers overleg over bovengenoemde gedragscode. De minister van WVC zei de leden van de Tweede Kamer in februari 1992 toe hen voor het zomerreces van dat jaar van de voortgang van dat overleg op de hoogte te stellen.

Op 26 juni 1992 zond de minister van WVC een brief aan de Tweede Kamer over de voortgang van de persfusie-zelfregulering. Uit deze brief blijkt dat van overheidszijde een aantal punten is aangegeven dat in de gedragscode een plaats zou behoren te krijgen. Deze punten betreffen de volledige marktdkking, het percentage marktaandeel waarboven tot toetsing wordt overgegaan, de toetsingsnormen, de handhaving en de mate van openbaarheid van fusieplannen. De NDP had zich bereid verklaard snel een regeling te ontwerpen zodat die in de ledenvergadering van 10 september 1992 aan de leden voorgelegd kon worden, aldus de brief van de minister. De NDP had de minister echter tevens meegedeeld dat een rechtstreekse toetsing van persfusies aan hun gevolgen voor de persverscheidenheid, zoal niet grondwettelijk dan toch zeker niet in de praktijk mogelijk zou zijn. Het kabinet was het hiermee, zoals uit de brief van 26 juni bleek, niet eens. De mogelijkheid van bescherming van de persverscheidenheid door middel van nader uit te werken toetsingscriteria in de gedragscode was naar de mening van het kabinet juist wel aanwezig, omdat het bij zelfregulering gaat om de relatie tussen burgers onderling, en niet om de relatie tussen overheid en burgers.

Op 23 oktober 1992 volgde een tweede brief van de minister

aan de Tweede Kamer over de persfusie-zelfregulering. Hierin deelde de minister mee van de NDP op 14 september een brief te hebben ontvangen, met daarbij een ruwe schets voor een Code voor Dagbladconcentratie, die nog nader uitgewerkt zou moeten worden. Over de inhoud van de schets bestond volgens de NDP volledige overeenstemming binnen de vereniging.

Schets voor een Code voor Dagbladconcentraties

De door de NDP voorgestelde zelfregulering komt erop neer, dat dagbladconcentraties die leiden tot een marktaandeel van éénderde of meer van de totale oplage van alle dagbladen in Nederland niet zijn toegestaan, indien en voor zolang daarvoor niet een verklaring van geen bezwaar is afgegeven door een te stellen toetsingscommissie. Deze commissie zal een dergelijke verklaring slechts af kunnen geven, indien de concentratie naar haar oordeel voor één van de daarbij betrokken dagbladen voor zijn directe voortbestaan noodzakelijk is, of indien ze voor één van die dagbladen zal leiden tot een kwaliteitsverbetering, welke voor dat blad uit een oogpunt van mededinging noodzakelijk is voor zijn voortbestaan op langere termijn. Een dergelijke verklaring wordt niet afgegeven, indien de concentratie een machtspositie in het leven zou roepen of versterken, die tot gevolg zou hebben dat een daadwerkelijke mededinging op de Nederlandse markt van dagbladen op significante wijze wordt belemmerd.

Oordeel minister over de schets

In haar brief van 23 oktober 1992 merkte de minister van WVC op dat het duidelijk is dat in de ruwe schets van de NDP diverse aspecten nadere uitwerking behoeven, alvorens zij hierover een afgewogen oordeel kan geven. Zij noemde hierbij in het bijzonder het juridisch sluitende karakter van de regeling, de positie en de bevoegdheden van het door de NDP voorgestelde toetsingscollege, en de door dat toetsingscollege te hanteren toetsingscriteria voor het al dan niet afgeven van een verklaring van geen bezwaar.

De minister schreef de Kamer tenslotte dat de NDP voor de nadere uitwerking van de regeling externe hulp zou inschakelen van deskundigen op het gebied van media en mededinging. Zij zou bij de NDP aandringen op spoed bij de uitwerking van de regeling, zodat mogelijkerwijs begin 1993 een uitgewerkte Code voor Dagbladconcentraties ter tafel zou liggen, waarover het kabinet een beslissing zou kunnen nemen.

Op het moment van verschijnen van dit jaarverslag was de uitwerking van de regeling nog niet gereed. In ons volgende jaarverslag zullen wij op de zelfregulering terugkomen.

4.3. Lokale en regionale media

Inleiding

In ons vorige jaarverslag schreven wij reeds uitvoerig over de Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) die reclame op lokale en regionale omroepen in principe mogelijk maakte per 9 september 1991.³¹ Een belangrijk aspect bij de mogelijkheid van reclame was, dat voorgeschreven was dat een overeenkomst gesloten moest worden tussen de lokale omroep en een als zodanig door de desbetreffende gemeente erkende lokale of regionale uitgever. De in de AMvB vastgestelde regeling was van tijdelijke aard. De regeling zou in ieder geval voor de afloop ervan op 1 januari 1994 geëvalueerd moeten zijn.

Al deze ontwikkelingen waren voor ons in 1991 aanleiding geweest, zowel in het kader van onze adviserende functie als in het kader van onze onderzoeksfunctie, de Stichting Het Persinstituut een onderzoeksopdracht te verstrekken met betrekking tot de invoering van reclame op de lokale omroep.

Onderzoek Het Persinstituut: ontwikkelingen bij lokale en regionale media

Het doel van het onderzoek van Het Persinstituut was inzicht te verkrijgen in de verwachtingen en wensen van de verschillende partijen die bij de onderhandelingen over de invoering van reclame op de lokale omroep betrokken waren en een beschrijving te geven van de ontwikkelingen die zich in het nabije verleden feitelijk hadden voorgedaan.

In eerste instantie waren de verschillende overkoepelende belangenorganisaties op centraal niveau bij de onderhandelingen betrokken om de lijnen uit te zetten voor de eigen achterban. Daarnaast moesten onderhandelingen worden gevoerd in de gemeentes zelf tussen de aldaar direct betrokken partijen. Die onderhandelingen in de diverse gemeentes zouden niet alleen

³¹ Zie het jaarverslag van het Bedrijfsfonds voor de Pers over 1991, paragraaf 4.4.

gaan over de verdeling van de opbrengst van reclamegelden, maar zouden naar verwachting ook gebruikt worden om andere aspecten van de onderlinge verhouding van de betrokken media in kaart te brengen. Deze verwachtingen en wensen ten aanzien van toekomstige ontwikkelingen zouden mede bepalend zijn voor de feitelijke ontwikkeling van lokale medialandschappen in Nederland en daarmee zouden ze, met het oog op het tijdelijk karakter van de besproken regeling, van belang zijn voor het bepalen van beleidslijnen ten aanzien van de verschillende lokale media.

In het kader van het onderzoek heeft het Persinstituut in de eerste plaats de betrokken organisaties geïnterviewd over de gevoerde onderhandelingen. Daarnaast zijn in een twaalfstal gemeentes bij de onderhandelingen betrokken personen ondervraagd over hun verwachtingen en wensen in dit kader. Bij het verschijnen van dit jaarverslag was de eerste fase van het onderzoek bijna afgerond. Wij beraden ons nog over een mogelijk vervolgonderzoek en over de wijze waarop de resultaten van de eerste onderzoeksfase publiek gemaakt zullen worden. Wij zullen hierop terugkomen in ons jaarverslag over 1993.

4.4. Financiële voeding Bedrijfsfonds voor de Pers

Inleiding

In ons jaarverslag over 1991 vermeldde wij de invoering van de Wet Landelijke commerciële omroep en het feit dat bij invoering van die wet onder andere ook de financieringsstructuur van het Bedrijfsfonds is herzien.³² Met betrekking tot deze financiering van het Bedrijfsfonds stelden wij de minister reeds een aantal malen per brief in kennis van onze mening hierover. In ons jaarverslag over 1991 bespraken wij onze brieven van 10 juli 1990, van 10 april 1991 en van 20 februari 1992 dienaangaande.³³ In de laatstgenoemde brief wezen wij er, naast de al eerder genoemde argumenten, op dat het Bedrijfsfonds voor de

³² Zie het jaarverslag van het Bedrijfsfonds voor de Pers over 1991, paragraaf 4.5.

³³ Zie het jaarverslag van het Bedrijfsfonds voor de Pers over 1991, paragraaf 4.5.1.

financiële steun aan nieuwe initiatieven en innovatie betreffende nieuwsvoorziening en opinievorming door de geschreven pers, middelen beschikbaar moet hebben. Wij drongen er daarom bij de minister op aan ten behoeve van de financiële voeding van het fonds in de begroting van WVC een bedrag op te nemen van f 20 miljoen en het in het eerste lid van artikel 128 van de Mediawet genoemde percentage voor 1993 dienovereenkomstig vast te stellen.³⁴

Reacties minister

Op 3 mei 1991 had de minister ons laten weten in reactie op ons advies van 10 april 1991, dat het voedingspercentage van het Bedrijfsfonds voor 1991 en 1992 op nul gesteld zou worden. Vanaf 1993 achtte de minister een percentage van 2% voldoende, aldus haar reactie. Op 9 juli 1992 ontvingen wij van de minister echter een reactie op ons advies van 20 februari 1992, waarin stond dat de minister besloten had ook het voedingspercentage over 1993 op nul te stellen. Zij overwoog hierbij dat het Bedrijfsfonds voor de Pers vooralsnog over voldoende financiële middelen beschikt om zijn taak naar behoren te kunnen uitvoeren.

Reactie Bedrijfsfonds

Op de brief van de minister van juli 1992, reageerden wij per brief van 18 september van het verslagjaar.³⁵ Wij stelden hierin dat het besluit van de minister tot gevolg heeft dat de ruimte die het Bedrijfsfonds heeft om tegemoet te komen aan problemen op het gebied van de pluriformiteit van de pers, kleiner wordt. Om dat te vermijden is het volgens ons noodzakelijk dat het fonds voor het uitvoeren van de taken van het Bedrijfsfonds op een permanent niveau wordt gehouden. Naar ons oordeel zal dat niveau in orde van grootte van ca. f 50 miljoen dienen te zijn. Wij baseerden ons oordeel op een aantal argumenten, welke wij reeds eerder noemden in onze brief van 10 april 1991.³⁶ Voor 1993 zou het permanent op f 50 miljoen houden

³⁴ Deze brief van het Bedrijfsfonds van 20 februari 1991 is achterin dit jaarverslag opgenomen als bijlage II.

³⁵ Zie voor deze brief bijlage III van dit jaarverslag.

³⁶ Zie voor deze brief bijlage I bij het jaarverslag van het Bedrijfsfonds voor de Pers over 1991.

van de beschikbare middelen van het Bedrijfsfonds voor de Pers betekenen, dat ten minste een bedrag van f 20 à f 25 miljoen nodig zou zijn. Wij adviseerden de minister derhalve haar besluit te heroverwegen en in ieder geval voor 1993 een zodanig percentage van de STER-opbrengsten, onderscheidenlijk van de opbrengsten van commerciële omroepinstellingen die toestemming hebben verkregen, ten behoeve van het Bedrijfsfonds te kiezen, dat de beschikbare middelen voor 1993 f 50 miljoen zouden bedragen.

Op 16 december 1992 reageerde de minister schriftelijk op onze brief van 18 september. In haar brief zegt zij dat zij haar besluit om het voedingspercentage voor het Bedrijfsfonds voor 1992 en 1993 op 0 te stellen, handhaaft. De minister meent dat een permanente reserve van rond de f 50 miljoen niet nodig is. Ook ziet zij geen reden, om wille van de continuïteit een vast percentage vast te stellen, zoals wij eerder voorstelden. De minister zal ook in de toekomst jaarlijks het voedingspercentage bepalen.

4.5. Werkingssfeer Bedrijfsfonds voor de Pers

Inleiding

In ons jaarverslag over 1990 vermeldten wij dat wij, voor wat betreft de werkingssfeer van het Bedrijfsfonds, in dat jaar op 13 september hierover aan de minister een advies uitbrachten. In dat advies pleitten wij voor een uitbreiding van de werkingssfeer naar nieuwe week- en maandbladen.³⁷ Tot dusver is op grond van de Mediawet steunverlening aan nieuwe persorganen alleen mogelijk in geval van nieuwe dagbladen. Wij meenden dat uitbreiding van deze mogelijkheid naar bladen met een kleinere verschijningsfrequentie dan zesmaal per week, gewenst was. Recentelijk heeft de minister in een brief van 23 december 1992 aan de Tweede Kamer voorgesteld ons advies te volgen en de werkingssfeer van het Bedrijfsfonds te verruimen in bovengenoemde zin.

Brief van de minister aan de Tweede Kamer

Op 23 december van het verslagjaar zond de minister een brief

³⁷ Zie het jaarverslag van het Bedrijfsfonds voor de Pers 1990, paragraaf 5.6.

aan de Tweede Kamer, waarin zij het toekomstig overheidsbeleid jegens de pers uiteen zette.

Zij stelde in deze brief onder andere voor om voor nieuwe week- en maandbladen (die voor het overige binnen de werkingssfeer van het Bedrijfsfonds vallen) de mogelijkheid te openen een beroep te doen op het fonds. De minister schrijft, zich in een tweetal van de door ons genoemde argumenten goed te kunnen vinden:

- a. Uit het oogpunt van dynamiek in het persbeleid lijkt het wenselijk om steun aan nieuwe weekbladen en maandbladen mogelijk te maken. Met ons bestuur is ook de minister van oordeel dat de huidige beperktheid van de mogelijkheden van steunverlening aan nieuwe bladen het gevaar in zich draagt dat van het Bedrijfsfonds een louter conserverende werking op de pers uitgaat.
- b. Het is niet realistisch te verwachten dat een nieuw persorgaan met de hoge verschijningsfrequentie van een dagblad van de ene dag op de andere op de markt kan worden gebracht. De aanloopkosten van nieuwe bladen die meteen als dagblad gaan verschijnen zijn relatief zeer hoog, zodat in steunaanvragen ten behoeve van dergelijke bladen naar verwachting ook zeer hoge steunbedragen zullen worden gevraagd, terwijl deze steunvorm een sterk risicodragend karakter heeft.

Ons voorstel om ook de omschrijving van de werkingssfeer in artikel 129 lid 2 sub b van de Mediawet enigszins aan te passen, zodat deze beter zou aansluiten op de door ons in de praktijk geconstateerde veranderingen, nam de minister echter niet over. Zij redeneerde dat de huidige omschrijving reeds een zodanige beleidsvrijheid aan het bestuur laat, dat langs die weg reeds voldoende mogelijkheden bestaan om op veranderingen in de markt van persorganen in te spelen. Bovendien meent zij dat de huidige omschrijving maximaal objectieve en objectiveerbare normen bevat, wat van belang is om subjectieve oordelen over de inhoud van persorganen te vermijden.

Interne discussie over werkingssfeer

In het verslagjaar voerden wij ook beraad over onze bovengenoemde eigen beleidsvrijheid voor wat betreft de huidige werkingssfeer, zoals die geformuleerd is in artikel 129 lid 2 sub b van de Mediawet. Dit onderdeel van lid 2 luidt: 'zij bevatten in belangrijke mate nieuws, analyse, commentaar en

achtergrondinformatie over een gevarieerd deel van de maatschappelijke actualiteit, mede in het belang van politieke meningsvorming'. In ons beraad stond met name de vraag centraal, of bepaalde bladen al dan niet binnen de werkingssfeer konden vallen. Deze vraag was aan de orde met betrekking tot zowel een aantal bladen die wel steun kregen, als een aantal bladen waarbij wij uiteindelijk besloten geen steun te verlenen.

4.6. Interne evaluatie Bedrijfsfonds voor de Pers

4.6.1. Inleiding

In 1991 besloten wij tot een algehele evaluatie van het persbeleid, met bijzondere aandacht voor het Bedrijfsfonds voor de Pers, gezien over de ruim zeventien jaar van het bestaan van het fonds. Het leek ons goed de doelstelling van ons fonds en de uitwerking daarvan in de praktijk te evalueren, om zodoende beleidslijnen voor de toekomst uit te kunnen zetten.

In al die jaren van het bestaan van het Bedrijfsfonds hebben zich uiteraard veel maatschappelijke, economische en technologische ontwikkelingen voorgedaan. Bovendien valt te verwachten dat zich tal van nieuwe ontwikkelingen in de nabije toekomst zullen voltrekken. Dat riep de vraag op of de doelstelling van het Bedrijfsfonds niet aan herijking toe zou zijn. In onze, reeds in het vorige jaarverslag besproken, studie³⁸ 'Tussen krantebedrijf en mediaconcern' was al één vraagpunt in dit kader behandeld. Dat was de vraag hoe de toekomstige positie van de pers zal zijn in het licht van nieuwe, vooral technologische, ontwikkelingen.³⁹ Door middel van onze evaluatie wilden wij echter ook andere aspecten van ons werk aan een nadere beschouwing onderwerpen.

Wij besloten drie deskundigen te vragen zich in het Bedrijfsfonds in heden en verleden te verdiepen en ons, ieder afzonderlijk, over hun bevindingen te rapporteren. Wij nodigden

³⁸ Zie het jaarverslag van het Bedrijfsfonds voor de Pers over 1991, paragraaf 4.7.

³⁹ Zie onze publikatie 'Tussen krantebedrijf en mediaconcern; een beleidsessay over pers en persbedrijf' door Jan van Cuilenburg, Hein van Haaren, Frits Haselhoff en Lou Lichtenberg. Studie naar de toekomstige maatschappelijke en economische positie van de pers op middellange termijn, in het licht van de informatisering van de samenleving en technologische ontwikkelingen op het terrein van communicatie en informatie. Januari 1992, 54.

hiertoe uit prof. dr W. Albeda, prof. dr S.W. Douma en dr H.A. van Stiphout. Hun drie rapportages ontvingen wij in januari 1992.

Op 20 maart 1992 zonden wij de minister van WVC ons 'Advies van het bestuur van het Bedrijfsfonds voor de Pers over de evaluatie van het persbeleid, met bijzondere aandacht voor het Bedrijfsfonds'. Bij de vervaardiging van dit advies maakten wij gebruik van de rapportages van de heren Albeda, Douma en Van Stiphout, die aan ons advies werden toegevoegd.⁴⁰ Een vierde bijlage bij het advies bevat overzichten van de tot op heden uit het Bedrijfsfonds verstrekte financiële bijstand.

In het advies stelden wij ons vragen als: gelden thans nog dezelfde overwegingen betreffende persverscheidenheid, ten behoeve waarvan het Bedrijfsfonds voor de Pers indertijd werd ingesteld; hebben de gevaren voor en bedreigingen van persverscheidenheid die bij de instelling van het Bedrijfsfonds werden verwacht, zich inderdaad voorgedaan; welke ontwikkelingen zijn nog te verwachten; en hoe kan het persbeleid van de overheid daarop worden afgestemd?

In de nu volgende paragraaf wordt ons advies besproken.

4.6.2. Het Bedrijfsfonds voor de Pers: een evaluatie

Maatschappelijke ontwikkelingen

Wij signaleerden in ons advies allereerst dat er een aantal maatschappelijke ontwikkelingen is, dat op de ontwikkeling van de pers van invloed kan zijn geweest of dat nog steeds is. Genoemd werden onder andere de ontzuiling, de concentratiebeweging, de groeiende homogeniteit en heterogeniteit van de samenleving, etnische pluraliteit, de verandering in de rol van de overheid, het ontstaan van nieuwe media en verschuivingen in het medialandschap.

Uit de opsomming van ontwikkelingen blijkt in de eerste plaats dat veranderingen zich zowel aan de vraagzijde (de lezers), als aan de aanbodzijde (de kranten en tijdschriften) hebben voorgedaan. Verder kan geconstateerd worden dat bovengenoemde ontwikkelingen een dynamisch karakter hebben. Dit betekent dat ook het op de perssector gerichte overheidsbeleid

⁴⁰ Zie voor deze bijdragen de bijlagen bij 'Het Bedrijfsfonds voor de Pers: een evaluatie; Advies over de evaluatie van het persbeleid, met bijzondere aandacht voor het Bedrijfsfonds'. Maart 1992, R5.

flexibel zal moeten zijn. Alleen handhaven wat er al bestaat, zal daarom niet voldoende zijn. Het persbeleid zal zich ook moeten richten op het stimuleren van nieuwe en innoverende ontwikkelingen in het perslandschap. Daarom zou, binnen het totale aan persorganen te besteden budget van het Bedrijfsfonds, financiële ruimte beschikbaar moeten zijn om steun te kunnen verlenen aan nieuwe initiatieven van bestaande bladen en aan nieuwe bladen, aldus ons advies.

Zorgfunctie overheid voor gedrukte woord

Wij constateerden verder dat, voor zover wij daar nu over kunnen oordelen en met erkenning van verschuivingen in het medialandschap, het gedrukte woord dat door middel van persorganen wordt verspreid, in onze cultuur een eigenstandige waarde heeft voor de informatievoorziening van de burgers. Het is daarom van belang dat, juist in deze tijden van veranderingen, de waarde van het gedrukte woord voor onze samenleving in ieder geval behouden blijft. Op grond hiervan is er een zorgfunctie voor de overheid op het gebied van de persverscheidenheid, te meer gelet op de betekenis van het gedrukte woord voor de politieke meningsvorming.

Dagbladen

Voor de dagbladen hebben er in het overheidsbeleid tot dusver verschillende financiële steunmogelijkheden gewerkt. Zo zijn er de gerichte financiële steunverlening aan afzonderlijke dagbladen, de compensatieregeling voor dagbladen en de aanvullende maatregelen, zoals steun aan gezamenlijke projecten van dagbladen, steun aan organisatie-onderzoek gericht op structurele verbetering van de exploitatie van een dagblad en onderzoek voor de bedrijfstak als geheel.

Wij constateerden in ons advies dat de compensatieregeling voor dagbladen, evenals de andere financiële steunmaatregelen, een belangrijk instrument is gebleken voor het instandhouden van de pluriformiteit in de sector. Wij adviseerden de minister daarom de compensatieregeling, in een flexibele en vereenvoudigde vorm, voor een periode van vijf jaar voort te zetten. De compensatieregeling zou naar onze mening wel moeten worden verbeterd, in die zin dat:

- de uitvoering vereenvoudigd moet worden;
- de uitvoering versneld moet worden;

– rekening moet worden gehouden met de invloed die een concernverband heeft op de exploitatie van een dagblad. De regeling zou wel gericht moeten blijven op bladen met een zeker minimum aan redactionele eigenheid en aan lezersdraagvlak, aldus ons advies.

Periodieke pers

Voor wat betreft de periodieke pers heeft het overheidsbeleid op dit moment de vorm van gerichte financiële steunverlening aan afzonderlijke bladen en van aanvullende maatregelen, zoals steun aan gezamenlijke projecten van bladen, steun aan organisatie-onderzoek gericht op structurele verbetering van de exploitatie van een blad en onderzoek voor de bedrijfstak als geheel.

Ook deze steunverlening voor de periodieke pers is tot dusver van belang gebleken voor persverscheidenheid. Indien echter het beleid uitsluitend gericht zou blijven op bestaande bladen, zou geen recht gedaan worden aan de eerder genoemde dynamiek van de pers, zo stelden wij in ons advies. Wij zijn daarom van mening dat het gewenst is om, naast de reeds mogelijke steunverlening aan nieuwe dagbladinitiatieven, ook mogelijk te maken dat steun kan worden verleend aan nieuwe week- en maandbladinitiatieven.

Werkingssfeer Bedrijfsfonds

Behalve de laatstgenoemde uitbreiding van steunverlening naar nieuwe week- en maandbladinitiatieven, zouden wij de werkingssfeer van het fonds ook nog op een andere manier willen uitbreiden. Daartoe adviseerden wij de minister in dit evaluatie-advies de werkingssfeer zodanig uit te breiden dat het mogelijk wordt ook bladen binnen de werkingssfeer te brengen die een zekere nadruk leggen op een sector van de samenleving, maar die wel met een zekere variatie nieuws, analyse, commentaar en achtergrondinformatie brengen. Bladen die gericht zijn op een bepaald beroep of bedrijf, of op een bepaalde vorm van vrijetijdsbesteding zouden, evenals op grond van de huidige wettekst het geval is, van de werkingssfeer van het Bedrijfsfonds uitgezonderd moet blijven, aldus ons advies.

In ons advies gaven wij tenslotte een aantal concrete aanbevelingen aan voor de wijze waarop de door ons beoogde wijzigingen gerealiseerd zouden kunnen worden.

Hoofdstuk 5. Financiële middelen

5.1. Inleiding

Voordat in dit hoofdstuk de jaarrekening van ons fonds over 1992 wordt gepresenteerd, geven wij eerst een overzicht van de bronnen van de financiële middelen van ons fonds en de wijze waarop wij over deze middelen beschikken.

Herkomst financiële middelen

De financiële middelen van het Bedrijfsfonds voor de Pers zijn oorspronkelijk afkomstig uit de opbrengsten van de etherreclame. De eerste middelen verkregen wij in de vorm van dotaties in het kader van de etherreclame compensatie-uitkeringen die de pers ter beschikking werden gesteld in de periode 1967 tot en met 1973. Daarnaast ontvingen wij middelen uit de opbrengsten van een tijdelijke opslag van 5% op de tarieven van de etherreclame gedurende de jaren 1973 tot en met 1976.

In verband met de Compensatieregeling voor Dagbladen werden in de jaren 1983, 1985 en 1987 dotaties gedaan. In 1988 ontvingen wij eveneens een dotatie ten behoeve van de uitvoering van de in de vorige zin genoemde regeling, maar nu op grond van de op 1 januari van dat jaar in werking getreden Mediawet. Deze voor de Compensatieregeling ter beschikking gestelde middelen waren evenals voorheen afkomstig uit de opbrengsten van de etherreclame.

Naast de bovengenoemde dotaties hebben wij ook inkomsten uit rentebaten. Deze rentebaten worden voornamelijk ontvangen uit beleggingen en voor een klein deel uit kredieten, die wij in het kader van onze taken op het gebied van de individuele steunverlening kunnen verstrekken.

Financiële voeding sedert wijziging Mediawet in 1991

Sedert een wetswijziging in 1991 bepaalt de Mediawet dat de minister van VVC jaarlijks zal vaststellen welk percentage van de inkomsten uit reclameboodschappen van de Stichting Etherreclame en van de inkomsten van de commerciële omroepinstellingen die op grond van de wet toestemming hebben verkregen, jaarlijks wordt uitgekeerd ten behoeve van

ons fonds. Dit percentage zal niet hoger dan 4% zijn. In april 1991 liet de minister ons weten het percentage voor de jaren 1991 en 1992 op 0 te stellen. De minister stoelde deze mededeling op de overweging dat ons fonds vooralsnog over voldoende financiële middelen beschikte om zijn taak naar behoren te kunnen uitvoeren. In juli 1992 liet de minister ons weten ook voor 1993 het percentage op 0 te handhaven. In onze reactie hierop stelden wij dat dit besluit tot gevolg heeft dat de ruimte die het Bedrijfsfonds heeft om tegemoet te komen aan de problemen op het gebied van de pluriformiteit van de pers, kleiner wordt. Om dat te vermijden achten wij het noodzakelijk dat het niveau van de eigen middelen van het fonds voor het uitvoeren van zijn taken op een permanent niveau wordt gehouden. Naar onze mening zal dat niveau in de orde van grootte van ca. f 50 miljoen moeten zijn. Op grond van deze redenering was naar onze mening voor 1993 een dotatie van ca. f 20 à f 25 miljoen nodig. In december 1992 deelde de minister ons mee onze mening over de noodzakelijke permanente reserve van ca. f 50 miljoen niet te delen.⁴¹

Financieel beheer

Als zelfstandig bestuursorgaan voert het Bedrijfsfonds zelfstandig het beheer over de financiële middelen, de uitgaven en de beleggingen, etc. Over de wijze waarop wij ons gedurende het verslagjaar van deze taak hebben gekweten, geven wij nadere gegevens in de hierna volgende balans, de staat van baten en lasten en de toelichting op beide. Ter vergelijking zijn de cijfers over 1991 bijgevoegd.

Op grond van de Mediawet behoeven onze jaarlijkse begroting en onze jaarrekening goedkeuring van de minister van WVC. Voor onze begroting voor 1993 hebben wij deze ministeriële goedkeuring ontvangen. De jaarrekening over 1992 is inmiddels ter goedkeuring aan de minister van WVC voorgelegd.

Nationale Investeringsbank (NIB)

De NIB fungeert reeds lang als intermediair bij de financiële steunverlening uit het fonds bij kredietverstrekking aan afzonderlijke persorganen. De bank stelt in overleg met ons

⁴¹ Voor een meer uitgebreide weergave van de discussie met de minister over de financiële voeding van het Bedrijfsfonds, zie paragraaf 4.4 van dit jaarverslag.

kredietoffertes op, waarin de vorm en de voorwaarden van de financiële steunverlening zijn vastgelegd. De hieruit voortvloeiende kredietovereenkomst wordt dan ook tussen het desbetreffende persorgaan en de NIB namens ons afgesloten. De bank beheert voor ons de verstrekte kredieten, administreert de ontvangsten van aflossingen en rentebedragen, controleert als eerste of kredietvoorwaarden worden nageleefd en signaleert een eventueel in gebreke blijven van kredietnemers in dit opzicht. Met betrekking tot deze zaken voeren wij regelmatig overleg met de NIB.

Tevens stelt de bank in bepaalde gevallen en op ons verzoek een financieel-economisch onderzoek in bij persorganen die bij ons een aanvraag om financiële steun hebben ingediend. Voor een dergelijk onderzoek kunnen wij ons echter ook tot andere deskundigen wenden.

5.2. Jaarrekening

BALANS

Activa	31 december 1992		31 december 1991¹	
	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>
Inrichting en inventaris		P.M.		P.M.
Belegde middelen				
Leningen u/g		40.000.000		53.800.000
Vorderingen				
Uitstaande kredieten	3.189.289		6.715.781	
Te vorderen interest	2.651.072		2.704.421	
Vooruitbetaalde en te ontvangen bedragen	<u>97.049</u>		<u>37.145</u>	
		5.937.410		9.457.347
Liquide middelen		<u>1.930.053</u>		<u>49.379</u>
		<u>47.867.463</u>		<u>63.306.726</u>

¹ Aangepast voor vergelijkingsdoeleinden.

Passiva	31 december 1992		31 december 1991¹	
	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>
Vermogen				
Vermogen begin boekjaar	30.887.769		35.818.772	
Nadelig saldo boekjaar	<u>-1.424.388</u>		<u>- 4.931.003</u>	
		29.463.381		30.887.769
Voorzieningen				
Voorziening voor risico's kredietverlening		1.595.000		3.521.000
Voorziening uitvoering Compensatieregeling voor Dagbladen		15.000.000		15.000.000
Kortlopende schulden				
Leningen o/g	—		10.000.000	
Overige schulden en overlopende passiva	<u>1.809.082</u>		<u>3.897.957</u>	
		<u>1.809.082</u>		<u>13.897.957</u>
		<u>47.867.463</u>		<u>63.306.726</u>

¹ Aangepast voor vergelijkingsdoeleinden.

STAAT VAN BATEN EN LASTEN

	1992		1991	
	f	f	f	f
Baten				
Interestbaten minus -lasten				
Leningen u/g	3.274.489		3.524.400	
Deposito's	14.587		131.210	
Uitstaande kredieten	39.744		8.076	
Leningen o/g	-923.696		-672.457	
Overige	4.680		5.157	
		2.409.804		2.996.386
Lasten				
Steunverlening persorganen				
Compensatieregeling voor Dagbladen				
- Voorbereidings- en uitvoeringskosten	-		2.641	
- Onderzoek t.b.v Compensatieregeling voor Dagbladen	20.000		93.471	
		20.000		96.112
Individuele steunverlening				
- Subsidies	346.750		3.157.373	
- Voorbereidings- en uitvoeringskosten	258.163		192.430	
- Voorziening voor risico's kredietverlening	2.224.388		3.521.000	
		2.829.301		6.870.803
Onderzoekskosten		169.819		277.201
Apparaatskosten				
Bestuurskosten	127.827		111.883	
Personeelskosten	360.132		308.112	
Bureaunkosten	219.457		165.801	
Algemene kosten	107.656		97.477	
		815.072		683.273
Nadelig saldo		-1.424.388		-4.931.003

TOELICHTING BIJ DE JAARREKENING 1992

Algemeen

Het Bedrijfsfonds voor de Pers is ingesteld op grond van artikel 123 van de Mediawet welke is ingegaan op 1 januari 1988. Het Fonds heeft rechtspersoonlijkheid. In artikel 149 is geregeld dat de Stichting Bedrijfsfonds voor de Pers is ontbonden en dat de rechten en verplichtingen van de Stichting op 1 januari 1988 zijn overgegaan op het Bedrijfsfonds voor de Pers.

Doelstelling van het Bedrijfsfonds voor de Pers is het bevorderen van de pluriformiteit van de pers voor zover die van belang is voor de informatie en opinievorming. Taken van het Bedrijfsfonds zijn onder andere het verlenen van financiële steun ten behoeve van persorganen, het verrichten dan wel doen verrichten van onderzoek met betrekking tot het functioneren van de pers en het desgevraagd of uit eigen beweging ter zake adviseren van de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (WVC).

De financiële steunverlening kan volgens de Mediawet en het Mediabesluit als volgt plaatsvinden:

- als steun aan afzonderlijke persorganen in de vorm van kredieten en kredietfaciliteiten ten behoeve van een project gericht op een rendabele exploitatie binnen een redelijke periode;
- als steun aan afzonderlijke persorganen in de vorm van een uitkering ten behoeve van een eenmalige reorganisatie van een persorgaan indien het project niet op doeltreffende wijze kan worden uitgevoerd met behulp van een krediet of kredietfaciliteit;
- als steun in de vorm van een uitkering ten behoeve van dagbladen, waarvan de exploitatie in het jaar waarover steun wordt verleend verlieslijdend is geweest als gevolg van hun oplage en verspreidingspositie, de zogenaamde Compensatieregeling voor Dagbladen;
- als steun in de vorm van een uitkering voor gezamenlijke projecten van persorganen, gericht op structurele verbetering van de exploitatiepositie van die persorganen binnen een redelijke termijn;
- als steun in de vorm van een uitkering ten behoeve van organisatie-onderzoek gericht op de structurele verbetering van de exploitatie van een persorgaan;
- als steun in de vorm van een uitkering voor onderzoek ten behoeve van de persbedrijfstak als geheel.

Sedert het inwerking treden van de Mediawet op 1 januari 1988 bepaalde de minister van WVC jaarlijks of bedragen aan het Bedrijfsfonds voor de Pers ter beschikking werden gesteld ten behoeve van de financiële steunverlening door het Fonds. Eind 1991 is de Mediawet op een aantal punten gewijzigd in het kader van de Wet Landelijke Commerciële Omroep. Een aanpassing van de wijze van financiële voeding van het Bedrijfsfonds maakte deel uit van deze wetswijziging.

Bepaald werd dat de minister van WVC voortaan jaarlijks zal vaststellen welk percentage van de inkomsten van de Stichting Etherreclame en van de

inkomsten van commerciële omroepinstellingen, die op grond van de wet toestemming hebben gekregen als bedoeld in artikel 71b van de Mediawet, wordt uitgekeerd ten behoeve van het Fonds. De wet bepaalt verder dat dit percentage niet hoger zal zijn dan 4%.

Het bestuur van het Bedrijfsfonds voor de Pers heeft de minister in het kader van de voorgenoemde wetswijzigingen ervan in kennis gesteld, dat naar zijn opvatting een jaarlijkse bijdrage van circa f 20 miljoen voor de uitvoering van de aan het Fonds bij wet opgedragen taken noodzakelijk wordt geacht. Voorts werd aangegeven, dat voor het optimaal functioneren van het Bedrijfsfonds om meerdere redenen een eigen middelen niveau van circa f 50 miljoen wenselijk is.

Vanaf het jaar 1989 tot en met het jaar 1992 zijn voor het Bedrijfsfonds evenwel geen financiële middelen beschikbaar gekomen uit hoofde van de daartoe in de Mediawet getroffen regelingen, omdat naar het oordeel van de minister van VVC de financiële middelen, waarover het Fonds reeds beschikte, voldoende waren te achten voor de uitoefening van de functie van het Bedrijfsfonds in deze jaren.

Inmiddels is ook voor het jaar 1993 door de minister het voedingspercentage op nul gesteld, op grond van dezelfde overwegingen als in de voorgaande jaren; daarbij werd de noodzaak van een eigen middelen niveau van rond f 50 miljoen niet door de minister aanvaard.

De Compensatieregeling voor Dagbladen is voor het laatst toegepast over 1989, waarbij de benodigde gelden zijn geput uit de eigen middelen van het Fonds. In een advies van 20 december 1990 heeft het Bedrijfsfonds voor de Pers de Minister van VVC aanbevolen de werking van de Compensatieregeling voor Dagbladen, in een vereenvoudigde en aangepast vorm, met 5 jaar te verlengen.

In een brief aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 27 december 1991 liet de minister weten het wenselijk te vinden, voorafgaand aan politieke besluitvorming over de regeling, een "second opinion" in te winnen. In die brief deelde zij verder mede, dat het debat met de Tweede Kamer op zijn vroegst begin 1992 zou kunnen plaatsvinden, en dat zij op grond daarvan de uitvoering van de Compensatieregeling voor Dagbladen over 1991 tot nader order opschortte. In een overeenkomstige brief van 23 december 1992 is door de minister aan de Tweede Kamer voorgesteld om tot spoedige besluitvorming te komen aan de hand van een bij de brief gevoegde uitvoerige Notitie inzake het toekomstig persbeleid. In deze notitie wordt gesteld, dat de Compensatieregeling voor Dagbladen kan worden voortgezet op tijdelijke basis. Daarnaast wordt voorgesteld, het accent te verleggen van steun aan bestaande bladen naar steun ten behoeve van nieuwe levensvatbare initiatieven.

In afwachting van verdere besluitvorming is de in 1990 gevormde Voorziening uitvoering Compensatieregeling voor Dagbladen ongewijzigd gehandhaafd. Daarbij wordt evenwel, gezien de besproken ontwikkelingen, deze voorziening niet langer aangemerkt als bestemd voor het jaar 1990.

Grondslagen van waardering en resultaatbepaling

De activa en passiva zijn opgenomen voor de nominale waarde tenzij anders is vermeld. Ten laste van de Staat van Baten en Lasten worden voorzieningen gevormd voor te verrichten uitkeringen met betrekking tot de uitvoering van de Compensatieregeling voor Dagbladen. Voor de ten laste van het boekjaar gebrachte uitkeringen wordt een overeenkomstig bedrag onttrokken aan de voorziening.

Uitkeringen aan persorganen uit hoofde van de steunverlening, die niet het karakter hebben van een kredietverlening, worden als last verantwoord in het verslagjaar waarin door het bestuur van het Bedrijfsfonds voor de Pers een besluit tot uitkering is genomen.

Op grond van de Mediawet kan individuele financiële steunverlening in de vorm van kredieten en kredietfaciliteiten aan persorganen onder andere plaatsvinden, indien de continuïteit van een persorgaan in gevaar is en de noodzakelijke steun niet op andere wijze kan worden verkregen. Gezien de omvang van de kredietverlening en gelet op de bijzondere risico's die voor het Bedrijfsfonds voor de Pers uit de wettelijke taak voortvloeien is met ingang van het boekjaar 1991 het vormen van een voorziening noodzakelijk geacht. Deze "Voorziening voor risico's kredietverlening" wordt vanaf 1992 in de balans opgenomen onder het hoofd Voorzieningen. In 1991 is de toen gevormde voorziening in mindering gebracht op de uitstaande kredieten, doch de rubricering onder het hoofd Voorzieningen geeft naar het oordeel van het Bestuur van het Fonds de aard van de voorziening beter weer. De presentatie in deze jaarrekening van de vergelijkende cijfers 1991 is dienovereenkomstig aangepast. De voorziening voor risico's kredietverlening bedraagt in principe 50% van het op de jaarultimo uitstaande kredietbedrag. De dotaties aan deze voorziening worden in de Staat van Baten en Lasten verantwoord onder het hoofd "Voorziening voor risico's kredietverlening". Afboekingen van verstrekte kredieten, onder andere in geval van kwijtschelding, worden ten laste van deze voorziening gebracht.

Bij de kredietverlening aan persorganen is in het algemeen overeengekomen dat er in principe rente over het verstrekte krediet moet worden voldaan. In sommige gevallen wordt gelijktijdig bepaald dat indien overigens aan de voorwaarden van het krediet wordt voldaan, de rente geheel of gedeeltelijk zal worden kwijtgescholden. Om deze reden worden rentebaten uit dezen hoofde eerst na ontvangst in de jaarrekening verwerkt.

De overige lasten en baten worden verantwoord in het verslagjaar waarop ze betrekking hebben.

BALANS

Inrichting en inventaris

Aanschaffingen worden in het jaar van aanschaf volledig afgeschreven. In 1992 is in verband hiermee f 39.180 (1991: f 13.085) als kosten verantwoord onder bureaunkosten.

Belegde middelen

Leningen u/g

Dit betreft de volgende verstrekte onderhandse geldleningen:

	<u>31-12-1992</u>	<u>31-12-1991</u>
	<i>f</i>	<i>f</i>
– 6,4% Coöperatieve Vereniging Friesland Bank, looptijd 1 december 1988 tot 1 december 1993	–	5.000.000
– 6,3% Westland/Utrecht Hypotheekbank N.V., looptijd 8 december 1988 tot 8 december 1993	–	8.800.000
– 6,625% Staat der Nederlanden, looptijd 2 januari 1989 tot 2 januari 2002	<u>40.000.000</u>	<u>40.000.000</u>
	<u>40.000.000</u>	<u>53.800.000</u>

Het aan de Staat der Nederlanden geleende bedrag bestaat uit vier leningen van f 10.000.000 elk. Ten einde de financieringslasten inzake de door het Fonds opgenomen leningen te beperken zijn in december 1992 de leningen u/g aan de Friesland Bank en de Westland/Utrecht Hypotheekbank onderhands verkocht. Het hierbij ontstane disagio van ca. f 209.000 is in mindering gebracht op de interestbaten inzake de leningen u/g.

Vorderingen

Uitstaande kredieten

	<u>1992</u>	<u>1991</u>
	<i>f</i>	<i>f</i>
Stand 1 januari	6.715.781	2.996.377
Bij: verstrekte nieuwe kredieten	1.050.000	4.120.000
Af: ontvangen aflossingen	-426.104	-400.596
Af: afgeboekt ten laste van de voorziening voor risico's kredietverlening	<u>-4.150.388</u>	<u>—</u>
Stand 31 december	<u>3.189.289</u>	<u>6.715.781</u>

Te vorderen interest

	<u>31-12-1992</u>	<u>31-12-1991</u>
	<i>f</i>	<i>f</i>
Leningen u/g	2.642.740	2.703.287
Deposito's	4.592	—
Overige	<u>3.740</u>	<u>1.134</u>
	<u>2.651.072</u>	<u>2.704.421</u>

Liquide middelen

<u>1.930.053</u>	<u>49.379</u>
------------------	---------------

Hierin is begrepen een deposito ad f 1.900.000 verstrekt aan de FGH Bank te Utrecht, met een looptijd van 31 december 1992 tot 4 januari 1993.
De rente is 8,7%.

Voorzieningen

Voorziening voor risico's kredietverlening

	<u>1992</u>	<u>1991</u>
	<i>f</i>	<i>f</i>
Stand 1 januari	3.521.000	—
Bij: toevoeging ten laste van het resultaat	2.224.388	3.521.000
Af: afgeboekte kredieten	<u>-4.150.388</u>	<u>—</u>
Stand 31 december 1992	<u>1.595.000</u>	<u>3.521.000</u>

Voorziening uitvoering Compensatieregeling voor Dagbladen

Betreft de voorzieningen voor de te verrichten uitkeringen met betrekking tot de uitvoering van de Compensatieregeling voor Dagbladen.

Gedurende het boekjaar worden, indien nodig, de voor de uitvoering van de regelingen begrote bedragen ten laste van de staat van baten en lasten gedoteerd aan de voorziening.

Onttrekkingen aan de voorziening vinden plaats bij door het bestuur van het Bedrijfsfonds genomen besluiten tot uitkering aan dagbladen.

De specificatie van deze post luidt als volgt:

Stand per 1 januari 1992	f 15.000.000
Mutaties	—
Stand per 31 december 1992	<u>f 15.000.000</u>

Kortlopende schulden

Leningen o/g

De specificatie luidt als volgt:

	<u>31-12-1992</u>	<u>31-12-1991</u>
	f	f
N.V. Spaarbanken Holding SNS, 's-Hertogenbosch	—	4.000.000
Hollandse Koopmansbank N.V., Amsterdam	—	5.000.000
Hollandse Koopmansbank N.V., Amsterdam	—	<u>1.000.000</u>
	<u>—</u>	<u>10.000.000</u>

De lening van **N.V. Spaarbanken Holding SNS** loopt van 11 november 1991 tot 11 november 1992 en is verlengd tot 1 december 1992 waarna aflossing heeft plaatsgevonden.

De leningen van **Hollandse Koopmansbank N.V.** zijn afgelost per 20 december 1992.

Overige schulden en overlopende passiva

	<u>31-12-1992</u>	<u>31-12-1991</u>
	<i>f</i>	<i>f</i>
Interest leningen o/g	—	108.146
Uitkeringen uit hoofde van individuele steun- verlening o.a. Nederlands Dagblad <i>f</i> 1 miljoen	1.274.250	3.173.000
Vorbereidings- en uitvoeringskosten		
Compensatieregeling voor Dagbladen	200.000	200.000
Onderzoek t.b.v. Compensatieregeling voor Dagbladen	20.955	51.700
Vorbereidings- en uitvoeringskosten inzake individuele steunverlening	128.217	23.664
Salarissen en sociale lasten	—	140.260
Onderzoekskosten	95.821	130.060
Overige	<u>89.839</u>	<u>71.127</u>
	<u>1.809.082</u>	<u>3.897.957</u>

STAAT VAN BATEN EN LASTEN

Steunverlening persorganen

Compensatieregeling voor Dagbladen

De Compensatieregeling voor Dagbladen is in 1983 voor een periode van vijf jaren in werking getreden. Besloten is de regeling betrekking te laten hebben op de jaren 1981, 1982, 1983, 1985 en 1986. Daarna besloot de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur de regeling ook toe te passen over 1989. Het totaal van de uitkeringen voor elk van de genoemde jaren is daarbij vastgesteld op circa *f* 15.000.000.

Overigens wordt verwezen naar de toelichting opgenomen onder het hoofdstuk "Algemeen".

De specificatie per jaar van de uit dezen hoofde aan persorganen gedane uitkeringen over de jaren tot en met 1991 is als volgt:

— 1981	<i>f</i> 15.000.000
— 1982	15.000.000
— 1983	14.211.765
— 1985	15.785.250
— 1986	15.000.000
— 1989	<u>15.000.000</u>
	<u><i>f</i> 89.997.015</u>

	<u>1992</u>	<u>1991</u>
	<i>f</i>	<i>f</i>
Vorbereidings- en uitvoeringskosten:		
– Uitvoering Compensatieregeling 1986	<u>–</u>	<u>2.641</u>
Onderzoek ten behoeve van Compensatieregeling voor Dagbladen:		
– Economisch Instituut Tilburg, project “Actualisering Regionaliteit”	–	41.771
– Economisch Instituut Tilburg, project “De Compensatieregeling voor Dagbladen in Perspectief”	<u>20.000</u>	<u>51.700</u>
	<u>20.000</u>	<u>93.471</u>

Individuele steunverlening

	<u>1992</u>	<u>1991</u>
	<i>f</i>	<i>f</i>
Subsidies:		
– Vereniging De Nederlandse Dagbladpers ten behoeve van de collectieve campagne “De Dagbladbezorger”	115.000	–
– Centraal Bureau voor Courantenpubliciteit (Cebuco) ten behoeve van onderzoek wat ten doel heeft een beter inzicht te krijgen in mogelijke veranderingen in de functie van dagbladen	89.250	–
– Uitkering ten behoeve van reorganisatie- onderzoek bij het maandblad Furor	80.000	–
– Wegener N.V., uitkering ten behoeve van een marktonderzoek voor de Twentsche Courant	62.500	–
– Uitkering ten behoeve van reorganisatie- onderzoek bij het Nederlands Dagblad	–	–15.627
– Drukkerij Uitgeverij Hoekstra B.V. ten behoeve van de reorganisatie van het Bolswards Dagblad	–	73.000
– Nederlands Dagblad/Gereformeerd Gezins- blad B.V. ten behoeve van de reorganisatie van de exploitatie van het Nederlands Dagblad	–	2.500.000
– “B.V. De Vrije sinds 1898” ten behoeve van de reorganisatie van De Vrije	–	100.000
– B.V. Weekbladpers ten behoeve van eenmalige reorganisatie van Primeur	<u>–</u>	<u>500.000</u>
	<u>346.750</u>	<u>3.157.373</u>

	<u>1992</u>	<u>1991</u>
	<i>f</i>	<i>f</i>
Vorbereidings- en uitvoeringskosten:		
– Onderzoekskosten individuele steunverlening	120.378	100.264
– Beheerskosten uitstaande kredieten	<u>137.785</u>	<u>92.166</u>
	<u>258.163</u>	<u>192.430</u>

Voorziening voor risico's kredietverlening:

Verwezen wordt naar de toelichting onder het hoofd "Voorziening voor risico's kredietverlening" op bladzijde 63.

Onderzoekskosten

– Project "Ontwikkeling computergestuurd informatiesysteem" fase 2	110.000	–
– Diverse onderzoekskosten	32.418	–
– Publikatie "Adviezen in 1991"	–	14.000
– Project "Onderzoek naar toekomstverwachtingen lokale medialandschappen"	–	35.000
– Project en publikatie van "Tussen krantebedrijf en mediaconcern"	1.938	89.909
– Project "Bedrijfseconomische implicaties van fusies in de Nederlandse dagbladpers"	9.950	40.000
– Publikatie onderzoek "Media in beweging"	–	38.292
– Vervolgonderzoek Nederlandse Nieuwsbladpers	–	15.000
– Onderzoek "Evaluatie Bedrijfsfonds voor de Pers"	<u>15.513</u>	<u>45.000</u>
	<u>169.819</u>	<u>277.201</u>

5.3. Accountantsverklaring

Wij hebben de jaarrekening 1992 van het Bedrijfsfonds voor de Pers te Den Haag gecontroleerd. Dit onderzoek is verricht in overeenstemming met algemeen aanvaarde controlegrondslagen.

Op grond van dit onderzoek zijn wij van oordeel dat deze jaarrekening een getrouw beeld geeft van de grootte en de samenstelling van het vermogen van het Fonds op 31 december 1992 en van het resultaat over 1992.

Den Haag, 23 april 1993.

KPMG Klynveld

Bijlage I

Reactie van het bestuur van het Bedrijfsfonds voor de Pers op het advies 'Second opinion Compensatieregeling voor Dagbladen'

Algemene overwegingen

In het Advies 'Second opinion Compensatieregeling voor Dagbladen' lopen de meningen van de commissie uiteen bij het beantwoorden van de vraag of continuering van de regeling in enigerlei vorm zinvol is. De heren Boorsma en De Jong menen dat deze vraag eigenlijk met nee beantwoord moet worden. Een als bijlage gevoegde analyse van de hand van de heer De Jong illustreert het denken over deze materie door beide heren. Deze analyse fungeert ook als uitgangspunt van het advies van deze twee adviseurs van de commissie. Bij dat advies en de daarbij gevoegde analyse wordt in deze reactie stilgestaan.

'Free market place of ideas'

In de bij het advies gevoegde analyse wordt ervan uitgegaan, dat het volledige mededingingsmodel overeenkomt met wat wij aangeduid hebben als de ideale situatie van de 'free market place of ideas'.

Hier stellen we het volgende tegenover.

- * Het volledige mededingingsmodel veronderstelt dat op de markt een homogeen produkt wordt aangeboden. Indien een ondernemer bij de verkoop van dat produkt achterstanden ervaart, heeft hij in deze gedachte een slecht beleid gevoerd. In de door ons bedoelde ideaaltypische benadering van de 'free market place of ideas' wordt er daarentegen van uitgegaan dat de produkten – de 'ideas' – van elkaar verschillen. Elk produkt heeft ook zijn eigen markt en maar zeer ten dele een gemeenschappelijke markt. Zo is er de markt van de landelijke, regionale, ochtend- en avondbladen, maar ook binnen deze categorieën verschillen de bladen aanzienlijk. Deze produktdifferentiatie wordt in de samenleving juist als wenselijk ervaren. Het is immers de pluriformiteit die maatschappelijk en politiek van betekenis wordt geacht.
- * In het begrip 'free market place of ideas' staat vooral een ideële, geestelijke component centraal. Deze component omvat de vrijheid informatie uit te wisselen, waardoor wie dan ook zich, niet alleen formeel maar ook in feite vrij kan uiten. Iedereen heeft vrije toegang tot deze markt. Deze toegang is ook voor een ieder gelijk en even groot, ongeacht de verschillen in uitingsvormen en inhoud van de 'ideas'. Deze 'ideas' verschillen dus in beginsel sterk, maar kunnen op gelijke wijze en in vrijheid aangeboden worden. Op deze wijze kunnen opvattingen vrijelijk worden bekritiseerd en nieuwsfeiten worden uitgewisseld. Van daaruit kan dan volgens deze gedachtengang na discussie het 'algemeen belang' of 'de waarheid' worden

geformeerd. Het begrip 'markt' duidt erop dat in deze ideaaltypische benadering centraal staat, dat de burger kansen krijgt en ook in beginsel gelijke mogelijkheden krijgt zijn opvattingen of informatie aan te bieden aan andere deelnemers, die dit op hun beurt in vrijheid en gelijkheid kunnen afnemen. De Atheense Agora of de Amerikaanse 'town meetings' komen het dichtste bij dit ideaaltipe.⁴²

- * De uitgangspunten van het model van de volledige mededinging in de vrije markteconomie en de 'free market place' komen op een aantal punten overeen, maar verschillen evenzeer met elkaar op onderdelen. Bij beide begrippen is er sprake van in beginsel gelijke aanbieders, doch de aard van de produkten verschilt: bij de volledige mededinging zijn de produkten homogeen en bij de 'free market place' verschillen ze inhoudelijk van elkaar. Maar bij beide ideaaltypen is er geen sprake van een marktdrempel of andere barrière die de toetreding bemoeilijkt; bij beide zijn er ook geen machtsposities op de markt; beide kennen ook vrije aanbieders en afnemers. De beide ideaaltypen verschillen evenwel wezenlijk van elkaar doordat bij het volledige mededingingsmodel de marktprijs centraal staat, terwijl bij de 'free market place' vooral strijd om de inhoud van de aangeboden verschillende boodschappen wordt gevoerd.
- * Ook op andere punten wordt in de bij het advies gevoegde analyse voorbijgegaan aan de hier aangegeven verschillen tussen de modellen volledige mededinging en 'free market place'. Uit die analyse valt af te leiden dat ongunstige en minder gunstige oplagen en verspreidingsdichtheden het gevolg zouden zijn van onjuiste ondernemingsbeslissingen in het verleden. Oplagen en verspreidingsdichtheden hangen evenwel samen met het eigen karakter van de bladen en dus met de maatschappelijke pluriformiteit die landelijk en regionaal ongelijk verdeeld is. In dit verband zij erop gewezen, dat 'mediapluriformiteit' vanuit twee gezichtspunten kan worden benaderd. Enerzijds wordt bij mediapluriformiteit gedoeld op een afspiegeling van 'de' samenleving en 'de' maatschappelijke actualiteit. In dit verband is de vraag aan de orde, of en in hoeverre media gezien kunnen worden als een spiegel van samenleving en maatschappelijke actualiteit. Anderzijds wordt met 'mediapluriformiteit' ook gedoeld op de toegangskans die media bieden voor alle redelijkerwijs denkbare opvattingen. Bij 'mediapluriformiteit' hebben we dus het oog op zowel afspiegeling van als openheid voor diverse meningen. Hieruit volgt dat er evenzovele soorten pluriformiteit zijn als er kenmerken zijn, op grond waarvan media van elkaar kunnen verschillen. De keuze van kranten voor een bepaalde positie wat betreft oplagen en verspreidingsdichtheden vloeit dus voort uit de keuze die gemaakt wordt ten aanzien van afspiegeling en openheid. Zo zal de ene krant hiervan uitgaande een stevige dekking in de regionale thuismarkt nastreven, terwijl de andere krant ervoor kiest een plaatselijke krant te zijn met tevens landelijke verspreiding. Daarnaast onderscheiden de bladen zich ook door

⁴² Zie als voorbeeld de door John Stuart Mill op dit gebied geponeerde denkbeelden. J. S. Mill: *On Liberty*, 1859.

verschillen in culturele, politieke, ideologische en maatschappelijke opvattingen, waarvan bij de exploitatie- en redactievoering wordt uitgegaan. De gevolgen van deze keuzen, die dus uit het eigen karakter der bladen voortvloeien, kunnen dus niet alleen aan mismanagement worden toegeschreven.

Specifieke overwegingen

Compensatie-uitkering als vergoeding voor mismanagement?

De uitkering op basis van de compensatieregeling komt volgens de nota-De Jong neer op een vergoeding van verliezen ontstaan door onjuiste ondernemingsbeslissingen uit het verleden, zoals een te lang blijven bij niet meer gewenste signatuur, kwaliteit, opmaak e.d.

De compensatieregeling is evenwel niet gericht op het compenseren van feitelijke verliezen als zodanig. De regeling voorziet uitsluitend in uitkeringen die slechts dat deel van het verlies compenseren dat veroorzaakt wordt door handicaps, t.w. de factoren oplage in combinatie met geografische verspreiding. Uit eerder onderzoek is gebleken dat deze factoren belangrijke componenten zijn voor verschillen in voorwaarden waaronder informatie en opinie kunnen worden aangeboden. Zowel winstgevende als verlieslijdende dagbladen ervaren deze handicaps. Winstgevende bladen slagen er kennelijk in deze handicaps op andere wijze te compenseren, waardoor ze uit de rode cijfers blijven. Vanuit het uitgangspunt van een gericht-generieke opzet zou verdedigd kunnen worden dat ook dergelijke winstgevende bladen, die dus in vergelijkbare omstandigheden met verlieslijdende bladen met genoemde handicaps verkeren, voor de regeling in aanmerking zouden moeten komen. Maar uit eerder onderzoek is gebleken, dat bij een regeling die ook voor bedoelde winstgevende bladen zou openstaan, er veel geld naar die bladen zou (kunnen) toevloeien, terwijl zij dat geld voor de voortzetting van de exploitatie niet nodig hebben. Om die reden en uit het oogpunt de kosten van de regeling zo beperkt mogelijk te houden, is ervoor gekozen voor de regeling uitsluitend bladen in aanmerking te laten komen die in een verlieslijdende situatie verkeren.

Beslissingen die ondernemingen op het gebied van oplage en geografische verspreiding nemen, hangen zoals gezegd samen met het eigen karakter van de bladen en daardoor met persverscheidenheid. De beleidsruimte is op dit gebied ook uiterst gering voor de meeste krantenondernemingen. Door de regeling van het begin af aan op de objectiveerbare factoren oplage en geografische verspreiding te baseren, hebben we getracht de factor mismanagement zover mogelijk uit te sluiten bij het vaststellen van de compensatie-uitkering.

Daarenboven hebben we in ons advies van 21 december 1990 over de toekomstige compensatieregeling de aanbeveling opgenomen, de regeling voortaan te begrenzen door exploitatierekeningen, waarin de aan de betrokken uitgave toe te rekenen kosten niet langer meer integraal worden opgenomen. Het 'nadelig saldo' van waaruit de compensatie-uitkering wordt berekend, laat een belangrijk deel van de vaste kosten buiten beschouwing en is derhalve aanmerkelijk kleiner dan het op integrale wijze berekende verlies.

Verschillen grote en kleine dagbladen?

Volgens het model B dat in de analyse van De Jong wordt aangevoerd, zouden grote bladen winst en kleine bladen verlies moeten maken. Twee aspecten zijn in dit verband echter ook van wezenlijk belang, te weten:

- a. het eigen karakter van de markt van elk blad, die van invloed is op oplage en verspreidingsdichtheid;
- b. niet alleen oplage en verspreidingskosten bepalen de winstgevendheid, maar ook bijvoorbeeld de prijs van het blad, de redactiekosten voor het eigen karakter van de krant en de aantrekkelijkheid daarvan voor de adverteerders.

Conservering?

In de nota-De Jong wordt onder punt 3 geconcludeerd, dat van onze benadering een conserverende werking uitgaat. Zoals ook in die nota is opgemerkt, hebben wij het gevaar van conserverende werking die uitgaat van de tot dusver uitgevoerde regeling onderkend, bijvoorbeeld in ons genoemde advies van 21 december 1990. Ook op dit punt dient onderscheid te worden gemaakt tussen de regeling-oude-stijl en de door ons aanbevolen nieuwe regeling.

In ons genoemde advies hebben wij om het gevaar van een conserverende werking te keren, voor de toekomstige regeling aanbevolen een minimum lezersdraagvlak als eis te introduceren. Deze houdt in dat een compensatie-uitkering ten hoogste 20% van de lezersopbrengsten mag bedragen.

Om conservering tegen te gaan hebben we bovendien geadviseerd, de compensatieregeling slechts voor een periode van vijf jaar voort te zetten en haar tevens een flexibel karakter te geven. Deze flexibele vorm van de regeling achten wij gewenst, vooral omdat de omstandigheden in de pers sterk in beweging zijn en het om die reden wenselijk kan zijn de regeling tussentijds zonodig bij te stellen.

Concernverhoudingen ondoorzichtig?

Als vierde punt wordt er in de nota-De Jong op gewezen, dat de concernvorming ondoorzichtige verhoudingen schept en soms anomalieën. Het concerndraagvlak zou in die opvatting de toepassing van de regeling verstoren. Ook deze opmerking heeft vooral betrekking op de regeling-oude-stijl.

De compensatieregeling heeft tot dusver het karakter gehad van een experimentele regeling, waarmee ervaring moest worden opgedaan. Gedurende de uitvoering van de regeling heeft ons de groeiende concentratietendens tot het inzicht gebracht, dat dagbladen die met andere bladen door een concern worden uitgegeven, in hun exploitatie voordelen ervaren van dit concerndraagvlak. Uit het evaluatie-onderzoek is gebleken dat er inderdaad sprake is van invloed van het bestaan van een concernverband op het exploitatieresultaat van een dagblad. Om die reden hebben wij in ons advies van 20 december 1990 aanbevolen het concerndraagvlak voortaan mee te wegen bij het bepalen van de hoogte van verliezen. Bovendien – en dit wordt nog in het onderstaande toegelicht – hebben we besloten dat voortaan bij het berekenen van het exploitatieverlies alleen die redactiekosten in aanmerking mogen worden genomen, die specifiek voor het desbetreffende blad worden gemaakt.

Overigens – en in reactie op het vijfde bezwaarpunt in de nota-De Jong – is de constatering juist dat de steunverlening van de compensatieregeling in toenemende mate ten goede komt aan dagbladen in concernverband. Met de heer Simons van de Commissie 'Second opinion Compensatieregeling' wijzen wij erop, dat de meeste dagbladen thans in concernverband worden uitgegeven. Daarnaast vloeit dit feit voort uit de gericht-generieke opzet van de regeling: wij beogen hiervoor bladen in aanmerking te laten komen die overwegend door dezelfde factoren (oplage in combinatie met geografische verspreiding) handicaps ervaren, bladen dus met vergelijkbare kenmerken en omstandigheden. Daarenboven tekenen wij aan dat we met de compensatie-uitkeringen beslissingen van concerns over het al dan niet voortzetten van een verlieslijdend dagblad in positieve zin beogen te beïnvloeden.

Niettemin kan het als een bezwaar worden gezien, dat uitkeringen van de compensatieregeling naar winstgevende concerns toevloeien. Teneinde meer aan dat bezwaar tegemoet te komen hebben we, zoals gezegd, besloten voortaan het concerndraagvlak mee te wegen, hetgeen reeds in ons advies van 21 december 1990 was aanbevolen.

Redactionele zelfstandigheid

In de nota-De Jong wordt de vrees uitgesproken, dat de in het voorgaande punt genoemde ondoorzichtige concernverbanden en -verhoudingen zich met name doen gevoelen waar bij de uitvoering van de regeling problemen zijn ervaren bij de toepassing van het criterium 'redactionele zelfstandigheid'. Daaraan wordt toegevoegd dat de veranderde criteria (vier binnen 10 jaar) zouden aangeven dat de opgave tot een nauwkeurige toepassing van het criterium bijkans onuitvoerbaar zou zijn.

Bij het zoeken naar het gewenste criterium op dit gebied hebben we steeds als uitgangspunt gesteld, dat de regeling uitsluitend ten goede zou komen aan specifieke, redactioneel zelfstandige dagbladen. In eerste instantie hebben we daartoe gezocht naar een criterium ter bepaling van de omvang van hetgeen door de eigen zelfstandige redactie wordt vervaardigd (regeling over 1981). Maar vanwege problemen betreffende kwantificering en verificatie bij toepassing van dat criterium besloten we het te vervangen door een voorwaarde in de kostensfeer: de personele kosten van de eigen redactie dienen ten minste 30% te hebben bedragen van de totale personele redactiekosten. Dat criterium heeft gefunctioneerd in het kader van de regeling over de jaren 1982, 1983, 1985, 1986 en 1989.

Uit principiële overwegingen bleven wij ons evenwel afvragen, of het toch mogelijk zou zijn de voorwaarde op het gebied van de redactionele zelfstandigheid op directere wijze te laten aansluiten bij het doel van de regeling, alleen redactioneel zelfstandige dagbladen te steunen. Na afweging van resultaten van nader onderzoek door Het Persinstituut op dit gebied en van de denkbare verschillende alternatieven zijn we in ons advies van 21 december 1990 voor de toekomstige regeling gekomen tot de aanbeveling, in de toekomstige regeling als ontvankelijkheidscriterium te bepalen dat de kosten van de eigen redactie ten minste 20% van de lezersopbrengsten dienen te bedragen.

Daarenboven besloten we tot een verdere aanscherping van de richtlijn die bij het berekenen van het exploitatieverlies op het gebied van de redactiekosten wordt gehanteerd. Dientengevolge mogen voortaan in de aanvragen bij het berekenen van het exploitatieverlies alleen die redactiekosten in aanmerking genomen worden, die specifiek voor het desbetreffende blad worden gemaakt.

Alternatieve wegen naar doelstelling regeling

Meer geld voor nieuwe initiatieven?

Het advies van de Commissie 'Second opinion Compensatieregeling' bevat de aanbeveling, meer geld uit te trekken voor steunverlening aan nieuwe initiatieven op het gebied van de pers. Deze aanbeveling spoort met eerdere adviezen onzerzijds op dit gebied⁴³ en met de thans aanbevolen verdere uitbreiding van financiële ruimte voor nieuwe initiatieven.

Twee leden van genoemde commissie adviseren in dit verband hiervoor meer geld binnen het beschikbare budget voor dagbladen uit te trekken, terwijl één lid vindt dat hiervoor buiten dat budget aanvullende middelen beschikbaar dienen te komen.

Mede met het oog op de mogelijkheid van meer steun aan nieuwe bladen adviseerden wij in ons advies van 10 april 1991 de beschikbare middelen van het Bedrijfsfonds voor de Pers ten behoeve van individuele steunverlening, de compensatieregeling voor dagbladen en onderzoek permanent op f 50 mln. te houden. Eind 1991 bedroeg het vermogen van het Bedrijfsfonds f 35 mln. (inclusief de uitstaande kredieten). Voor de uitvoering van de compensatieregeling voor dagbladen over 1990 en volgende jaren is een bedrag van f 15 mln. jaarlijks voorzien. Dit impliceert dat jaarlijks naar verwachting f 17 à 20 mln. nodig zal zijn om het niveau van de middelen op f 50 mln. te houden. Op grond van deze overwegingen drongen wij er in ons advies van 20 februari jl. nog bij u op aan, in de WVC-begroting voor 1993 ten behoeve van de financiële voeding van het Bedrijfsfonds een bedrag te reserveren van f 20 mln. en het in artikel 128 Mediawet genoemde voedingspercentage van het Bedrijfsfonds voor 1993 dienovereenkomstig vast te stellen.

Mede indachtig een suggestie uit deze commissie voegen we hieraan thans de aanbeveling toe het Bedrijfsfonds voor de Pers, binnen het door de minister beschikbaar gestelde jaarbudget, te laten bepalen welke bedragen voor welke instrumentaria onder welke voorwaarden jaarlijks kunnen worden verstrekt.

Steun in ruil voor aandelen?

De heren Boorsma en De Jong stellen in het advies van de commissie nog voor de steunverlening niet langer te verstrekken in de vorm van een subsidie, maar in de vorm van steun in ruil voor aandelen van het bedrijf of het moederconcern, welke aandelen later (weer) kunnen worden afgestoten of worden afgeschreven.

⁴³ Zoals bijvoorbeeld ons advies aan de minister van WVC van 10 september 1990 over Steun aan nieuwe bladen. Adviezen in 1990, Rapporten van het Bedrijfsfonds voor de Pers, R4, Den Haag, januari 1991, pag. 109 e.v.

Wij wijzen er allereerst op, dat steun in ruil voor aandelen het gevaar oproept van onverenigbaarheid met de institutionele persvrijheid. Aandelen geven immers zeggenschap in het bedrijf, hetgeen kan impliceren dat de overheid langs deze weg zeggenschap in persbedrijven verkrijgt. Een dergelijke zeggenschap zou vermeden kunnen worden ingeval van certificatie van aandelen, of indien met royalties of bepaalde leningsvormen gewerkt kan worden. Maar ook dan is er nog het gevaar, dat persbedrijven eerder ervoor kiezen het verlieslijdende blad op te heffen of met andere bladen samen te voegen, dan dat bijstand bij het Bedrijfsfonds wordt aangevraagd voor het helpen continueren van (de redactionele zelfstandigheid van) dat persorgaan. Daarmee zou deze alternatieve weg dan aan het doel voorbij kunnen schieten.

Daarenboven strookt dit voorgestelde alternatief niet met het doel van de regeling, te weten het bieden van compensatie om handicaps te kunnen opvangen. Bij een regeling die dergelijke handicaps wil helpen opvangen en die daarmee stimulansen beoogt te geven om bladen in stand te houden, past niet een verplichting tot het teruggeven van de verstrekte steun in de vorm van aandelen. In dit verband is ook het onderscheid van belang tussen individuele gerichte steun en de compensatieregeling. Individuele steun wordt slechts verstrekt op voorwaarde van een project dat uitzicht biedt op een herstel van rentabiliteit binnen een redelijke periode. Uitgaande van het doel, compensatie te bieden aan handicaps, wordt de steun op basis van de compensatieregeling niet verstrekt onder de voorwaarde dat er uitzicht op herstel van rentabiliteit moet zijn. Zoals we reeds in eerdere adviezen hebben aangetekend, dragen de handicaps vaak een meer blijvend karakter en beoogt de compensatieregeling deze te verlichten.

Bij deze overwegingen zij tenslotte ook nog aangetekend, dat wij het niet tot de taak van het Bedrijfsfonds voor de Pers als zelfstandig overheidsorgaan rekenen aandelen van persbedrijven te verwerven.

Het bestuur van het Bedrijfsfonds voor de Pers.

Den Haag, 23 maart 1992.

Bijlage II

De minister van Welzijn,
Volksgezondheid en Cultuur
Postbus 5406
2280 HK RIJSWIJK

20 februari 1992
5703

financiële voeding Bedrijfsfonds voor de Pers voor 1993

Mevrouw de minister,

In ons gesprek met u van 27 januari jl. wisselden wij met u onder meer van gedachten over – een eventuele uitbreiding van – de werkingssfeer van ons fonds. In dat verband bespraken wij het rapport van de commissie Boorsma, die concludeert dat binnen dan wel buiten het beschikbare budget meer geld zou moeten worden uitgetrokken voor nieuwe initiatieven en innovatie betreffende nieuwsvoorziening en opinievorming door de geschreven pers. De commissie Boorsma is, conform ons advies van 10 april 1991, nr. 4732, van mening dat daarbij nieuwe maand- en weekbladen zouden moeten worden betrokken. Verder stelt de commissie Boorsma dat nieuwe bladen in de aanloopfase, wanneer er slechts een beperkt advertentiedraagvlak is, incidenteel relatief meer steun zouden moeten ontvangen. De heren Boorsma en Simons adviseren u in concreto uit de algemene middelen dan wel uit de STER-inkomsten jaarlijks een bedrag ter beschikking van ons fonds te stellen, volgens de heer Simons ten behoeve van de Compensatieregeling voor Dagbladen, volgens de heer Boorsma ter ondersteuning van de pers en naar het inzicht van ons fonds te besteden.

In ons advies van 10 april 1991 gaven wij in dit verband onder meer te kennen van mening te zijn dat een overheidsbeleid dat op de dynamiek van de samenleving wenst in te spelen, niet uitsluitend gericht kan zijn op het zoveel mogelijk handhaven van het bestaande. Om die reden achten en achten wij het van belang dat het overheidsbeleid, naast conservering, ook gericht wordt op het stimuleren van nieuwe en innoverende ontwikkelingen in het perslandschap.

Op grond van de overwegingen die aan ons advies van 10 april 1991 ten grondslag lagen, met het oog op onze wettelijke taken en uitgaande van onze op dat moment aanwezige financiële middelen, adviseerden wij u het in het eerste lid van artikel 128 van de Mediawet genoemde voedingspercentage van ons fonds zodanig vast te stellen, dat per jaar f 17 à f 20 mln. aan additionele middelen ter beschikking van ons fonds zal worden gesteld.

Naar onze mening dient het bedrag dat nodig zal zijn voor de uitvoering van de Compensatieregeling daarbij niet gefixeerd te worden op f 15 mln. per jaar, maar zou het totaal van de jaarlijks uit te keren compensatie-uitkeringen mede afhankelijk moeten zijn van de resultatenontwikkeling van de bedrijfstak als geheel.

Een belangrijk deel van het genoemde bedrag aan additionele middelen zouden wij willen bestemmen voor innoverende projecten in de persbedrijfstak, waarbij wij zowel doelen op innovatie van bestaande persorganen als op innovatie door nieuwe nog niet bestaande persorganen.

Uitgaande van ons advies van 10 april 1991, gelet op uw brief van 3 mei 1991, kenmerk MLB/F/OP-91913, en met het oog op de voorbereiding van de begroting van uw departement voor 1993, dringen wij er thans bij u op aan ten behoeve van de financiële voeding van ons fonds in die begroting een bedrag op te nemen van f 20 mln. en het in het eerste lid van artikel 128 van de Mediawet genoemde percentage voor 1993 dienovereenkomstig vast te stellen.

Hoogachtend,
namens het bestuur,
Prof. drs J.W. Schoonderbeek,
voorzitter.

Bijlage III

De Minister van Welzijn,
Volksgezondheid en Cultuur
Postbus 5406
2280 HK RIJSWIJK

18 september 1992

6126

MLB//OP/92.2132

voedingspercentage Bedrijfsfonds voor de Pers

Mevrouw de minister,

Bij uw brief van 9 juli jl. (MLB//OP/92.2132) deelde u ons mede, dat u heeft besloten het percentage dat de STER en de commerciële omroepinstellingen die toestemming hebben verkregen, uit hun reclame-inkomsten moeten afdragen ten behoeve van het Bedrijfsfonds voor de Pers, voor de kalenderjaren 1992 en 1993, op nul te stellen.

Dit besluit is genomen op grond van de overweging dat het Bedrijfsfonds voor de Pers vooralsnog over voldoende financiële middelen beschikt om zijn taak naar behoren te kunnen uitvoeren.

Dit besluit tast het toekomstig functioneren van het Bedrijfsfonds voor de Pers wezenlijk aan.

Blijkens de memorie van toelichting op de Mediawet en de daaraan voorafgaande Medianota heeft de regering, indachtig het motto van de Medianota 'overheid op afstand', door de instelling van het Bedrijfsfonds ruimte willen scheppen tussen zichzelf en de vrije perssector. Om die reden werd het Bedrijfsfonds de positie van een zelfstandig bestuursorgaan gegeven.

De Mediawet heeft het Bedrijfsfonds voor de Pers ten doel gegeven het handhaven en bevorderen van de pluriformiteit van de pers, voor zover die van belang is voor de informatie en opinievorming. Daartoe draagt de wet het Bedrijfsfonds onder meer als taak op financiële steun aan persorganen te verlenen in de vorm van uitkeringen, kredieten en/of kredietfaciliteiten. Bovendien heeft het Bedrijfsfonds tot taak gekregen onderzoek met betrekking tot het functioneren van de pers te verrichten dan wel te doen verrichten.

De toekomstige positie van het Bedrijfsfonds steunt allereerst op dit wettelijke fundament. Maar deze positie berust evenzeer op een tweede pilaar, namelijk dat er voldoende financiële middelen beschikbaar blijven om deze wettelijke taken naar behoren te kunnen uitvoeren. Indien er voor het Bedrijfsfonds geen voldoende middelen voorhanden zijn, worden de wettelijke mogelijkheden van dit orgaan ondergraven. Het Bedrijfsfonds kan dan immers zijn taken in het geheel niet of slechts op onvoldoende wijze uitvoeren. Wanneer het

Bedrijfsfonds telkenmale bij de regering moet aankloppen voor additionele middelen, komt ook de positie van het Bedrijfsfonds als onafhankelijk, zelfstandig bestuursorgaan tussen de regering en de perswereld in gevaar. Dan wordt het Bedrijfsfonds in sterke mate afhankelijk van incidentele besluitvorming over de financiën van dit orgaan en wordt het fonds langs die weg als het ware met een zilveren koordje aan de politiek gebonden. Bovendien zal dan onvermijdelijk vertraging optreden in de besluitvorming over aanvragen tot financiële steunverlening.

Uw besluit zal derhalve tot gevolg hebben dat de ruimte die het Bedrijfsfonds heeft om tegemoet te komen aan problemen op het gebied van de pluriformiteit van de pers, kleiner wordt.

Om dat te vermijden is het noodzakelijk dat de beschikbare middelen voor het uitvoeren van de taken van het Bedrijfsfonds op een permanent niveau worden gehouden. Naar ons oordeel zal dat niveau in orde van grootte van ca. f 50 mln. dienen te zijn.

Wij baseren dit oordeel op de volgende argumenten.

1. In onze taakstelling zijn we er niet alleen op gericht de bestaande persverscheidenheid zoveel mogelijk te handhaven. Een overheidsbeleid dat op de dynamiek van de samenleving wenst in te spelen, kan niet uitsluitend gericht zijn op het zoveel mogelijk handhaven van het bestaande. Dan zou van het beleid alleen een conserverende werking op de pers uitgaan. Om die reden is het van belang dat het overheidsbeleid, behalve op conserveren, ook gericht wordt op het stimuleren van nieuwe ontwikkelingen in het perslandschap. Bij verschillende gelegenheden heeft u dit inspelen op de dynamiek van de perssector ook zelf bepleit.

De perswereld ziet zich allereerst geplaagd voor allerlei aanpassingsprocessen van 'oude' persmedia, mede onder invloed van nieuwe technologische ontwikkelingen. Investerings- en technologische ontwikkelingen vragen vele tientallen miljoenen gulden van de betrokken bedrijven. Het vermogen van ons fonds dient voldoende groot te zijn om ook bij dergelijke zeer grote steunaanvragen onze wettelijke taken zonder vertraging te kunnen uitvoeren.

2. Ook nieuwe persmedia dienen in deze veranderende samenleving kansen te krijgen. Met het oprichten van een nieuw dagblad, dat thans reeds op grond van de Mediawet uit het Bedrijfsfonds voor de Pers kan worden gesteund, zijn eveneens tientallen miljoenen gulden gemoeid. Indien in dergelijke gevallen tot steunverlening uit het Bedrijfsfonds zou worden besloten, valt te verwachten dat er een groot beslag op de beschikbare middelen wordt gelegd. Om dergelijke gevallen op te vangen en daarbij geen vertraging op te lopen als gevolg van (vertraging in) de besluitvorming over het beschikbaar stellen van middelen, dient het Bedrijfsfonds over voldoende buffer te blijven beschikken.

3. Bij diverse gelegenheden heeft u uw voornemen kenbaar gemaakt de mogelijkheden van ons fonds tot financiële ondersteuning van initiatieven tot de opzet en de start van nieuwe bladen te willen verruimen. Op dit moment kunnen wij op dit gebied slechts financiële steun verlenen, indien het nieuwe blad een dagblad betreft.
Indien zich in de toekomst, na een wetswijziging zoals u zich die op dit gebied hebt voorgenomen, aanvragen om financiële steun ten behoeve van nieuwe bladen zullen voordoen, zullen wij over voldoende financiële middelen moeten beschikken om de benodigde steun te kunnen verlenen.
4. Op het gebied van de financiële steunverlening op grond van artikel 130 van de Mediawet valt niet uit te sluiten dat wij worden geconfronteerd met grote projecten en aanvragen om substantiële steunbedragen. Vooral wanneer grote persorganen in financiële problemen verkeren of een eenmalige reorganisatie uitvoeren, kan de financiële steunbehoefte zodanig omvangrijk zijn dat alleen hoge bedragen van enkele miljoenen soelaas bieden.
5. In onze adviezen van 21 december 1990 en 20 maart 1992 reikten wij u aanbevelingen aan voor de toekomstige opzet van de Compensatieregeling voor Dagbladen. Deze regeling is een belangrijk instrument gebleken voor het instandhouden van de pluriformiteit in de dagbladpers. Over voortzetting van deze regeling neemt u binnenkort in overleg met de Tweede Kamer een beslissing.
Bij voortzetting van de regeling zal het Bedrijfsfonds voor de Pers jaarlijks hiervoor in ieder geval een belangrijk bedrag beschikbaar dienen te hebben.

Advies

Wij adviseren u op grond van vorengenoemde overwegingen nogmaals, de beschikbare middelen van het Bedrijfsfonds voor de Pers ten behoeve van individuele steunverlening, de compensatieregeling voor dagbladen en onderzoek permanent op f 50 mln. te houden.

Voor de financiering hiervan heeft deze aanbeveling de volgende consequenties.

1992

Op dit moment bedraagt het vermogen van ons fonds

ca. f 26,5 mln. (exclusief uitstaande kredieten tot een totaal van ruim f 3 mln.,
met de terugbetaling waarvan geruime tijd gemoeid is)
f 15,- mln. (voor de uitvoering van de Compensatieregeling voor
Dagbladen)

f 41,5 mln.

1993

ca. f 24,5 mln. (exclusief uitstaande kredieten tot een totaal van ruim f 5 mln.)

Dit impliceert dat in ieder geval voor 1993 ten minste f 20 à 25 mln. nodig zal zijn om het niveau van de middelen jaarlijks op f 50 mln. te houden.

Wij adviseren u derhalve uw besluit te heroverwegen en in ieder geval voor 1993 een zodanig percentage van de STER-opbrengsten onderscheidenlijk van de opbrengsten van commerciële omroepinstellingen die toestemming hebben verkregen, ten behoeve van het Bedrijfsfonds voor de Pers te kiezen, dat de beschikbare middelen voor dat jaar f 50 mln. zullen bedragen.

Om onzekerheid over de jaarlijkse hoogte van dat percentage te voorkomen, lijkt ons een zekere mate van continuïteit in de hoogte van het percentage over de jaren heen wenselijk. Om die reden geven wij u tevens in overweging, een vast jaarlijks percentage te introduceren.

Hoogachtend,
namens het bestuur,
prof. drs J.W. Schoonderbeek,
voorzitter.

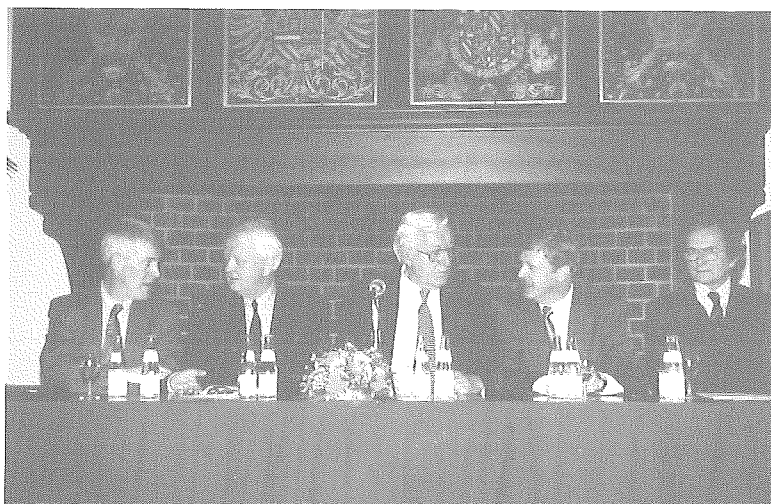
Bijlage IV

Bij het afscheid van prof. drs J.W. Schoonderbeek, voorzitter Bedrijfsfonds voor de Pers 1974-1992

Op de bijeenkomst ter gelegenheid van het afscheid van onze voorzitter, prof. drs J.W. Schoonderbeek, op 9 december in het verslagjaar, voerden vijf personen uit ons bestuur het woord over thema's die steeds zijn warme belangstelling hadden. Achtereenvolgens waren dat de heren Hoogendijk en Haselhoff (bestuursleden), Lichtenberg (secretaris) en Van Cuilenburg (bestuurslid). Zij spraken zich met name uit over de 'free market place of ideas', het ideaaltype van een samenleving waarin vrijelijk informatie en ideeën geuit en uitgewisseld kunnen worden. Aan het slot van de bijeenkomst bood de heer Van Haaren (bestuurslid) de heer

Schoonderbeek een proeve aan van een 'krant op maat', de zogenaamde 'Schoonderbeekkrant', een op maat gesneden pakket van speciaal vormgegeven woorden en beelden met data en beschouwingen over wat achter ons ligt, wat ons thans bezighoudt en wat (wellicht) gaat komen. De tekst van deze redevoeringen volgt hier integraal.

Over tolerantie en pluriformiteit

Improvisatie op een thema van de wet
door mr W.C.D. Hoogendijk

De bijeenkomst van 9 december 1992 speelt zich af rondom het vertrek van onze voorzitter, prof. Schoonderbeek. Hij heeft op een buitengewoon creatieve wijze leiding gegeven aan de ontwikkeling van het Bedrijfsfonds voor de Pers. Dit voorzitterschap was voor hem niet één van de vele nevenfuncties die personen in bepaalde posities nu eenmaal plegen te vervullen. Het was voor ons, zijn medebestuurders, gedurende al die jaren volstrekt duidelijk dat het Bedrijfsfonds zijn hart had, dat hij zich met zijn hele persoon er mee verbonden voelde.

1. Een inspirerende visie

Wat is het waardoor zo'n engagement kan ontstaan? Naar mijn mening is de betrokkenheid van de voorzitter tot het Bedrijfsfonds – en in feite van alle bestuurders – in wezen van ideële aard. Het Bedrijfsfonds is in zijn doelstelling – bij te dragen aan een pluriforme pers – uitdrukking van een visie op staat en maatschappij die veel verder strekt en veel dieper steekt dan het Bedrijfsfonds alleen. Een visie waar je met overtuiging voor opkomt en graag iets voor doet. Dat is de onderstroom die ik in het functioneren van onze voorzitter, en met hem van het bestuur en van het secretariaat, en daarachter van de politiek, steeds heb gevoeld, zij het in de bestuurspraktijk van alledag vaak meer impliciet dan expliciet.

Ik wil vandaag op deze inspiratiebron van ons allen functioneren wat meer expliciet ingaan. U kunt het opvatten als een persoonlijk getinte improvisatie op een thema van de wet; in dit geval niet gedekt door enig, zorgvuldig gewogen, bestuursbesluit. Maar . . . zo hebben wij in het bestuur geconstateerd, dat mag bij een gelegenheid als deze.

2. De waarheid in de aanbidding

Waar gaat het om, in ideële zin, bij een institutie als het Bedrijfsfonds voor de Pers?

In de geboorteakte van het Bedrijfsfonds, de Mediawet, lezen wij dat het Bedrijfsfonds tot doel heeft “het handhaven en bevorderen van de pluriformiteit van de pers” (art. 123). De wet spreekt heel bondig, zoals dat voor een wetstekst past. Als bestuur stonden wij voor de opgave deze juridisch geformuleerde doelstelling in ons beleid operationeel te maken. En dan komen onontwijkbaar vragen op ons af, zoals: waar gaat het om bij de pluriformiteit van de pers; wat is de maatschappelijke waarde daarvan; wat is de maatschappelijk-culturele legitimatie om van staatswege – zo goed en zo kwaad als dat gaat – de pluriformiteit veilig te stellen?

Wij hebben als bestuur, om daar zicht op te krijgen, vaak aansluiting gezocht bij de gangbare beeldspraak “free market place of ideas”.

De bedoeling van deze beeldspraak is duidelijk. De verscheidenheid van opvattingen, standpunten, ideeën, die in onze samenleving voorkomen, moet vrijelijk ter kennis gebracht kunnen worden van ieder die het aangaat, om aldus iedereen – dat wil zeggen: ons allen – in staat te stellen naar eigen voorkeur daar een keus uit te maken en er mee aan de slag te gaan.

“Free market place of ideas”, het is een beeldende term die associaties oproept aan de waarden waar het ons in de pluriforme pers om gaat: de vrijheid om standpunten uit te dragen. Toch is bij nader inzien deze beeldspraak, denk ik, minder gelukkig. En wel om twee redenen.

1. Het woord “markt” is van huis uit een economisch begrip. Toch bedoelen wij met de “free market place of ideas” niet een economisch gebeuren aan te duiden maar een cultureel gebeuren. Het gaat om de vrije uitwisseling van gedachten, opvattingen, ideeën in de samenleving. Maar intussen worden kranten en tijdschriften wel geproduceerd door in economische zin op de markt opererende ondernemingen, wat de verwarring bij het gebruik van de term “free market place of ideas” alleen maar groter maakt. Wij moeten er te veel bij uitleggen.
2. Maar belangrijker dan mijn eerste bezwaar vind ik mijn tweede bezwaar. De term “free market place of ideas” suggereert in onze huidige cultuur van grootwinkelbedrijven een soort supermarkt van opvattingen met een aanbod- en vraagkant. Aan de aanbodszijde, zo is de suggestie, moet een grote hoeveelheid opvattingen, meningen, ideeën onbelemmerd uitgegeven kunnen worden; aan de vraagkant moeten wij daarvan kunnen afnemen wat ons aanspreekt. Voor elk wat wils, zo is de suggestie. De producenten organiseren een ruim aanbod van geschreven cultuurprodukten die nevenschikkend in de culturele etalage liggen; wij allen, in onze rol van consumenten, in onze rol van afnemers van de cultuur, moeten naar believen daar een keus uit kunnen maken.

Dit nu is, bij nader inzien, een vertekend beeld van de wijze waarop de strijd der ideeën zich voltrekt.

3. *Geen vrije markt maar een slagveld*

Het treffen van de ideeën vindt niet plaats op een ontmoetingspunt, een forum, ter uitwisseling van gedachten die nevenschikkend en vrijblijvend ter consumptie worden aangeboden. Neen, er is eerder sprake van een slagveld waarop cultuurdominanten strijden om de absolute heerschappij. Afhankelijk van de uitkomst van deze strijd volgt de ene waarheid de andere op, de ene cultuurfase de andere. De term “free market place” is de culturele nagalm van economische opvattingen uit de vorige eeuw inzake vrije concurrentie op een vrije markt.

De strijd der ideeën is niet een waardenvrije aangelegenheid die wij, als geïnteresseerde consumenten, onbevangen gadeslaan. De inzet is niet minder dan goed of slecht, waar of onwaar, rechtvaardig of onrechtvaardig, mooi of lelijk, humaan of onmenselijk. Daarom is de uitkomst van deze strijd niet te meten in termen van – democratische – meerderheid of minderheid. Het meetpunt is de mens- en maatschappijvisie die aan de verschillende opvattingen ten grondslag ligt: in de politiek, de wetenschap, de kunst, en niet te vergeten, de religie: in de onmetelijke verscheidenheid van levenssituaties waarin de mens zich bevindt en waarin hij voor keuzes staat. Vandaar de in de mensheid ingebouwde drift deze ideeën te beschermen, te monopoliseren, veilig te stellen tegenover aantasting door opvattingen die als vijandig, als bedreigend worden onderkend.

In deze strijd der ideeën heeft men door de eeuwen heen bondgenoten gezocht: de staat, de kerk, de traditie, de gangbare opvatting . . . De geschiedenis levert hiervan een overvloed aan bewijsmateriaal. Zie naar mensen als Socrates, Galileï, Van Gogh; zie naar wat maatschappijvernieuwers is overkomen, kerkhervormers, wetenschappers en kunstenaars die nieuwe wegen wezen. De ideeëngeschiedenis is de geschiedenis van oorlogen, godsdienstvervolgingen, martelaren.

Waarom?

Omdat de inzet zo hoog is. Als het om de waarheidsvraag gaat, dan gaat het om essentialia in ieders leven waarover ten leste niet te marchanderen valt (marchanderen; een economische term!). Wie anders wil zijn dan wat gangbaar is, moet zich voorbereiden op een hoge prijs die daarvoor betaald moet worden, in de vorm van miskennen, uitstoting, verguizing, en – in het ergste geval – liquidatie. De waarheid – of wat daarvoor doorgaat – gebracht als maatschappijvisie, als politieke overtuiging, als wetenschappelijke conclusie, als kunstzinnige expressie, als levenswijze, is, cultuurhistorisch gezien: eenkennig, totalitair, absoluut, exclusief, onverdraagzaam.

Dat is wat de geschiedenis ons leert over het profiel van de waarheid. Trouwens, niet de geschiedenis alléén. Is het niet zo dat ook onze huidige cultuurfase, nationaal en internationaal, in feite een worsteling te zien geeft om een bepaald type samenleving te bouwen: op basis van cultuurdominanten, van visies en ideeën die wij omarmen; in contrast tot visies en ideeën die wij, vaak uit de grond van ons hart, verwerpen?

4. *Tolerantie: een cultuurscheppende kracht*

Toch is hiermee – gelukkig – nog niet alles gezegd.

Ideeën en opvattingen zijn zoals wij zagen de constituerende kracht in de cultuur. Cultuur, ik zeg het er voor alle duidelijkheid bij, niet opgevat in de beperkte betekenis van kunst en aanverwante artikelen, maar als inbegrip van onze wijze van samenleven.

In onze westerse cultuurkring zijn wij in de loop der eeuwen geleidelijk tot het inzicht gekomen dat de cultuur opdroogt indien de ideeën opgeborgen worden in een beveiligde bunker en er slechts één – monopolistische – instantie is die beslist welke van deze ideeën als creatieve kracht in de samenleving toegelaten wordt (ongeacht of deze instantie een totalitaire overheid is, een geloofsgemeenschap als de kerk, of een private institutie als de onderneming). Onze visie op de waarheid is gedoemd af te sterven, indien die niet in confrontatie en wisselwerking met andere overtuigingen voortdurend aangescherpt en aldus voortdurend opnieuw tot leven gewekt wordt.

Maar wij kunnen nog dieper steken dan de – abstracte – visie op de dynamiek in de cultuur. Hoezeer wij met hart en ziel, van top tot teen, met volle overtuiging een bepaalde visie aanhangen, wij hebben leren inzien dat het een schending is van de integriteit van onze medemensen, indien wij hen, zonder hun overtuiging te winnen, dwingend onze eigen verworven waarheid opleggen. De mensen die onder bedreiging van geweld (fysiek, economisch of anderszins) kansarm zijn in het uiten van hun opvattingen leveren een kostbaar bezit in: de expressie van zich zelf, individueel en als collectivum.

Dit inzicht hebben wij geleidelijk, stap voor stap, als het ware op ons zelf moeten veroveren. Want het ligt weerbarstig, om in de strijd der ideeën ruimte te maken voor de tegenkrachten. Het gaat om de doorwerking van de idee der tolerantie: in onze westerse cultuurkring een kostbare verworvenheid, maar tegelijk een kwetsbare verworvenheid. Kwetsbaar, omdat die emotioneel zo tegendraads is.

Ik teken hierbij aan dat tolerantie, aldus opgevat, méér is dan gedogen. Het is een overtuiging, het is de scheppende kracht voor een bepaald type cultuur, voor een bepaald type samenleving, die wij als het ware aan de geschiedenis en aan ons zelf willen ontwringen: tegenover elke opvatting die totalitaire pretenties heeft over cultuur, over samenleving, over de mens. Wij kunnen nu onze probleemstelling aanscherpen.

Gezien vanuit het gezichtspunt van de producenten van het gedrukte woord is het beeld van de “free market place of ideas” doeltreffend. Niet discrimineren op inhoudelijke gronden; laat het aan de producenten, als samenwerking van ondernemers en redacties, over welke inhoud men in de aanbieding wil doen en laat de consument, als ‘koper’ van het gedrukte woord, in vrijheid beslissen aan welk (ideeel) artikel hij de voorkeur geeft.

Gezien vanuit het gezichtspunt van de overheid is de inzet een andere. Het instandhouden van een type samenleving waarin de strijd om de waarheid niet met oneigenlijke middelen beslecht wordt: tolerantie als constituerende kracht in de rechtsstaat.

Hoe deze opgave voor de overheid, waartoe ik mij thans beperk, nader te concretiseren?

5. Het gedrukte woord en de overheid

Om te beginnen: gedurende een groot deel van onze geschiedenis was er van staatkundige tolerantie ten opzichte van de verscheidenheid aan opvattingen geen sprake. Tot aan de reformatie waren de overheden de exponenten van de heersende opvatting, verankerd in de katholieke leer van de kerk. De kerkelijke inquisitie en de wereldlijke overheid vormden samen het koppel dat de waarheidsvraag finaal besliste.

Gedogen

Pas in de periode na de reformatie werd het klimaat voor het gedrukte woord milder. Niet in die zin dat de band tussen overheid en kerkelijke leer principiële werd doorgesneden, geenszins. De band tussen overheid en kerkelijke leer bleef gehandhaafd, zij het dat de overheid nu niet meer de exponent was van de rooms-katholieke kerk, maar van het gereformeerd protestantisme. In de levenspraktijk van alledag komt er echter ruimte om visies en opvattingen via het gedrukte woord te verspreiden. In feite wordt Nederland een van de Europese centra van waaruit een verscheidenheid van opvattingen, al of niet in polemische vorm, de cultuur van die tijd kan penetreren. Van rechtsgelijkheid voor de aanhangers van andere visies dan de gangbare en door de overheid erkende was weliswaar geen sprake, maar die andere visies werden wel gedoogd binnen bepaalde grenzen. Er ontstaat een begin van een pluriforme samenleving. Denk in dit verband als voorbeeld aan een fenomeen als de schuilkerken. De verscheidenheid van opvattingen werd geduld, niet erkend. Teruggrijpend naar wat ik over de tolerantie heb gezegd, moeten wij constateren dat tolerantie als dragende idee voor overheidsbeleid, als scheppende cultuurkracht, nog buiten de horizon lag.

Vrijwaring tegen machtsmisbruik door de overheid

De principiële doorbraak komt pas wanneer wij in onze samenleving expliciet en gearticuleerd tot het inzicht komen dat de overheid, hoe zij zelf over allerlei opvattingen ook oordelen moge, in de strijd der geesten zoals die via het gedrukte woord naar buiten komt, niet met overheidsmacht beslissend mag interveniëren. Het artikel in de grondwet over de vrijheid van meningsuiting is van dit gewonnen inzicht de positiefrechtelijke neerslag. Dit artikel is oorspronkelijk bedoeld als waarborg tegen interventie door de overheid; in ons huidige taalgebruik: de overheid op afstand. Ik zie dit als fase één van de idee van de tolerantie, de vrijwaring van de burger tegen machtsmisbruik van de overheid zelf: artikel 7 van de grondwet, een van de waarborgen tegen totalitaire aspiraties van de overheid.

Pluriformiteit van cultuurkringen

De tweede fase waarin de idee der tolerantie nader inhoud krijgt is de fase van de "verzuilde" maatschappij. Wij zijn dan aangekomen aan het eind van de vorige eeuw en het begin van deze eeuw. Er hebben zich, op basis van een ideeënwereld, in ons land cultuurkringen gevormd met een gesloten karakter. De inzet van de politieke strijd is, van de overheid de erkenning te krijgen van de gelijkwaardigheid van deze cultuurkringen bij het vormgeven van de

samenleving. Deze strijd wordt in essentie beslecht in de onderwijspecificatie, maar als cultuurbeeld strekt deze fase zich uit tot ver na de Tweede Wereldoorlog.

Het is een bekende ontwikkeling, maar welke betekenis heeft die voor de positie van het gedrukte woord in onze samenleving? Het antwoord moet luiden: de pers heeft een nauwelijks te overschatten functie gehad in deze emancipatiestrijd. Echter, vanuit de overheid gezien vormde de pers geen specifiek probleem. De verschillende cultuurkringen verzorgden immers zelf de informatie en opinievorming voor hun eigen aanhang en hanteerden die als polemisch wapen in de strijd met de andere cultuurkringen en met de overheid. Anders gezegd: de pluriformiteit van de pers was niet in geding, omdat die samenviel met de pluriformiteit van de "zuilen", de verscheidenheid aan – gesloten – cultuurkringen.

Pluriformiteit in de "markt"-cultuur

De pluriformiteit van de pers, als exponent van een pluriformiteit aan opvattingen, werd voor de overheid pas een politiek probleem toen de gesloten cultuurkringen desintegreerden, dat wil zeggen vanaf het begin van de zeventiger jaren.

Dat is de derde fase, de fase waarin wij ons nu bevinden. De pers hield op het bezit te zijn van een gemeenschap van gelijkgezinden en is een marktartikel geworden dat verkocht moet worden. Dat wil zeggen dat de positionering op de lezersmarkt in bedrijfseconomische zin, een beslissend criterium is geworden of een bepaalde visie in de pers wel of niet tot uiting kan komen. Men moet in onze huidige cultuurfase over economische macht beschikken om zich present te kunnen stellen. Dat wil zeggen dat visies die in de economische machtsverhoudingen "goed" liggen stemhebbend zijn en visies die in de economische machtsverhoudingen weinig "marktwaarde" hebben in feite aan de aanbodszijde van het gedrukte woord kansarm zijn. Of anders gezegd: onze "markt"-cultuur is, aan zich zelf overgelaten, krachtens de wet van de markt verplicht zich een "renderende" lezerskring te verwerven. Dat blijkt eenvoudiger indien men aansluiting zoekt bij de grootste gemene deler aan opvattingen, dan als het gaat om opvattingen die scherp gearticuleerd zijn. De contrasterende zienswijze is een weerbarstiger marktartikel dan de gangbare zienswijze.

De overheid kwam hiermee voor de opgave te staan om in een nieuwe maatschappelijk-culturele context ruimte te waarborgen voor een creatieve verscheidenheid van opvattingen. Zij kon binnen ons huidige cultuurpatroon niet meer volstaan met in formeel-juridische zin de vrijheid van meningsuiting te waarborgen. Wilde de vrijheid van meningsuiting ook feitelijk uitgeoefend kunnen worden, dan diende de overheid te voorkomen dat de "markt"-waarde van een opvatting uiteindelijk beslissend zou worden voor de vraag of die wel of niet in de pers aan-het-woord zou kunnen komen. Gevoed door de idee van de tolerantie in een rechtsstaat werd aldus het instandhouden van een pluriforme pers een maatschappelijk-culturele waarde in zich zelf. Een waarde die een actieve overheidszorg uitlokte en rechtvaardigde. Zoals wij in vorige cultuurfases de macht van de kerk en later van de staat gebonden hebben aan criteria van tolerantie in de strijd der ideeën, zo is het onze opgave om in de huidige cultuurfase de macht van de markt aan deze criteria te binden. Dit is een nieuwe dimensie aan de oude idee van de tolerantie.

Het Bedrijfsfonds voor de Pers

De overheid heeft deze nieuwe taak terecht en begrijpelijk heel voorzichtig en heel scrupuleus aangevat. Zij moest daarbij rekening houden met twee randvoorwaarden. De ene randvoorwaarde is, dat ons huidige cultuurpatroon een gegeven is waarop de overheid moet aansluiten, dat wil zeggen dat zij er van uit moet gaan dat de pers een marktartikel is. Het gaat om een correctie van het marktgebeuren voor zover nodig en niet om een vervanging daarvan. De andere randvoorwaarde is de beperking die artikel 7 van de grondwet stelt aan elk overheidsoptreden terzake van de pers.

Eén van de maatregelen is geweest de instelling van het Bedrijfsfonds voor de Pers. De bedoeling van deze formule is, om als overheid aan de geboden terughoudende opstelling ten opzichte van persorganen recht te doen en zich tegelijk te voorzien van een instrument om onder bepaalde strikte condities de helpende hand te bieden aan die meningsuitingen, die – wat de marktcondities betreft – moeite hebben zich te handhaven en toch – vanuit onze maatschappijvisie gezien – in onze plurale samenleving de kans moeten hebben gehoord te worden.

Het Bedrijfsfonds op zijn beurt heeft – heel scrupuleus terzake van de inhoudelijke kant van de persorganen – geprobeerd deze doelstelling in beleid om te zetten. Op de wijze waarop wij daaraan inhoud hebben gegeven zullen andere personen uit ons bestuur ingaan. Ik van mijn kant heb geprobeerd de cultuur-historische context te expliciteren waaruit het Bedrijfsfonds is voortgekomen: een staats- en maatschappijvisie die ons aller inspirerend cultuurbezit is geworden.

Veranderingsprocessen in de persbedrijfstaking

Enkele beleidsimplicaties

door prof. dr F. Haselhoff

In de vertaling van doelstelling naar beleid past zeker aandacht voor de ontwikkelingen in de bedrijfstaking zelf. Mogelijke strategische veranderingen in

het persbedrijf staan daarbij voortdurend in de belangstelling, ook bij het Bedrijfsfonds voor de Pers. Dat moge onder meer blijken uit het beleidsessay waaraan ik met drie bestuursleden en de secretaris op persoonlijke titel vorig najaar heb meegewerkt. 'Tussen krantebedrijf en mediaconcern', dat was de titel, die wij aan dit beleidsessay over pers en persbedrijf meegaven.⁴⁴ Daarmee bedoelden wij kernachtig aan te geven, wat volgens onze vermoedens de strategische implicaties zijn van wat wij op een studiereis naar de Verenigde Staten en Japan hadden gehoord en gezien.

1. Stellingen

In die titel "Tussen krantebedrijf en mediaconcern" zitten op de keper beschouwd een aantal, nauw met elkaar samenhangende denkbeelden. Met de nodige terughoudendheid zet ik die voor u neer in de vorm van een aantal stellingen, die het stramien laten zien van onze redenering in genoemd essay:

De eerste stelling is eigenlijk niet meer dan een controleerbare constatering en die luidt: het gaat niet goed met de krant-van-nu. Statistieken tonen de laatste jaren overduidelijk aan, dat in het krantebedrijf de groei van de oplagen duidelijk stagneert. Volgens de laatste metingen van het Cebuco is totaal gezien de groei van de Nederlandse dagbladen zelfs geheel tot stilstand gekomen. Daar komt bij een niet minder ernstig, steeds signifikanter wordend verlies in de advertentiesfeer. Advertentie-inkomsten vertegenwoordigen immers zo'n vijftig procent van de opbrengsten van een dagblad.

Vragen die zich hier opdringen zijn: hebben we hier misschien te maken met een problemen van voorbijgaande aard? Is het een tijdelijk te-duur-zijn van de krant? Kan de krant-van-nu met efficiency-maatregelen weer uit het dal worden getrokken? Zullen fusies tussen ondernemingen en samenvoegingen van titels voldoende soelaas bieden? Is er misschien een achterstand op technologisch gebied ontstaan, die de efficiency van het krantebedrijf heeft aangetast?

Uit alles wat we inmiddels weten van het krantebedrijf, durven we zonder meer een volgende stelling aan: de krantebedrijven in Nederland en in de landen die wij hebben bezocht laat aan operationele efficiency weinig te wensen over en ze werken bijgevolg met redelijke prijzen voor hun produkt. Dat dit de onmiskenbare stagnatie niet heeft kunnen verhinderen, wijst erop dat er met de krant meer aan de hand is.

Onze derde stelling graaft dan ook dieper. Ze luidt: de krant, zoals we die nu kennen, betreedt de laatste fase van haar produkt-levenscyclus en dat is uiteindelijk de fase van de neergang. Dat hoeft overigens geen doem te

⁴⁴ "Tussen krantebedrijf en mediaconcern", een beleidsessay over pers en persbedrijf, door J.J. van Cuilenburg, H.J.A.M. van Haaren, F. Haselhoff en L.H.A. Lichtenberg. Studie naar de toekomstige maatschappelijke en economische positie van de pers op middellange termijn, in het licht van de informatisering van de samenleving en technologische ontwikkelingen op het terrein van communicatie en informatie. Studies voor het Bedrijfsfonds voor de Pers, S4, Amsterdam, januari 1992.

betekenen, maar veeleer juist een uitdaging. Want we zeggen niet ongenueanceerd dat de krant haar laatste levensfase ingaat. Nee, het gaat slechts om de krant-van-nu; die heeft het moeilijk en zal het ongetwijfeld nog moeilijker krijgen.

Er werken binnen een levenscyclus van een concreet produkt op het laatst allerlei krachten, die dat produkt op zijn markt steeds minder acceptabel maken en geleidelijk aan zonder gewijzigd beleid de neergang induwen. Voor de krant geldt dit dan, tot overmaat van ramp, ook nog op twee markten: de lezersmarkt en de adverteerdersmarkt, en dat tegelijkertijd.

2. Substituten

Bekijken we eerst eens van dichtbij wat een krant ons offreert. Dat zijn journalistieke produkten, zoals nieuws, nieuwsanalyse, beschouwingen en opinies, alsmede verstrooiing en commerciële produkten, zoals advertenties en reclameboodschappen. Allemaal produkten, waarmee in onze zogenaamde informatie-maatschappij een ieder voortdurend en in toenemende mate wordt gebombardeerd. En dat niet alleen via de krant, maar in explosief toenemende mate ook door andere communicatiekanalen. Te denken valt aan boeken, tijdschriften, radio, televisie, video, film, videotex, audiotex, fax, 'direct mail', 'billboards' en wat dies meer zij of nog wordt.

Uiteraard is niet ieder kanaal even bedreigend als substituut voor de krant. Maar het zijn de fysieke grenzen aan het opnemingsvermogen van de informatieconsument, die de krant hier parten spelen. Het één moet dan ook wel in de plaats van het andere komen. Er moeten in de consumptiesfeer keuzes worden gedaan. De toegenomen hoeveelheid concurrerend aanbod van informatie, bezorgt de pers alleen al de tegenwind van louter kwantitatieve substitutie, waardoor de markt voor kranten onmiskenbaar dunner wordt.

Van woord naar beeld

Daarnaast is er sprake van een voor de traditionele krant minstens even belangrijke kwalitatieve substitutie. Door de ontwikkelingen van de techniek is de nadruk in onze samenleving veel meer op visuele communicatievormen komen te liggen. Men prefereert meer en meer het beeld boven het schrift, het bewegend boven het stilstaand beeld en het gesproken boven het geschreven woord. Te beginnen met de jongere generatie communiceren wij op een heel andere wijze met de werkelijkheid, ja gaan we heel anders met die werkelijkheid om. We hebben dan ook andere behoeften als we over die werkelijkheid geïnformeerd willen worden en verwachten bijgevolg van de krant iets anders dan vroeger. Veel krantelezers zijn vluchtiger en ongeduriger geworden. Het paradoxale feit, dat de moderne krantelezer de al maar dikker wordende kranten best blijkt aan te kunnen, kon wel eens met die vluchtige ongedurigheid te maken hebben. Daar komt bij, dat de toenemende strijd om de aandacht van de informatie-consument communicatie en informatie op alle mogelijke manieren heeft doen vermengen met verstrooiing.

Op deze toenemende kwantitatieve en kwalitatieve concurrentie om de lezer, die zich momenteel tussen de krant en haar substituten voltrekt, heeft de krant-van-nu kennelijk nauwelijks of geen adequaat antwoord.

Reclamemedia

De andere concurrentie die de krant heeft te voeren, heeft te maken met de strijd om de voorrang tussen de in aantal sterk toegenomen advertentiemedia. Maar sommige adverteerders zien de krant zo langzamerhand ook als een te ongunstige en te weinig aandachttrekkend medium en beginnen aan andere media de voorkeur te geven. Zij willen, dat hun reclame-boodschappen en andere mededelingen met een grotere trefkans hun potentiële klanten of belangstellenden bereiken. Men vraagt om zogenaamde 'targeting', waaraan de krant technisch wel zou kunnen voldoen, maar waarvan de kosten vooralsnog prohibitief zijn.

Ook het dalen van advertentie-inkomsten is een kwestie van kwantitatieve en kwalitatieve substitutie. Het aantal andere media dat de krant als advertentiemedium beconcurrereert is enorm toegenomen. En kwalitatief zijn inderdaad die andere soms doeltreffender dan de krant.

Wat opvalt, is dat deze substitutievverschijnselen op de lezers- en adverteerdersmarkt betrekkelijk onafhankelijk van elkaar werken. Elk heeft zijn eigen oorzaak, of zo men wil, zijn eigen reden. De teruggelopen belangstelling voor de krant als advertentiemedium staat nog betrekkelijk los van de afnemende lezersbelangstelling voor de krant. Als de stagnatie in de oplage-ontwikkeling zich verder zou doorzetten, dan zullen die twee substituties elkaar wel degelijk gaan versterken.

3. Strategische herbezinning

Als we de verklaring voor de neergang van de krant-van-nu in de genoemde substitutie-effecten moeten zoeken, dan is het evident dat de krant als produkt beter zal moeten inspelen op de lezers- en adverteerdersbehoeften. De krant zal zich strategisch anders dienen te profileren. Ze dient voor een steeds toenemend aantal lezers en adverteerders een andere betekenis te krijgen. Lukt dat niet, dan zal de krant in de marge van onze cultuur, met name de massa-cultuur, kunnen terechtkomen.

Voor velen, meestal ouderen, is dat een ondenkbaar scenario. De dominantie van het geschreven woord in hun eigen leven kon hen op dit punt wel eens bijziend hebben gemaakt. De geheel andere neigingen en voorkeuren van volgende generaties, gevoegd bij nog te verwachten stormachtige ontwikkelingen in de communicatietechnologie, zullen onzes inziens om strategische herprofilering en herpositionering van de traditionele krant vragen.

Wel moeten we de vraag onder ogen zien welke positie er straks in onze informatie-maatschappij nog voor de krant overblijft, ook na herprofilering en herpositionering. Mogen we nieuwe groei, consolidatie, of neergang verwachten. Zeker, voor de concernstrategieën zal dit nogal wat uitmaken. Voor de kranten-exploitatie blijft belangrijk de vraag: welke waarden kunnen er voor lezers en adverteerders gecreëerd worden en tegen welke kosten kan dat?

Dat hoeft niet voor iedere krant tot dezelfde strategische veranderingen te leiden. Er ontstaan misschien een aantal verschillende strategische groepen,

waarbinnen zich kranten ophouden met eenzelfde soort strategie. Een strategie die zich duidelijk onderscheidt van die van andere strategische groepen.

Ondanks die differentiatie loopt door de strategische herbezinning van de krantenmaker van morgen waarschijnlijk toch één rode draad. Iedere krant zal antwoord moeten geven op de vraag: hoe positioneer ik mij levensvatbaar tussen de andere communicatiemediën? Positioneren in de zin van hoe onderscheid ik mij van andere media en hoe speel ik op andere media in, opdat de afhakende lezer en adverteerder zijn of-of-benadering van media opgeeft ten gunste van een en-en-benadering. Pluriformiteit van de schrijvende pers zal zich dan verbreden tot pluriformiteit van de media.

Dit lijkt ons het antwoord op de toenemende media-concurrentie. Een antwoord, dat lezer en adverteerder geïnteresseerd moet houden voor de krant. Maar dan een krant-nieuwe-stijl.

4. Fysieke en functionele veranderingen

Uiteraard zal dat in de eerste plaats het fysieke aanzien van de krant veranderen. We hebben daarvan tijdens onze reis al frappante voorbeelden gezien, zoals meer gebruik van kleur, meer visuele informatie-overdracht, meer functionele c.q. oogstrelende opmaak, betere toegankelijkheid van de krant etc. Allemaal zaken die we ook al in ons land zien komen. Voor deze cosmetische en functionele veranderingen aan de krant zelf is veel technologie aanwezig of ze komt er aan.

Deze fysieke en functionele veranderingen van de krant zelf, zijn naar onze stellige overtuiging belangrijker dan menigeen denkt. Maar ze zijn nog maar het halve strategische verhaal. Het is het verhaal van de drager van de eerder genoemde journalistieke produkten: nieuws, nieuwsanalyse, beschouwingen en opinies, alsmede verstrooiing en commerciële produkten: advertenties en reclameboodschappen. Maar als de krant poogt in te spelen op de wijze waarop andere media deze produkten aan de man brengen, wat gaat er dan voor het krantebedrijf met de inhoud van die produkten gebeuren? En komen er dan misschien produkten bij? Misschien verscherpen die andere media ook hun strategisch gedrag door meer doelbewust in te spelen op wat er in en met de krant gebeurt. Dan ontstaat er strategische actie en reactie: een veranderingsproces in de media, waarvan nu nog niemand de uitkomst kent.

Wil de krant daarin een rol van betekenis spelen, dan zal ze beducht moeten zijn voor verlies van levenskracht. Deze stelling verlegt de aandacht van de strategie naar de strategie zelf, naar het huidige krante- of krantenbedrijf zelf. Is de titel van ons beleidsessay voor de ontwikkeling van de organisatie van waaruit in de toekomst kranten worden gemaakt het te verwachten scenario? Van krantebedrijf naar media-concern?

Strategische verbreding

Het gaat hier om de vraag: welke aanvullende 'capabilities' moeten de huidige persbedrijven aanbrengen en zich eigen maken om hun marktpositie voldoende levenskracht te geven? Hoe ver moeten die ondernemingen zich strategisch

verbreden? Moeten ze zich inderdaad beperken tot de technologieën rondom de drukpers en de fysieke distributie? Of gaat het om meer? Zal de onderneming die kranten uitgeeft, zich ook moeten bedienen van de in razend tempo op ons afkomende technieken van de nieuwe media? Gaat het eigenlijk nog wel alleen om de krant?

Als de conclusie juist zou zijn, dat de meeste ondernemingen zich technologisch breder moeten maken, dan gaat het inderdaad niet meer alleen om de krant. Maar waaromheen kristalliseert zich dan de strategie van dergelijke ondernemingen? Schuiven we dan niet op in de richting van het media-concern? En hoever dan? Ver? Dan komt er strategisch nogal wat kijken: zowel voor de individuele ondernemingen als voor de gehele bedrijfstak communicatie en informatie en voor de samenleving.

Hoever het krantebedrijf opschuift in de richting van een mediaconcern, bepaalt hoe de krant zal gaan functioneren. Daarin zijn verschillende gradaties mogelijk. Er zal in het voor de pluriformiteit van de pers gunstigste geval een continuüm van strategische groepen ontstaan, waarop plaats is voor zowel de traditionele krant, de beeldrijke krant als de in nieuwe media ingebedde krant.

Maar er kan ook een ander scenario actueel worden: een scenario van sterke persconcentratie, voor een deel vermengd met media-concentratie. Dan zal de pluriformiteit van de pers veel problematischer worden. Dan zal het bewijs geleverd moeten worden of pluriformiteit binnen grote ondernemingen, of binnen een krant, wel een reële kans kan hebben.

Zelfs is het niet uitgesloten, dat de bedrijfstak van het krantebedrijf sec fragmenteert, met name als er technologieën van schaalverkleining beschikbaar komen. Dit is goed voor de pluriformiteit, maar beslist niet voor de winstgevendheid.

5. Interactie tussen strategie en technologie

De krachten die hier werken zijn die van de interactie tussen strategie en technologie. Uit ervaringen in andere bedrijfstakken weten we hoe belangrijk het momentum van de technologische ontwikkeling is. Die conditioneert, in elk geval op de korte termijn, in belangrijke mate welke strategische mogelijkheden en onmogelijkheden een onderneming overblijven om te overleven.

Zo ook in de media. De motor van de communicatie- en informatie-technologie in de brede zin van het woord zal een belangrijke bewegende kracht zijn. Dat hebben wij zeer sterk ervaren in Japan. Er is met betrekking tot de media een overmaat aan technologische ontwikkelingen, die zich manifesteert als een zeer sterke 'technology push'. Iedereen is er door gefascineerd en gebiologeerd, maar er is bij de media-ondernemingen toch nog een tekort aan verbeeldingskracht en creativiteit om daaruit levensvatbare producten te genereren. De 'business pull' blijft achter bij de 'technology push'.

Daardoor wordt de ontwikkeling van de technologie op lange termijn te weinig gestuurd door strategisch denken en wordt technologie een autonome

motor van de economische en maatschappelijke ontwikkeling. Door een dialectiek tussen technologie en strategie op gang te brengen, zou de technologie meer in dienst komen van wat wij als ondernemingen en als maatschappij willen. Hier ligt een duidelijke rol voor een op elkaar afgestemd ondernemingsstrategie en overheidsbeleid.

Welk scenario werkelijkheid wordt hangt af van de richting waarin de communicatie- en informatietechnologie zich ontwikkelt en wat voor de pers-ondernemingen en de overheid aanvaardbaar zal blijken zijn. Te verwachten is, dat er in de bedrijfstak communicatie en informatie veel zal veranderen. Waarlijk niet alleen op gang gebracht door de strategische herpositionering van de krant, maar ook door de evolutie van de andere media.

6. Geen pasklare antwoorden

Veel verder dan de hier gedebiteerde algemeenheden komen wij ook niet. Wij zijn tenslotte geen courantiërs, geen media-exploitanten en geen ondernemers. Dat zelfs de mensen uit de praktijk nog geen pasklare antwoorden hebben, mag men hen niet kwalijk nemen. Technologische ontwikkeling en innovatie, alsmede strategie-ontwikkeling is, vooral op het onafzienbare gebied van onze informatie-maatschappij, niet in blauwdrukken te vatten. Dat moet stapsgewijs ontdekt en geoperationaliseerd worden.

Maar hoe staat het met die broodnodige innovatie in de pers? Tijdens onze reis werd ons van verschillende kanten gesuggereerd, dat het krantebedrijf conservatief is en weinig geneigd op lange termijn te denken. Met name de groten maken zich zowel in Japan als in de Verenigde Staten inderdaad nog niet erg ongerust. De enige nieuwe strategieën, uitgewerkt tot volledige blauwdrukken, vonden we bij de wat meer ongeruste American Newspaper Publishers Association: de belangenbehartiger van de kleinere, regionale kranten. Maar het bleven voor de opstellers slechts gedachten-experimenten, waaraan geen concrete aanbevelingen voor de krantebedrijven werd verbonden.

Natuurlijk is er ook hier sprake van emotionele en economische weerstanden tegen ingrijpende veranderingen. Niets is zo moeilijk als desinvesteren: het oude en vertrouwde loslaten, datgene wat altijd goed gewerkt als tekortschietend aanmerken en afstand doen van wat nog niet is terugverdiend. Het zijn offers die men slechts node brengt.

Klopt mijn stelling, dat er met de krant werkelijk iets aan de hand is, dan noopt dat binnen afzienbare tijd tot ingrijpende strategische veranderingen. Zowel in Nederland, Japan als de Verenigde Staten wordt de stemming in het krantebedrijf zowel gekenmerkt door een sterk geloof in de krant-van-nu, als door twijfel en verlegenheid-wat-te-doen. Maar echte strategische doorbraken inzake de aard van het produkt krant en de positionering tussen de andere media zijn er nauwelijks, enerzijds omdat men ze niet nodig vindt, anderzijds omdat men ze niet kan concipiëren. Begint de tijd niet te dringen?

Tussen Scylla en Charybdis

Het persbeleid in historisch perspectief
door drs L.H.A. Lichtenberg

Op welke wijze verkreeg het persbeleid van de overheid meer in concreto gestalte? Na de schets van de cultuurhistorische context en de veranderingsprocessen in de bedrijfstak zelf is het nu de plaats stil te staan bij de wijze waarop de Nederlandse overheid haar beleid jegens de pers tot dusver vorm heeft gegeven. Maar de lezer zij gewaarschuwd! Probeer een buitenlander eens uit te leggen hoe het persbeleid van de Nederlandse overheid is ingericht of wat het Bedrijfsfonds voor de Pers is. Dat is net zo moeilijk als een exposé over de Nederlandse omroep. In de meeste gevallen zal hij of zij je vol begrip, maar wantrouwend aankijken, om dan vervolgens hoofdschuddend op te merken "Was Sie doch alles nicht haben in Holland!"

1. Passieve grondtoon

Het valt ook niet mee om uit te leggen welke haat-liefde-verhouding ten grondslag ligt aan ons Nederlandse persbeleid. Lange tijd werd dat beleid gekenmerkt louter door een passieve grondtoon, die nu nog in de meeste landen valt waar te nemen. Passief in de zin van: de overheid is de natuurlijke vijand van de pers en heeft zich daarom verre van de pers te houden. Het was immers ook de tijd waarin de fietsende journalist het niet waagde een fietsende minister of minister-president in te halen of hem op enige afstand te vergezellen. Een journalist liep op straat met een wijde boog om het raam van de werkkamer van een minister heen. Een journalist waagde het niet een van een buitenlandse reis terugkerende minister in eerste instantie iets anders te vragen dan: "Heeft u een goede reis gehad?"

De passieve grondtoon in het beleid kreeg feitelijk gestalte in artikel 7 van de Grondwet, waarin een censuurverbod is vastgelegd. Vooral na de Tweede Wereldoorlog groeide het besef, dat alleen een censuurverbod niet altijd een werkelijk vrije meningsuiting en vrije informatievoorziening garandeert. Een passieve overheid is niet voldoende om een vrijheid werkelijk te bereiken. In

deze opvatting zou de overheid, zoals ook op meer beleidsterreinen geschiedt, zich tevens dienen in te zetten om de voorwaarden voor het uitoefenen van deze vrijheid te scheppen en veilig te stellen.

2. Naar een voorwaardenstellend beleid

Op mediagebied werd dat voorwaardenstellend beleid vertaald in een zorg voor verscheidenheid in de informatievoorziening en opinie via die media. Geredeneerd werd daarbij dat een beperkt aanbod van media onmogelijk kan voldoen aan de groeiende en pluriforme behoeften van burgers op dit terrein. Niet alleen zullen er derhalve verschillende soorten van media moeten kunnen functioneren. Maar het is ook gewenst dat binnen een groep van soortgelijke media een pluriformiteit in de inhoud van media-boodschappen gerealiseerd wordt. De democratie is tevens gediend met een onderlinge concurrentie tussen uiteenlopende opvattingen.

Het pleidooi voor een actief overheidsbeleid jegens de pers werd in de jaren zestig en zeventig in vele toonaarden gevoerd. Het toenmalige PvdA-Tweede Kamerlid dr Roethof bijvoorbeeld hield de samenleving menigmaal het schrikbeeld voor, dat artikel 7 van onze Grondwet in feite zou moeten luiden: "Slechts miljonairs hebben geen voorafgaand verlof nodig om door de drukpers gedachten of gevoelens te openbaren, behoudens ieders verantwoordelijkheid voor de wet". Zo'n formulering zou volgens hem wel eens reëel kunnen worden zonder een actief overheidsbeleid voor de pers. Het actieve beleid dat hij voor ogen had zou er dan op moeten neerkomen, dat de overheid niet alleen waakt voor censuur op uitingen via de persmedia, maar ook een taak heeft waar de uitingsvrijheid wordt aangetast, bijvoorbeeld door concentratievorming in de persmedia of door gebrek aan financiële middelen.

In die opvatting bleek hij niet alleen te staan: de zorgplicht van de overheid voor de pers verkreeg in de loop der tijd op brede schaal erkenning. De Medianota van CRM-minister Harry van Doorn accentueerde dit actief optreden van de overheid. "Het overheidsbeleid", zo werd in deze nota vooropgesteld, zal "mede gericht (...) moeten zijn op het totstandkomen van kaders, waarbinnen de vrijheid van meningsuiting in haar volle omvang optimaal kan functioneren". De memorie van toelichting bij de latere Mediawet onderstreept overigens ook dat de regering het tot haar taak rekent voor zover mogelijk voorwaarden te scheppen waardoor pers en omroep in staat worden gesteld hun publieke functie naar behoren te vervullen.⁴⁵

⁴⁵ Nog niet zo lang geleden, in de nota Publieke omroep in Nederland van juni 1991, werd evenzeer gesteld dat de onder meer in de Grondwet vastgelegde vrijheid van meningsuiting niet slechts door de overheid moet worden geëerbiedigd, maar tevens moet de mogelijkheid om van die vrijheid gebruik te maken worden bevorderd. "Het is de taak van de overheid", zo vervolgt de minister dan, "om de pluriformiteit en onafhankelijkheid van de informatie- en cultuurvoorziening actief te waarborgen. Deze opvatting komt voort uit het besef dat het niet alleen de overheid is die inbreuk kan maken op het recht van vrijheid van meningsuiting, maar dat ook economische ontwikkelingen op de mediamarkt dit recht feitelijk kunnen aantasten". Nota Publieke omroep in Nederland, II, 1990-1991, 22147, nr. 2, pag. 4.

Toch verkreeg deze opvatting dat het grondrecht van de vrije meningsuiting meer is dan alleen een censuurverbod, tot dusver nog geen weerklank in de diverse codificeringen van het grondrecht. In internationale overeenkomsten zoals het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, dat in 1978 door Nederland werd geratificeerd, valt wel een positieve taakstelling voor de overheid op dit gebied te lezen. Verder moeten we het nog doen met uitspraken zoals vorengenoemde. Uit het feit dat zo'n expliciete positieve taakomschrijving voor het overheidshandelen in onze grondwet ontbreekt, moeten we niet afleiden dat die taakstelling dus ook minder erkenning heeft gekregen.⁴⁶

Generieke steunmaatregelen

Terug naar de jaren zestig van deze eeuw. De zorgplicht van de overheid ging zich in die fase steeds meer uiten in een beleid gericht op bescherming en versterking van de pluriformiteit en onafhankelijkheid van de pers. Dat bleek reeds uit de meer generieke maatregelen die voor de pers van kracht werden, zoals preferentiële fiscale maatregelen, gereduceerde tarieven voor telex, telefoon en vervoer per post en per spoor en de in 1967 op tijdelijke basis ingevoerde etherreclame-compensatieregeling, niet te verwarren met de latere en thans in discussie zijnde compensatieregeling voor dagbladen. Deze generieke maatregelen beoogden het algemene financieel-economische klimaat van de betrokken perssector als geheel te begunstigen, zonder rekening te houden met verlies- of winstposities van afzonderlijke bedrijven.

Gerichte steunmaatregelen

Aan het einde van de jaren zestig sloeg de schrik bij velen die persverscheidenheid een warm hart toedroegen weer om het hart. Tal van fusies en concentraties, in het bijzonder in de dagbladpers, verhoogden het adrenalinegehalte in het bloed. Kennelijk faalden de generieke maatregelen en alom werd gevreesd voor schade aan persverscheidenheid. Het schrikbeeld ontstond van een zodanig verschaald klimaat, dat over een aantal jaren wellicht nog maar twee dagbladen in Nederland verkrijgbaar zouden zijn, waarbij toen nog gedacht werd aan De Telegraaf en het Algemeen Dagblad. Dat mocht niet gebeuren, zo werd geredeneerd. De toenmalige Persraad lanceerde in 1968 de gedachte, een fonds in te stellen, dat de steun aan zwakke ondernemingen geheel of gedeeltelijk voor zijn rekening zou kunnen nemen. Het zou uiteindelijk nog zo'n zes jaar duren voordat dat fonds, het Bedrijfsfonds voor de Pers, tot stand kwam.

5. Oprichting Bedrijfsfonds voor de Pers

In die tussentijd werd door een tweetal adviescommissies op onder meer die gedachte gestudeerd. Een Interdepartementale Commissie Concentratietendensen in de pers sprak zich als eerste hierover in 1970 uit en adviseerde daarbij om spoedig een commissie van deskundigen nader advies te vragen.

⁴⁶ Misschien valt dit feit toe te schrijven aan een zekere genoegzame houding, die bijvoorbeeld ook bij de vaststelling van de grondwetten van 1814 en 1815 een rol speelde. Toen wees Van Hogendorp opnemings van de vrijheid van drukpers in de grondwet van de hand met het argument, dat die vrijheid hier vanouds aanwezig was geweest. J.M. de Meij, *Uitingsvrijheid*, Amsterdam 1989.

De regering besloot in november 1971 conform die aanbeveling en nam daarbij alvast het principebesluit een bedrijfsfonds voor de pers op te richten. Dit besluit kwam erop neer dat er financiële middelen ten laste van de STER-opbrengsten werden gereserveerd voor persorganen in nood. Tevens werd de Commissie Bedrijfsfonds voor de Pers geïnstalleerd, de zgn. Commissie-Rooij, genoemd naar haar voorzitter, oud NRC-hoofdredacteur Maarten Rooij. Deze commissie markeert ook het beginpunt van de activiteiten van onze voorzitter de heer Schoonderbeek op het gebied van de vormgeving van het persbeleid. Hij behoorde tot deze commissie en was daardoor in die fase reeds betrokken bij de studie naar de wenselijkheid en mogelijkheden van het Bedrijfsfonds.

Dat fonds kwam er en wel in september 1974 in de vorm van een overheidsstichting, waarvan het bestuur als adviescollege en uitvoeringsorgaan van de minister van CRM, later WVC, ging fungeren. Deze ging de uiteindelijke beslissing over steunaanvragen nemen, op advies van het Bedrijfsfondsbestuur. De heer Schoonderbeek werd onmiddellijk voorzitter van dat bestuur. Onder zijn leiding ging het Bedrijfsfonds zich ontwikkelen tot wat minister Van Doorn in zijn Medianota van maart 1975 aanduidde als hoeksteen van het persbeleid. Met als hoofddoelstelling het instandhouden van de bestaande pluriformiteit van de pers, “voor zover die uit hoofde van informatie en opinievorming in een democratische maatschappij van belang is”.

Financiële steun aan afzonderlijke persorganen

Die hoeksteen van het persbeleid manifesteerde zich allereerst in het verlenen van financiële steun aan afzonderlijke dagbladen, nieuwsbladen en opinieweekbladen. Bij deze vorm van gerichte financiële steunverlening staat centraal het verlenen van bijstand aan persorganen die deze hulp het meeste nodig hebben en die steun niet of niet afdoende langs andere wegen kunnen verkrijgen. Vanaf de instelling van het Bedrijfsfonds tot op heden is langs die weg voor in totaal ruim f 27 mln. terecht gekomen bij zo'n 27 persorganen.⁴⁷ Deze steunvorm heeft voor persverscheidenheid ongetwijfeld een bepaalde rol gespeeld, al is het moeilijk om dat aan te tonen en al moet worden geconstateerd, dat inmiddels ook weer diverse bladen van het toneel verdwenen zijn.

Compensatieregeling voor dagbladen

Voorts werd het Bedrijfsfonds in de Medianota van minister Van Doorn opgedragen een compensatieregeling voor dagbladen uit te werken en deze later ook uit te voeren. Daartoe geïnspireerd door onze voorzitter zette het bestuur deze experimentele regeling op als een zogenaamde gericht-generieke steunregeling. Deze naam lijkt twee nogal tegenstrijdige uitersten in het beleid te verbinden. Dat is ook zo, omdat een dergelijke regeling in beginsel bedoeld is voor alle persorganen in vergelijkbare omstandigheden, maar ze is in haar uitwerking in het bijzonder gericht op bladen die deze steun het meeste nodig hebben. De regeling heeft thans over 6 jaar in totaal bijna f 90 mln. uitgekeerd aan 16 dagbladen.⁴⁸ Daarmee is de regeling een belangrijk instrument gebleken

⁴⁷ Voor een overzicht van de tot dusver verstrekte financiële steun aan afzonderlijke persorganen zie pag. 101 en 102.

⁴⁸ Op pag. 103 wordt een overzicht gegeven van de uitkeringen die tot dusver op basis van de Compensatieregeling voor dagbladen zijn verstrekt.

voor het instandhouden van de pluriformiteit in deze sector. Binnenkort wordt in de Tweede Kamer gedebatteerd over de mogelijkheid deze regeling in gewijzigde vorm te continueren.

Met de compensatieregeling voor dagbladen erbij is dus in het totaal sedert de oprichting van het Bedrijfsfonds tot op heden een bedrag van f 117 mln. aan financiële steun verleend, gemiddeld genomen zo'n f 5,8 mln. per jaar in die 20 jaren.

6. Bedrijfsfonds als zelfstandig bestuursorgaan van de overheid

In deze schets van de historie van het persbeleid mag natuurlijk de invoering van de Mediawet in 1988 niet ontbreken. Bij die wet kreeg het Bedrijfsfonds eindelijk een wettelijke grondslag. Bovendien veranderde daarbij de status van het fonds. Eindelijk kreeg het de vorm die de Commissie-Rooij steeds voor ogen had, namelijk een zelfstandig orgaan dat zelfstandig beslissingen over steunverlening aan de pers zou kunnen nemen. De Commissie-Rooij achtte deze zelfstandige positie van belang in het licht van de persvrijheid en de daarmee verbonden onafhankelijkheid van de pers ten opzichte van de regering. In deze visie paste het niet dat de beslissing over afzonderlijke steunmaatregelen, beslissingen die vaak neerkomen op een groen of rood licht voor het voortbestaan van het blad in kwestie, in handen van een minister wordt gelegd. Minister Van Doorn voelde niet veel voor zo'n constructie, omdat hij de politieke verantwoordelijkheid over de besteding van de middelen zou blijven en naar zijn mening ook zou moeten blijven dragen. Vandaar dat hij de Stichting Bedrijfsfonds in feite vanaf haar oprichting liet functioneren als een adviescollege, dat adviezen, weliswaar zwaarwegende, over steunaanvragen kon uitbrengen. De minister nam de uiteindelijke beslissingen over steun op advies van het Stichtingsbestuur.

Overheid op afstand

Vanaf de Mediawet van 1988 is dat dus anders geworden, indachtig het motto van de Medianota: 'overheid op afstand'. Bij die wet gingen de rechten en plichten van de Stichting Bedrijfsfonds over op het Bedrijfsfonds als zelfstandig bestuursorgaan. Het Bedrijfsfonds kreeg die zelfstandige positie uiteraard binnen de marges van de wet. De Mediawet en het daarop gebaseerde Mediabesluit geven tal van bepalingen betreffende het Bedrijfsfonds, op sommige plaatsen wel erg gedetailleerd voor zo'n zelfstandig orgaan.

Werkingsfeer Bedrijfsfonds

De Mediawet gaf ook verruiming aan de werkingssfeer van het Bedrijfsfonds. Niet langer waren het alleen dag-, nieuws- en opinieweekbladen die voor steun uit het fonds in aanmerking konden komen. Ook opiniërende maandbladen en nieuwe dagbladen zijn tot de werkingssfeer gaan behoren. Wel blijft vooropstaan dat het gaat om bladen die mede van belang zijn voor politieke meningsvorming. De huidige omschrijving van de werkingssfeer geeft aanleiding tot veel discussie in het Bedrijfsfondsbestuur. Hier manifesteert zich eigenlijk een dilemma. Enerzijds is de wet vaag: zij omschrijft niet volstrekt duidelijk welke soorten van bladen binnen de werkingssfeer vallen. Bladen binnen de werkingssfeer van het Bedrijfsfonds dienen "in belangrijke mate nieuws, analyse, commentaar en achtergrondinformatie" te bevatten "over een

**Financiële bijstand aan afzonderlijke persorganen/-organisaties
uit het Bedrijfsfonds voor de Pers 1974-1992 (stand per 9-12-92)**

bijstand aan persorganen

Naam persorgaan	soort bijstand	bedrag bijstand	datum beslissing	opmerkingen
Christelijke Pers (dagblad Trouw)	krediet	f 9.100.000	22-10-1974	besluit tot steunverlening genomen nog voordat Bedrijfsfondsbestuur functioneerde; krediet in 1986 vervroegd afgelost op basis van de contante waarde daarvan
Dagblad De Tijd	bijdrage	f 350.000	10- 1-1974	besluit tot steunverlening genomen nog voordat Bedrijfsfondsbestuur functioneerde; dagblad in 1974 opgeheven en opgegaan in weekblad De Tijd
Haagse Post	krediet	f 1.800.000	18-12-1974	waarvan na partiële kwijtschelding nog uitstaat ca. f 1 mln.; inmiddels omgezet in royalty-overeenkomst; HP in 1990 opgeheven en opgegaan in weekblad HP/De Tijd
Nieuw Israëlitisch Weekblad	krediet	f 100.000	31- 8-1976	krediet inmiddels geheel afgelost
De Streek	krediet	f 85.000	1- 7-1977	f 12.910 afgelost, restant kwijtescholden; weekblad in 1988 opgeheven
De Nieuwe Linie	krediet	f 683.000	14- 3-1980	inmiddels kwijtescholden i.v.m. opheffing blad in 1982
Bladeren	uitkering	f 40.000	20-10-1980	door de minister verstrekte garantie in afwachting van beslissing die uiteindelijk negatief uitviel; blad in 1980 opgeheven
De Waarheid	krediet	f 2.000.000	5- 6-1981	krediet in 1991 afgelost na gedeeltelijke kwijtschelding; dagblad in 1990 opgeheven en opgegaan in weekblad Forum; dit weekblad werd in 1991 opgeheven
Vrije Westfriesse Krant	krediet	f 170.000	21- 5-1982	afgeboekt i.v.m. opheffing blad in 1984
Het Vrije Volk (weekeditie)	krediet	f 600.000	16- 9-1983	krediet geheel afgelost; weekeditie in 1990 opgeheven
Twentsche Courant/ Overijssels Dagblad	uitkering	f 45.000	15- 2-1984	ten behoeve van organisatie-onderzoek
Nieuwsblad De Gecombineerde	krediet	f 300.000	17- 9-1984	krediet geheel afgelost
Turks-Nederlandse Weekkrant Haber	uitkering	f 200.000	15- 1-1985	ten behoeve van eenmalige reorganisatie;
	krediet	f 75.000	15- 1-1985	krediet afgeboekt wegens faillissement blad in 1986
Katholiek Nieuwsblad	krediet	f 650.000	7- 2-1985	in 1990 verlenging van rente- en aflossingsvrije periode verleend tot eind oktober 1992
De Groene Amsterdammer	uitkering	f 200.000	26- 4-1985	ten behoeve van eenmalige reorganisatie
	krediet	f 465.000	20- 2-1987	in 1991 verlenging van rente- en aflossingsvrije periode verleend tot april 1995

bijstand aan persorganen

Naam persorgaan	soort bijstand	bedrag bijstand	datum beslissing	opmerkingen
Weekkrant Suriname	uitkering	f 175.000	14- 1-1985	ten behoeve van eenmalige reorganisatie;
	uitkering	f 83.000	7-10-1988	ten behoeve van investering in zet- en printapparatuur
	krediet	f 150.000	14- 2-1990	ten behoeve van investering in aanvullende zetapparatuur en ter medefinanciering van exploitatie (minus f 150.000 aflossing krediet van 14- 2-1990) ten behoeve van reorganisatie
	krediet	f 600.000	28-10-1992	
Avondbladen	uitkering	f 400.000	5- 7-1989	ten behoeve van eenmalige reorganisatie van ACR;
Combinatie Rotterdam (Vrije Volk en Rotterdams Nieuwsblad)	uitkering	f 183.333	11- 2-1989	ten behoeve van organisatie-onderzoek; dagbladen in 1991 opgeheven en opgegaan in Rotterdams Dagblad
Weekblad Frysk en Frij	uitkering	f 450.000	30-11-1988	ten behoeve van eenmalige reorganisatie; verschijningsfrequentie vanaf begin 1992 tweewekelijks
Weekblad De Tijd	uitkering	f 700.000	10- 3-1989	ten behoeve van eenmalige reorganisatie; blad in 1990 opgeheven en opgegaan in het weekblad HP/ De Tijd
Maandblad Nieuwe Bèta	uitkering	f 111.000	7-12-1989	ten behoeve van eenmalige reorganisatie; blad in 1991 opgeheven en opgegaan in Milieu Magazine
	krediet	f 250.000	7-12-1989	
	krediet	f 120.000	8- 2-1991	
Nederlands Dagblad	uitkering	f 100.000	9-10-1990	ten behoeve van organisatie-onderzoek
	uitkering	f 2.500.000	23- 1-1992	ten behoeve van eenmalige reorganisatie
De Krant op Zondag	krediet	f 4.000.000	11- 7-1991	ter medefinanciering van beleidsplan; blad in 1992 opgeheven, ca. f 215.000,- terug ontvangen
Bolswards Nieuwsblad	uitkering	f 73.000	30-12-1991	ten behoeve van eenmalige reorganisatie
Maandblad De Vrije	uitkering	f 100.000	31-12-1991	ten behoeve van eenmalige reorganisatie
Primeur	uitkering	f 500.000	13- 2-1992	ten behoeve van een eenmalige reorganisatie van publicitaire activiteiten
Full Color	krediet	f 185.000	29- 4-1992	ten behoeve van kwaliteit , publiciteitscampagne, reorganisatie
De GAY-krant	krediet	f 150.000	2-10-1992	ten behoeve van advertentiecampaagne en modernisering lay-out

bijstand aan persorganisaties ten behoeve van onderzoek

Naam persorganisatie	soort bijstand	bedrag bijstand	datum beslissing	opmerkingen
Cebuco	uitkering	f 125.000	6- 6-1983	ten behoeve van studieproject herpositionering dagblad als informatie- en advertentiemedium;
	uitkering	f 77.895	5- 7-1988	ten behoeve van onderzoek naar relatie dagbladen en allochtone jongeren
NNP (Vereniging De Nederlandse Nieuwsbladpers)	uitkering	f 132.000	22- 5-1985	ten behoeve van een onderzoek naar de opzet van een systeem van bedrijfsvergelijkingen
	uitkering	f 15.000	3- 5-1991	ten behoeve van een kwalitatief vervolgonderzoek naar financiële positie nieuwsbladen
Het Persinstituut	uitkering	f 24.500	21-11-1990	ten behoeve van onderzoek naar inhoudelijke effecten van persconcentratie
Adviesbureau voor Uitgevers Jan Ligthart B.V. en Ingenieursbureau SysCom B.V.	krediet	300.000	12-12-1991	ten behoeve van onderzoek naar ontwikkeling van geautomatiseerd systeem voor selectieve distributie van dagbladen
De Nederlandse Dagbladpers (NDP)	uitkering	f 115.000	22- 4-1992	ten behoeve van de collectieve campagne 'De dagbladbezorger'
Cebuco	uitkering	f 89.250	5- 6-1992	ten behoeve van onderzoek naar de functie van dagbladen

De uitkeringen op basis van de compensatieregeling voor dagbladen over 1981, 1982, 1983, 1985, 1986 en 1989.

	1981	1982	1983	1985	1986	1989	totaal
Dagblad v. Almere	-	-	-	-	88.975	117.768	206.743
Arnhemse Courant	1.899.000	839.250	1.152.750	1.294.572	1.159.399	943.420	7.288.391
Het Binnenhof	1.576.350	1.587.750	876.750	1.301.850	1.550.250	1.307.641	8.200.591
De Dordtenaar	-	-	-	400.161	356.746	-	756.907
Goudsche Courant	-	-	840.084	313.734	372.976	217.500	1.744.294
Leidse Courant	701.423	670.441	859.631	799.364	635.712	496.633	4.163.204
Nwe Noordhol.Crt.	-	411.572	591.103	451.049	399.661	336.610	2.189.995
Crt.Nieuws v.d. Dag	1.665.039	-	-	3.611.383	2.652.627	2.051.453	9.980.502
Het Parool	2.009.605	2.069.619	2.872.812	1.452.529	1.783.325	2.269.549	12.457.439
Rijn en Gouwe	-	468.000	386.250	711.828	629.084	-	2.195.162
Rotterdams Nwsbl.	2.595.397	2.993.206	3.850.996	2.579.973	2.012.802	1.900.568	15.932.942
Trouw	3.405.750	4.171.058	1.249.500	1.117.500	1.989.000	3.194.743	15.127.551
Twentsche Crt.	310.875	304.917	-	-	-	-	615.792
Het Vrije Volk	-	-	-	785.250	738.000	1.782.406	3.305.656
De Waarheid	836.561	796.086	999.581	561.420	219.656	-	3.413.304
Winschoter Crt.	-	688.101	532.308	404.639	411.787	381.709	2.418.544
Totaal	15.000.000	15.000.000	14.211.765	15.785.252	15.000.000	15.000.000	89.997.017

gevarieerd deel van de maatschappelijke actualiteit, mede in het belang van politieke meningsvorming". Termen als "in belangrijke mate", "een gevarieerd deel", "maatschappelijke actualiteit" en "mede in het belang van politieke meningsvorming" bieden ruimte voor interpretatie, maar brengen ook onzekerheid met zich mee. Anderzijds zou men op grond van die onzekerheid behoefte hebben aan meer duidelijke omschrijvingen van de werkingssfeer, maar dan blijft er tegelijk weinig ruimte over om in te spelen op het dynamische karakter van de pers. Dit dilemma zou ervoor pleiten de wet op dit punt te laten zoals zij is, maar dat lijkt afbreuk te doen aan wensen in de samenleving om een duidelijke regelgeving.

7. Beleidsvragen

Bij het uitvoeren van regelingen wordt in het algemeen vaak behoefte gevoeld aan meer detaillering van regels, bijvoorbeeld terwille van meer rechtvaardigheid. Zo ook bij het Bedrijfsfonds. De compensatieregeling voor dagbladen werd geleidelijk aan steeds gedetailleerder, veelal ten koste van de mogelijkheid om de buitenwereld nog duidelijk te maken waar de regeling precies voor staat. Steunverlening aan afzonderlijke persorganen vraagt ook steeds meer voorwaarden, om de doelstelling van de steun te kunnen blijven waarborgen. Waar raken we in verzeild?, zo vraag je dan wel eens af. Zou het niet beter zijn geen steun te verlenen, dan een gedetailleerde en langzaamaan steeds onduidelijker bijstandsregeling te moeten toepassen? Zou de overheid niet beter passief kunnen blijven dan wanneer zij actief wordt en daarbij steeds meer regels introduceert? En als de overheid actief wil zijn, zou het dan niet veel beter zijn de activiteit niet louter te beperken tot het instandhouden van het bestaande, maar meer nog het nieuwe een kans te geven? Als de overheid in haar beleid het bestaande toch ruimte wil blijven geven, is het dan niet veel beter dat zij zich primair richt op bladen met substantiële oplagen, in plaats van op persorganen met oplagen die je zelfs onder een vergrootglas nog nauwelijks kunt waarnemen? En wanneer heeft een persorgaan dan een substantiële oplage?

Vragen als deze is het bestuur onder de leiding van prof. Schoonderbeek nimmer uit de weg gegaan. Adviezen van het Bedrijfsfondsbestuur getuigen ook van discussies die hierover gevoerd zijn. Het werd daarbij steeds weer duidelijk, dat antwoorden op dergelijke principiële vragen nimmer zwart-wit zijn, omdat de werkelijkheid zich zelden in zwart-wit contouren manifesteert. Het bestuurswerk is in dit opzicht vergelijkbaar met een schip dat tussen Scylla en Charybdis doorvaart, op zoek naar een gulden middenweg tussen passiviteit en activiteit, tussen onthouding en bemoeienis. En dat is het aantrekkelijke en tegelijk uitdagende van het werken bij een overheidsorgaan als het Bedrijfsfonds, zeker met een voorzitter als inspirerende stuurman aan het roer.

Naar een stimulerend persbeleid

Het persbeleid in toekomstig perspectief

door prof. dr J.J. van Cuilenburg

Wie het persbeleid van de overheid over de laatste twee decennia overziet zal de conclusie kunnen delen dat dat beleid een sterk conserverende grondtoon had. Zo was 'het instandhouden van de bestaande pluriformiteit' expliciet inzet bij de oprichting in 1974 van de Stichting Bedrijfsfonds voor de Pers.⁴⁹ Bij deze behoudende toonzetting van het persbeleid paste ook een compenserend overheidsoptreden. Maar de context van het persbeleid is in de loop van de tijd sterk gewijzigd. Dat vraagt om een meer stimulerend beleid.

1. Compenserend-conserverend persbeleid

In het tot dusver gevoerde compenserend beleid werden maatschappelijke en economische risico-factoren voor de persverscheidenheid achteraf verzacht met gericht-generieke maatregelen. De gedachte daarbij was dat de overheid vooral dient op te treden als door 'market failure' het grondrecht van de vrije drukpers feitelijk in gevaar komt. Een uitwerking van deze filosofie is zoals bekend de Compensatieregeling voor dagbladen van het Bedrijfsfonds. Deze regeling is bedoeld als correctie op de werking van de markt, een correctie die de vorm kreeg van een financiële compensatie van exploitatie-verliezen die voortvloeien uit een zwakke concurrentiepositie van krantetitels op de advertentiemarkt, veroorzaakt door een geringe oplage en een grote geografische spreiding van abonnees.

De gedachte dat het persbeleid gericht moest zijn op conservering en compensatie laat zich historisch eenvoudig traceren naar de jaren zestig, toen

⁴⁹ Oprichtingsakte Stichting Bedrijfsfonds voor de Pers, artikel 4, lid 1, september 1974.

in een golf van ongekend rappe persconcentratie tal van krantetitels van de markt verdwenen. De voorspellingen in die tijd van het aantal titels dat ons land zou overhouden, werden ook met het jaar somberder. Niet alleen in de journalistiek, maar ook in de politiek won toen de opvatting veld dat de overheid moest redden wat er nog te redden viel. Ergo, overheidscompensatie bij ongewenste marktprocessen; en bijgevolg ook een Bedrijfsfonds voor de Pers, gericht op handhaving van de status quo in de pluriformiteit.

Reactietraagheid

Overheidsbeleid kenmerkt zich nogal eens door een zekere reactietraagheid. Die traagheid kan zelfs zo groot zijn dat de beleidsproblemen al verdwenen of van karakter veranderd zijn voor het beleid zelf in uitvoering komt. In zekere zin was dat bij het Bedrijfsfonds ook het geval: bedoeld als instrument tegen de risico's van verschraling in de pluriformiteit, kwam het Fonds pas geruime tijd tot stand nadat de persconcentratie-storm uit de jaren zestig al was uitgeraasd. Na de start van het Bedrijfsfonds bleef het de eerste vijftien jaar nagenoeg volstrekt windstil in de dagbladwereld: het aantal exploitaties handhaafde zich op ongeveer 45 zelfstandige titels, terwijl de gezamenlijke oplage zich op zo'n 4,5 miljoen exemplaren stabiliseerde. Weliswaar waren er in die jaren genoeg verliezen op dagbladexploitaties waarvoor door uitgevers compensatie-steun bij het Bedrijfsfonds werd aangevraagd, maar van een fors voortschrijdende persconcentratie – het beleidsaxioma dat leidde tot instelling van het Fonds – bleek achteraf, althans tot het midden van de jaren tachtig, geen sprake meer.⁵⁰ Bovendien moest, ook weer achteraf, worden vastgesteld dat persconcentratie voor de verscheidenheid lang niet altijd negatief uitwerkt. De pluriformiteit van de pers werd – zo blijkt ook uit onderzoek – de laatste decennia vooral bedreigd door de vraagzijde van de markt, waar zich een zeer sterke publieksconcentratie bij grote, algemene titels manifesteerde. De negatieve gevolgen daarvan voor de pluriformiteit konden echter ten dele worden gekeerd door concernvorming, schaalvergroting en fusie, waardoor veel kleine titels konden schuilen onder de paraplu van grotere, sterkere zusters. En daarmee is, nog steeds achteraf redenerend, voor de dagbladmarkt het concept van 'market failure' als argument voor compenserend-conserverend persbeleid toch wel enigszins twijfelachtig geworden, want het waren de afgelopen decennia niet de aanbieders die faalden, maar de afnemers, het krantelezend publiek.

2. Persbeleid: het risico van monumentenzorg

Overheidsbeleid loopt dus vaak achter de feiten aan. Ik zeg dat niet verwijtend, immers aan alle beleid is inherent dat het is gestoeld op onzekere kennis en voorlopige inzichten: de werkelijkheid valt nooit helemaal te kennen en wat nog veel vervelender is, zij verandert ook voortdurend. Dat geldt natuurlijk ook voor het persbeleid. En daarmee is het risico gegeven dat de overheid en

⁵⁰ Hierbij laat ik gevoeglijk in het midden of het blote feit van het bestaan van een Bedrijfsfonds aan de bedoelde persconcentratie-windstilte heeft bijgedragen. De bewijsvoering daartoe is wetenschappelijk in retrospect niet eenvoudig te leveren. Wel staat vast dat de Compensatieregeling, begin jaren tachtig ingevoerd, er mede toe bijgedragen heeft dat uitgevers verlieslijdende exploitaties konden continueren.

haar Bedrijfsfonds nog steeds aan het conserveren en compenseren zijn, terwijl de omstandigheden zich allang drastisch hebben gewijzigd. Heel schetsmatig gezegd, hebben we hier te maken met het risico dat persbeleid verwordt tot 'monumentenzorg'.

Het hypothetische karakter van kennis en inzicht pleit voor een flexibele vorm van 'social engineering', zoals de filosoof Karl Popper dat ooit heeft genoemd. Zo'n vorm van persbeleid van de overheid kent ruimte voor voortdurende evaluatie, 'feedback' en bijstelling. Het Bedrijfsfonds heeft gelukkig en terecht een bestuurscultuur waarin onderzoek naar de doeltreffendheid en de doelmatigheid van de eigen beleidsvoering als een *conditio sine qua non* en als de gewoonste zaak van de wereld wordt beschouwd. Niet in de laatste plaats heeft binnen het bestuur de scheidende voorzitter van het Fonds, professor Schoonderbeek, daarvoor altijd gepleit. Zo is regelmatig extern onderzoek geëntameerd naar de Compensatieregeling, wat dan weer leidde tot aanpassing en verbetering van de regeling.⁵¹ En recentelijk is door het Fondsbestuur zelf een evaluatie verricht van het Fonds als fonds.⁵²

3. *Veranderd medialandschap*

Dat gezegd zijnde rijst niettemin de vraag of sinds 1974, het oprichtingsjaar van het Bedrijfsfonds, de maatschappelijke en economische context van het mediabestel niet zodanig is veranderd dat het persbeleid aan een zekere herijking toe is. Naar mijn mening moet die vraag bevestigend worden beantwoord. Laat mij drie opvallende veranderingen mogen noemen die nopen tot herbezinning op het persbeleid. In de eerste plaats heeft het begrip 'maatschappelijke pluriformiteit' de laatste twintig jaar een geheel andere betekenis gekregen. In de verzuilde samenleving van vroeger had deze term een tamelijk concrete betekenis: pluriformiteit was verscheidenheid tussen zuilen die georganiseerd waren op basis van vooral levensbeschouwelijke en politieke uitgangspunten. Die betekenis is thans volledig vervaagd: zuilen zijn als zodanig nauwelijks nog herkenbaar, zo ze nog bestaan. De maatschappelijke pluriformiteit is tegenwoordig veeleer op te vatten als een 'som' van vele individuele verschillen op velerlei terrein. Daarbij treden steeds meer verschillen in opleiding, ethniciteit, consumptie-patroon en 'life-style' op de maatschappelijke voorgrond. En dat maakt het onvermijdelijk, het begrip 'pluriformiteit' ook op het terrein van de media veel breder op te vatten dan als 'pluriformiteit in politiek en levensbeschouwelijk opzicht'.

Een tweede verandering in de context van het persbeleid is de werkelijk gigantische groei in het aanbod van informatie binnen de samenleving. Op grond van allerlei gegevens en onderzoek kunnen we rustig stellen dat de toename in het maatschappelijke informatie-aanbod de laatste decennia ongeveer 10% per jaar heeft bedragen. En dat betekent dat sinds de oprichting

⁵¹ Zie bijvoorbeeld Evaluatie van de Compensatieregeling voor dagbladen, advies van het Bedrijfsfonds uitgebracht aan de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, februari 1989.

⁵² Bedrijfsfonds voor de Pers, Het Bedrijfsfonds voor de Pers: een evaluatie, Rapporten van het Bedrijfsfonds voor de Pers, R5, Amsterdam, 1992.

van het Bedrijfsfonds bijna twintig jaar geleden het informatie-aanbod in onze samenleving met factor 5.5 is toegenomen.

Aan het voorgaande loopt een derde ontwikkeling parallel, namelijk dat het mediagebruik van het publiek zich meer en meer in audio-visuele richting ontwikkelt. Vooral bij jongeren is 'het' beeld – zacht uitgedrukt – inmiddels minstens een zo belangrijk informatievoertuig als 'het' gedrukte woord. Eén en ander manifesteert zich voor de dagbladsector in een zekere verzadiging op de lezersmarkt. Het algemene beeld is 'mensen besteden minder tijd aan papier en meer aan beeld'.⁵³ En dat zal in de toekomst nog veel sterker het geval zijn nu een generatie volwassen wordt voor wie de geschiedenis begon in het babystoeltje voor de beeldbuis-thuis.

De onomkeerbare ontwikkeling in de richting van een informatiesamenleving tast allerlei axioma's van het mediabeleid grondig aan. Vooral de stelling dat mediapluriformiteit voorwerp van overheidszorg behoort te zijn omdat er zoveel risico van mediaverschraling is, lijkt meer en meer achterhaald. De explosieve informatisering van onze samenleving gaat gepaard met een zo grote overvloed aan media en andere communicatiekanalen dat bijkans per definitie kan worden uitgegaan van een postulaat van maximale mediapluriformiteit. En zo'n postulaat van 'pluriformiteit-in-overvloed' noopt ons tot herbezinning, ook op de beleidsaxioma's die aan het Bedrijfsfonds ten grondslag liggen.

4. Naar een stimulerend persbeleid

De vraag dient zich aan, hoe een zinvol en toereikend beleid voor de foliosector er in een situatie van 'media abundance' uit kan zien. Bij die vraag staat vanzelfsprekend voorop – hoe drastisch het medialandschap ook verandert – dat de hoofddoelstelling van dat beleid de communicatievrijheid in de samenleving zal moeten blijven. Deze doelstelling vloeit immers voort uit de grondrechten van de democratische rechtsstaat zoals wij die te onzent kennen. De overheid draagt langs twee wegen het hare bij aan de communicatievrijheid in ons land, namelijk langs de weg van onthouding en langs de weg van zorg. De weg van onthouding komt uiteraard vooral naar voren in artikel 7 van de Grondwet waarin de overheid volstrekt ondubbelzinnig elke censuur op pers en omroep wordt verboden. Naast deze grondwettelijk verankerde onthoudingsplicht wordt in ons staatsbestel gewoonlijk echter ook een zorgplicht voor de overheid op mediagebied onderkend. Die zorgplicht schrijft de overheid een voorwaarden-scheppend beleid voor ten behoeve van de mediasector, vanzelfsprekend met in achtneming van de zoëven genoemde onthouding.

Restrictieve regulering

Weinigen zullen een pleidooi willen voeren voor het beëindigen van voorwaarden-scheppend overheidsbeleid in de communicatiesector. Met zo'n beleid blijft de overheid immers op gepast-noodzakelijke afstand zonder in

⁵³ Cf. Gerbert Kraaykamp en Wim Knulst, Stijgend scholingsniveau, afnemende belezenheid, in: Massacommunicatie, 1992, vol. 20: 22-37.

absolute onverschilligheid te vervallen jegens de staat van 's lands pers. Maar er bestaan wel verschillende stijlen van voorwaarden-scheppend beleid. We schetsten al de thans gangbare 'compenserend-conserverende' stijl van het persbeleid. Naast die stijl kunnen echter nog tenminste twee andere beleidsstijlen worden onderscheiden: een stijl van restrictieve regulering en een stimulerend-faciliterende beleidsstijl. Bij restrictieve regulering worden media met allerlei wettelijke verbodsbepalingen en andere juridische hekken beschermd tegen bedreigende maatschappelijke en economische krachten, tegen andere mediatypen en soms zelfs tegen zichzelf. Het omroepbeleid met zijn 'hekken om Hilversum', die decennia te hoog waren voor andere partijen die tot de omroepmarkt wilden toetreden, was uiteraard tot voor kort een heel duidelijk prototype van restrictieve regulering. De pers daarentegen was in ons land van oudsher zo vrij als een vogel en de overheid volstond, zoals we zagen, met een compenserend-conserverend persbeleid, gericht op het wegnemen van 'handicaps' in de overigens vrij-toegankelijke markt van folio-communicatie.

De 'hekken om Hilversum' zijn inmiddels nagenoeg geslecht, niet zozeer door de mediawetgever, als wel door technologische, economische en maatschappelijke krachten die zich weinig gelegen lieten liggen aan nationale wettelijke kaders. En het compenserend-conserverend persbeleid met zijn Compensatieregeling als voornaam instrument heeft niet kunnen verhinderen dat de dagbladsector zowel op de lezersmarkt als op de advertentiemarkt zeer sterk onder druk van concurrerende mediatypen is komen te staan. Kennelijk vinden de twee genoemde stijlen van mediabeleid hun effectiviteitsgrens in technologie, economie en samenleving, dat wil zeggen in de wetmatigheid dat op de lange duur evenwicht op communicatiemarkten niet wordt bepaald door overheden, maar door de bekende krachten van vraag en aanbod. Kortom, geen overheidsbescherming en geen overheidscompensatie kan uiteindelijk tegendraadse krachten op de communicatiemarkt keren.

Stimulerend-faciliterende beleidsstijl

Dat brengt ons, denk ik, voor de toekomst bij de derde beleidsstijl, bij een stimulerend-faciliterend mediabeleid. Dat is een mediabeleid dat niet gebiedt en verbiedt, maar een beleid dat juist ontwikkelingen uitdagend stimuleert en mogelijk maakt. Wat betekent zo'n stijl voor het persbeleid van de overheid en voor het Bedrijfsfonds in het bijzonder. Een tweetal opmerkingen. In de eerste plaats, uit onderzoek blijkt dat binnen de communicatiesector op dit ogenblik de dominante trend er één is van horizontale verbinding: de maatschappelijke informatievoorziening wordt het komend decennium naar verwachting gekenmerkt door verdere schaalvergroting, persconcentratie, 'media-crossownership' en 'multi-media-publishing'. Een stimulerend persbeleid probeert zo'n ontwikkeling niet te keren, maar juist waar nodig te faciliteren. Een beleid dat rekening houdt met horizontale verbinding in de communicatie, hanteert geen middelen als 'cross-ownership'-regulering, maar daagt folio-uitgevers uit om duizend bloemen te laten bloeien door ook het pad van omroep en andere vormen van elektronische informatievoorziening op te gaan. Een stimulerende overheid geeft uitgevers daartoe subsidies of wellicht belastingfaciliteiten en houdt zich in ieder geval verre van weer een juridisch instrumentarium.

Produktvernieuwing

Mijn tweede opmerking betreft het Bedrijfsfonds zelf. Er zijn nogal wat nationale en internationale aanwijzingen dat de krant als communicatiemedium in de stagnatie-fase verkeert van haar produkt-levenscyclus. Volgens de theorie van de 'product life cycle' zijn er bij stagnatie voor het produkt in kwestie in beginsel drie mogelijkheden. De eerste is die van stabilisatie op het huidige afzetniveau in een verzadigde markt. Een tweede mogelijkheid is die van een forse terugval in afzet tot zelfs het verdwijnen van de markt. Zoiets kan gebeuren wanneer er voor het produkt in kwestie functionele alternatieven komen die of beter of goedkoper zijn. Dat overkwam de grammofoonplaat toen CD op de markt kwam. Een derde mogelijkheid die de economische theorie kent, is het op gang brengen van een nieuwe 'product life cycle' door innovatie in de produktie en in de distributie van het produkt en door het produkt zelf van heel nieuwe eigenschappen te voorzien. Laten we in dit verband de 'krant-op-maat' nog maar eens noemen. Hoe dat zij, produktvernieuwing in de dagbladsector is onontkoombaar. Binnen de financiële kaders van het Bedrijfsfonds zou dat wel eens kunnen betekenen dat het heel zinvol is om in de toekomst duidelijk minder geld voor de Compensatieregeling uit te trekken.⁵⁴ De per definitie altijd schaarse middelen van het Fonds kunnen wellicht beter in meerdere mate worden besteed aan het faciliteren van allerlei uitgeversprojecten gericht op enerzijds produktvernieuwing in de vormgeving en distributie van kranten, en op anderzijds verdere produkt-marktdiversificatie van dagbladondernemingen, met name in de richting van nieuwe media en van omroep.

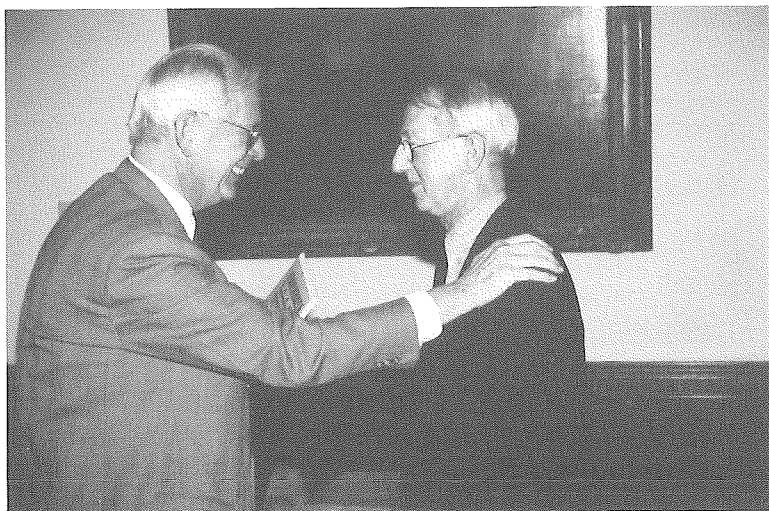
Bedrijfsfonds voor de Media

De mensheid vond eerder papier en drukpers uit dan radiogolf en beeldscherm. Ik wil niet zover gaan om te beweren dat er daardoor nu terecht een Bedrijfsfonds voor de Pers is. Maar er zit wel iets toevalligs in deze chronologie. Zou het beeldscherm het papier voor zijn gegaan, grote kans dat de Vereniging NDP de Vereniging Nederlandse Database Publishers zou zijn en dat wij hier vandaag afscheid namen van de voorzitter van het Bedrijfsfonds voor de Media. Waarmee gezegd wil zijn dat eigenlijk de NVJ voor haar vereniging de beste naam heeft: het gaat om journalistiek, ongeacht het toevallige communicatievoertuig dat gebruikt moet worden om de openbaarheid in de democratische rechtsstaat te realiseren. Welk voertuig in welke situatie voor welke publieksgroep het meest geschikt is om de communicatieboodschap thuis te brengen, geen professie kan die vraag beter beantwoorden dan de uitgever. De lange uitgeverij-traditie in ons land moge daarvan de bevestiging zijn. Als het Bedrijfsfonds voor de Pers – al is het maar bescheiden – ertoe kan bijdragen dat elk persbedrijf zich creatief en innovatief kan ontwikkelen tot een multi-media-onderneming, dan heeft het Fonds ook in de toekomst nog lang bestaansrecht.

⁵⁴ Het Bestuur van het Bedrijfsfonds heeft dit recentelijk ook al bepleit in zijn evaluatieadvies aan de Minister van WVC; cf. *Bedrijfsfonds voor de Pers*, Het Bedrijfsfonds voor de Pers: een evaluatie, Rapporten van het Bedrijfsfonds voor de Pers, R5, Amsterdam, 1992, p. 33.

Het is een bericht, sonst nichts

Bij de geboorte van de Schoonderbeek-krant
door drs H.J.A.M. van Haaren

Wat mij te doen staat, is welhaast een paradox en wellicht nog net niet een belediging aan Jan Schoonderbeek. Het waarom van de paradox van mijn optreden nu, moge in het volgende duidelijk worden.

Schoonderbeek is niet een persoonlijkheid die leeft en denkt in op maat gesneden vormen en inhouden. Het tegendeel is het geval. Hij moge dan accountant van beroep zijn en bestuurder bij geboorte, zijn levenshouding wordt bepaald door een dialoog met wat gaande is aan ideeën in onze mensenwereld. In het kiezen van zijn standpunt laat hij zich leiden door een brede informatie-stroom die hij verwerkt tot gewogen oordelen, tot bijdragen aan een meningsvorming of tot vragen aan anderen.

Van deze open houding voor wat gaande is, of nog nauwelijks zichtbaar broeit in wat we cultuur plegen te noemen, legt hij in de omgang binnen het bestuur en ook daarbuiten (op bijna verontschuldigende wijze) getuigenis af.

Verwijzen naar denkbeelden en theorieën,

't toezenden van een artikel,

een boekje dat gaat over lezen en kijken,

een opmerking of een vraag over een geziene tentoonstelling of een tip voor

op reis wat gezien moet worden en waarom,

en nieuwsgierig naar de opinies van anderen, met name ook van zijn medebestuurders,

in dat alles herkent men een veelzijdige persoonlijkheid.

Wat moet zo'n man met een krant-op-maat vraag ik me af. Zelfs als het 't type krant is, dat mr. Jan Nouwen beschrijft in zijn bijdrage, dan nog doet dit type krant waarmee men toch veel sectoren van maatschappij en cultuur in huis kan halen, afbreuk aan de behoeften van 't type mens Schoonderbeek.

Het kenmerkende van de krant, waarin de hele wereld aan bod komt en waaruit de lezer lezend kiest, is met zo'n krant-op-maat verdwenen. Alle organen die deze oude heer vitaal houden, worden er uit gehaald. Om te verhullen dat het geen krant meer is, geven we hem troostend de rythmische naam krant-op-maat, op-maat, op-maat.

Zo'n nieuw informatieding roept bij mij associaties op aan Christian Morgenstern's soldatenknie.
Ik lees dit surreële gedicht even voor:

Das Knie.

Ein Knie geht einsam durch die Welt.
Es ist ein Knie, sonst nichts!
Es ist kein Baum! Es ist kein Zelt!
Es ist ein Knie, sonst nichts.

Im Kriege ward einmal ein Mann
erschossen um und um.
Das Knie allein blieb unverletzt -
als wärs ein Heiligtum.

Seitdem gehts einsam durch die Welt.
Es ist ein Knie, sonst nichts.
Es ist kein Baum, es ist kein Zelt.
Es ist ein Knie, sonst nichts.

Deze knie verhoudt zich tot de krant-op-maat als het lichaamsdeel dat zijn lichaam kwijt is tot de krant die zonder ziel door de mediawereld gaat.

't Is geen krant, 't is geen nieuwsblad.

't Is een bericht, sonst nichts.

En daarmee is dit toekomstverschijnsel een bevestiging van talloze subculturen zonder samenhang.

Aftredend voorzitter Schoonderbeek hoeft de confrontatie hiermee niet echt aan. Hij wordt er wel eenmalig mee geconfronteerd. En van deze confrontatie is hij zelf de veroorzaker als stimulator van een studiereis die de publikatie "Tussen krantebedrijf en mediaconcern" opleverde.

Direct en indirect werd hierover vanmiddag gesproken. In de krant-op-maat, die ik in mijn handen heb, wordt daarop voortgeborduurd.

't Is een weefsel van voors en tegens en in de tussenruimte van de draden is plaats voor eigen vragen en antwoorden.

De sprekers van vanmiddag,

de uitgever (een beetje ex-)

de hoofdredacteur,

de vormgever,

zij allen, ondersteund door een persoonlijke column van Kassies, maken het aanvaardbaar dat deze eerste Nederlandse krant-op-maat zonder gene door het bestuur van het Bedrijfsfonds voor de Pers aangeboden kan worden.

De paradox van dit verschijnsel in relatie tot jou, scheidend voorzitter, wordt geheel irrelevant bij het vernemen van de titel.
Jan, hier is de Schoonderbeek-krant.

BEDRIJFSFONDS VOOR DE PERS

SCHOONDERBEEK

K R A N T

EEN KRANT-OP-HAAT VAN HET BEDRIJFSFONDS VOOR DE PERS JAARGANG I NR. 1 9 DECEMBER 1972

FREE MARKET PLACE OF IDEAS			
2 Over tolerantie en pluriformiteit Het persbeleid van de overheid heeft tot doel 'het handhaven en bevorderen van de pluriformiteit van de pers'. Een schets van de cultuurhistorische context van deze doelstelling. Pagina 21	3 Veranderingsprocessen in de persbedrijfstak In de vertaling van doelstelling naar beleid past aandacht voor de ontwikkelingen in de persbedrijfstak. Tal van veranderingen in de techniek zetten de pers onder druk. Dit vraagt om strategisch beleid in de bedrijfstak. Pagina 31	4 Tussen Scylla en Charybdis Op welke wijze verkreeg het persbeleid van de overheid tot dusver meer in concreto gestalte? De overheid voerde aanvankelijk een louter passief beleid, maar is geleidelijk aan actiever geworden. Een overzicht. Pagina 41	5 Naar een stimulerend persbeleid Het tot dusver gevoerde persbeleid van de overheid heeft een sterk conserverende grondtoon (behoud van bestaande persverscheidenheid). Maar de context van het beleid is gewijzigd. Dat vraagt om een meer stimulerend beleid. Pagina 51

DE TOEKOMST VAN DE KRANT		
6 De visie van een uitgever Mits de dagbladonderneming zich tot een multi-product-onderneming kan ontwikkelen valt te verwachten dat de meeste dagbladondernemingen zich kunnen handhaven. Pagina 61	7 De visie van een hoofdredacteur Kranten vinden genoot voor lezers en niet voor kijkers met leesbehoefte. Lezers blijven mensen van het woord en sterven niet uit. Pagina 71	8 De visie van een vormgever Vormgevers staan klaar om veranderingen in de verschijningsvormen van de krant uit te voeren. Het wachten is op het moment waarop ook de krant zelf wil veranderen. Pagina 81

Eindredactie: Bedrijfsfonds voor de Pers; Opmaakredactie: Bureau Mijksenaar.

Deze proeve van een 'krant-op-maat' wordt uitgegeven bij het afscheid van onze voorzitter, prof. drs J.W. Schoonderbeek. Deze gelegenheid biedt een kans twee thema's te belichten die hem steeds na aan het hart lagen. Allereerst is dat de 'free market place of ideas', het ideaaltypen van een samenleving waarin vrijelijk informatie en ideeën genit en uitgewisseld kunnen worden. Vier auteurs uit het Bedrijfsfondsbestuur bieden hem in deze krant een geschakeerd boekje aan met feiten en gedachten over deze materie. Hun bijdragen werden heden in de bijeenkomst ter gelegenheid van dit afscheid ook uitgesproken.

Het tweede thema is de 'toekomst van de krant',

een onderwerp dat uitnodigt tot het spuien van ideeën, hetgeen bij prof. Schoonderbeek in de ruim twintig jaar waarin hij ten behoeve van het persbeleid van de overheid werkte, voortdurend op een warme belangstelling kon rekenen. In afzonderlijke katernen van deze krant geven drie personen van buiten ons bestuur hun visies, elk vanuit hun specifieke disciplines: de uitgever, de hoofdredacteur, de vormgever.

Deze krant biedt daardoor voor elk wat wils: een op maat gesneden pakket van vormgegeven woorden en beelden, een bijzonder produkt met data en beschouwingen over wat achter ons ligt, wat ons thans bezighoudt en wat (wellicht) gaat komen.

C. Appendix

Ontwikkelingen in de pers

In ons jaarverslag over 1989 gaven wij een eerste aanzet om te komen tot een uitgebreid overzicht van gegevens over de ontwikkelingen in de pers. Aan het slot van dit verslag wordt voortgegaan op de inmiddels reeds drie jaren gevolgde weg. Dit jaar hebben de tabellen in deze appendix bij het jaarverslag over 1992 slechts betrekking op de dagbladpers, de sector waarover de meeste gegevens voorhanden zijn.

De cijfers in de tabellen zijn geactualiseerd en geven aan welke ontwikkelingen in 1992 hebben plaatsgevonden. De cijfers over een aantal voorafgaande jaren zijn opgenomen om de ontwikkelingen over een langere periode in beeld te brengen. De cijfers geven een overzicht over de afgelopen vijf jaar van aantallen en oplagen van dagbladen, van aantallen dagbladondernemingen en tenslotte van marktaandelen van de tien grootste ondernemingen, uitgedrukt als percentage van de totale oplage van alle dagbladen. Bovendien worden de belangrijkste ontwikkelingen weergegeven die zich de afgelopen vijf jaar hebben voorgedaan op het gebied van de aanbiedersconcentratie en de redactionele concentratie in de dagbladpers. In de toelichtingen van de tabellen worden enkele tendensen gesignaleerd om het lezen van de tabellen te vergemakkelijken. De in deze appendix gepresenteerde gegevens zijn door Het Persinstituut aangeleverd.

In 1991 heeft ons bestuur Het Persinstituut de opdracht verstrekt om te komen tot de ontwikkeling van software voor een computergestuurd informatiesysteem. In de toekomst zullen met behulp van dit systeem gegevens op dit gebied kunnen worden samengesteld.

Het is de bedoeling dat hierdoor in deze appendix in de toekomst ook weer aandacht besteed zal kunnen worden aan lokale media.

Tabel I Dagbladen: aantallen en oplagen

Aantal zelfstandige hoofdreducties	1992	1991	1990	1989	1988
specialistisch	4	4	4	4	4
regionaal	32	34	35	35	35
landelijk	8	8	8	9	9
TOTAAL	44	46	47	48	48
Betaalde oplagen					
specialistisch	95.178	93.760	91.403	88.356	85.706
regionaal	2.606.229	2.615.821	2.615.669	2.614.749	2.619.781
landelijk	2.033.017	2.023.860	2.011.705	1.982.533	1.970.528
TOTAAL	4.734.424	4.733.441	4.718.777	4.685.638	4.676.015
index totaal	101.25	101.23	100.91	100.21	100.00

Tabel I

In tabel I zijn het aantal dagbladen met een zelfstandige hoofdredactie en de oplagen van alle dagbladen weergegeven, waarbij een onderscheid is gemaakt naar de oriëntatie van de bladen, te weten, specialistisch, regionaal en landelijk. Voor de berekening van de oplagecijfers is grotendeels gebruik gemaakt van gegevens van het Centraal Bureau voor Couranten-publiciteit (Cebuco). Daarnaast is materiaal gebruikt van De Journalist (18-12-1992) voor de oplage van de Leidse Courant in 1992 en van de uitgevers van de Barneveldse Krant (1991-1992) en de Nederlandse Staatscourant (1988-1990). De cijfers betreffende het aantal bladen hebben betrekking op het einde van het kalenderjaar. Het Cebuco-oplagecijfer voor 1992 is de som van het gemiddeld aantal abonnees van alle dagbladen in de maand september 1992 en de gemiddelde losse verkoop in de periode 1 juli 1991 tot en met 30 juni 1992. Voor de andere jaren is de berekeningsmethode analoog.

Toelichting

In 1990 verdwijnt De Waarheid als landelijk dagblad waardoor het aantal landelijke dagbladen met één vermindert en op acht uitkomt. In de berekening van de oplagecijfers is De Waarheid overigens niet opgenomen. De krant verstrekke hierover namelijk geen gegevens.

In 1991 worden het Rotterdams Nieuwsblad en Het Vrije Volk samengevoegd tot het Rotterdams Dagblad; het aantal regionale bladen daalt hierdoor van 35 naar 34.

Het aantal regionale titels neemt in 1992 af met twee, van 34 naar 32. In Noord-Holland worden de Typhoon en De Zaanlander samengevoegd tot het Dagblad Zaanstreek, een kopblad van de Alkmaarsche Courant.

Daarnaast vindt er binnen het Wegener Concern een groot aantal verschuivingen plaats. In Groningen zijn de Winschoter Courant en Dagblad de Noord-Ooster opgegaan in het Gronings Dagblad, in Drente is de Drentse Courant ontstaan uit samenvoeging van de Emmer Courant en de Drentse en Asser Courant. In Gelderland zijn De Vallei en de Edese Courant (beide voormalige kopbladen) samengevoegd tot het Gelders Dagblad. Verder zijn de Tielse Courant (voorheen kopblad van de Nieuwe Apeldoornse Courant) en het Dagblad Rivierenland (voorheen een nieuwsblad) als kopbladen aan het Utrechts Nieuwsblad toegevoegd. Het netto-resultaat van deze 'ruil-verkaveling' is een vermindering van het aantal hoofdredacties met één.

Tabel 2 Dagbladondernemingen: aantallen

Aantal zelfstandige ondernemingen	1992	1991	1990	1989	1988
alleen specialistisch	3	3	3	2	2
alleen regionaal	10	12	12	14	14
alleen landelijk	3	3	3	4	4
overig (combinaties)	2	2	2	3	3
TOTAAL	18	20	20	23	23

Tabel 2

In tabel 2 is het aantal zelfstandige dagbladondernemingen over de laatste vijf jaar weergegeven. De cijfers geven de stand van zaken weer aan het einde van de desbetreffende jaren.

Toelichting

In 1990 daalt het totale aantal zelfstandige ondernemingen met drie tot 20.

De Oostelijke Dagbladen Combinatie (ODC) ontstaat uit een fusie tussen Drukkerij de Twentsche Courant, Van der Loeff (Tubantia) en Kluwer (Deventer Dagblad met kopbladen). Kluwer blijft echter wel zelf het specialistische dagblad Cobouw uitgeven. Hierdoor dalen het aantal alleen regionale ondernemingen en het aantal combinatie-ondernemingen beide met één, terwijl het aantal alleen specialistische uitgevers met één stijgt doordat Kluwer nu alleen Cobouw uitgeeft.

In hetzelfde jaar ontstaat uit de fusie tussen Friese Pers Beheer (Leeuwarder Courant) en Hazewinkel Holding (Nieuwsblad van het Noorden) de Noordelijke Dagbladen Combinatie (NDC). Eveneens in 1990 verdwijnt De Waarheid van de markt, zodat er nog drie van de vier alleen landelijke ondernemingen overblijven.

In 1992 daalt het totale aantal ondernemingen verder van 20 naar 18. De afname is toe te schrijven aan twee fusies tussen regionale ondernemingen. Wegener Tijl ODC ontstaat uit de fusie tussen Wegener Tijl en ODC en uit de fusie tussen Damiata en de Verenigde Noordhollandse Dagbladen ontstaat de Hollandse Dagblad Combinatie.

Inmiddels is voor 1993 de fusie bekend gemaakt tussen De Telegraaf en de Hollandse Dagblad Combinatie.

Tabel 3 Dagbladondernemingen: marktaandelen van de 10 grootste ondernemingen (rangorde gebaseerd op 1992) uitgedrukt als percentage van de totale oplage van alle dagbladen

	1992	1991	1990	1989	1988
Holdingmij De Telegraaf	18,30	18,22	18,31	18,40	18,37
Nederlandse Dagbladunie	16,52	16,50	16,47	16,11	16,04
VNU-Dagbladengroep	16,29	16,27	16,29	16,22	16,12
Wegener Tijl ODC	12,78	—	—	—	—
Wegener Tijl	—	6,94	6,99	7,00	6,95
Oostelijke Dagbl. Combinatie	—	5,79	5,77	5,77	5,77
Perscombinatie	11,98	11,90	11,81	11,71	11,66
Hollandse Dagblad Combinatie	5,51	—	—	—	—
Verenigde NH Dagbladen	—	2,74	2,74	2,72	2,71
Damiate Holding BV	—	2,92	3,02	3,02	3,05
Noordelijke Dagbladen Comb.	5,32	5,30	5,31	—	—
Hazewinkel Pers BV	—	—	—	2,93	2,92
Friese Pers	—	—	—	2,36	2,37
Sijthoff Pers	4,00	4,19	4,31	4,40	4,45
Rotterdams Dagblad CV (ACR)	2,45	2,45	2,46	2,94	3,29
Prov. Zeeuwse Courant NV	1,33	1,32	1,32	1,31	1,32

Tabel 3

In tabel 3 wordt de ontwikkeling van de marktaandelen van de tien grootste ondernemingen weergegeven over een periode van vijf jaar. De rangorde is gebaseerd op de grootte van het marktaandeel dat de ondernemingen in 1992 hadden. De gegevens hebben steeds betrekking op de situatie aan het eind van het desbetreffende kalenderjaar. Als percenteerbasis is de totale oplage binnen de dagbladsector genomen, i.e. inclusief specialistische bladen en niet bij de NDP aangesloten dagbladen.

Toelichting

Het afgelopen jaar hebben er twee fusies plaatsgevonden, de vorming van de Hollandse Dagblad Combinatie en die van Wegener Tijl ODC, waardoor het overzicht nogal is veranderd ten opzichte van het vorige jaar.

De fusie tussen Wegener Tijl en ODC, vorig jaar resp. de vijfde en zesde onderneming naar grootte, heeft er toe geleid dat de Perscombinatie gedaald is van de vierde naar de vijfde plaats in

de ranglijst. De samenvoeging van de Verenigde Noordhollandse Dagbladen met Damiata Holding heeft er toe geleid dat de fusiepartners nu samen in grootte Sijthoff Pers en de Noordelijke Dagbladen Combinatie zijn voorbijgestreefd. Omdat beide fusies tussen 'top-tien'-partners plaatsvonden zijn er in vergelijking met het vorige jaar twee nieuwe ondernemingen op de lijst verschenen. Het Rotterdams Dagblad CV is voor het eerst sinds 1989 (toen nog als Avondbladen Combinatie Rotterdam) weer terug op de lijst met de 10 grootste ondernemingen. De Provinciale Zeeuwse Courant NV is nieuw op de lijst. Het gezamenlijk marktaandeel van de vermelde ondernemingen schommelde in de periode 1988-1991 rond de 90%. Door de twee fusies van het afgelopen jaar is het gezamenlijk marktaandeel opgelopen tot 94,48%

Tabel 4 Concentratiemaatstaven dagbladen

Jaar	Redactionele concentratie		Aanbiedersconcentratie	
	in NE	index	in NE	index
1982	24.751	100,00	16.222	100,00
1983	24.914	100,66	16.048	98,93
1984	24.982	100,93	15.904	98,04
1985	25.024	101,10	15.834	97,61
1986	25.463	102,88	15.919	98,13
1987	24.757	100,02	15.874	97,84
1988	23.844	96,34	13.480	83,10
1989	23.957	96,79	13.475	83,07
1990	24.099	97,37	12.987	80,06
1991	23.979	96,88	12.891	79,47
1992	23.910	96,60	11.767	72,54

Tabel 4

In tabel 4 zijn twee maatstaven opgenomen die een algemene indicatie geven van de mate waarin er sprake is van persconcentratie. Met redactionele concentratie wordt concentratie op dagbladniveau bedoeld, met aanbiedersconcentratie concentratie op het niveau van de onderneming.

De mate van concentratie wordt uitgedrukt in Number Equivalents (NE). De exacte betekenis hiervan is beschreven in 'Persconcentratie in Nederland' (J.A. de Ridder; 1984; Amsterdam: VU-Uitgeverij; pp. 47-48).

De maatstaf geeft globaal gesproken aan hoeveel redacties of ondernemingen er zouden zijn wanneer elke bestaande redactie geheel zelfstandig zou opereren. In werkelijkheid zijn er allerlei samenwerkingsverbanden tussen dagbladen op zowel redactioneel als ondernemersniveau.

Om tot het 'aantal zelfstandige redacties' te komen wordt gewogen op basis van redactionele samenwerkingsverbanden. Voor de berekening van het 'aantal zelfstandige aanbieders' vindt weging plaats op grond van samenwerkingsverbanden en grootte van de ondernemingen.

Beide maatstaven worden uitgedrukt in aantallen, dat wil zeggen dat wanneer het cijfer daalt, er sprake is van een toename in concentratie en andersom. De cijfers geven de stand van zaken aan het einde van het kalenderjaar weer.

Toelichting (1988-1992)

In 1989 en 1990 is er een lichte stijging in het aantal, naar redactionele zelfstandigheid gewogen, dagbladen te zien. Deze stijging wordt veroorzaakt door een meer evenwichtige verdeling van bladen binnen eenzelfde samenwerkingsverband. De grote bladen binnen de verschillende samenwerkingsverbanden verliezen licht, terwijl de kleinere bladen hun marktaandeel enigszins zien stijgen.

De aanbiddersconcentratie stijgt in 1989 licht ten opzichte van het jaar daarvoor door een geringe stijging van het marktaandeel van de vijf grootste ondernemingen. In 1990 is er een forse stijging die wordt veroorzaakt door de totstandkoming van de Noordelijke Dagbladen Combinatie (toen nog Fries-Gronings-Drentse Pers geheten) en de vorming van de Oostelijke Dagbladen Combinatie (ODC).

De samenvoeging van Het Vrije Volk en het Rotterdams Nieuwsblad tot het Rotterdams Dagblad zorgt er voor dat de redactionele concentratie in 1991 toeneemt. Het effect blijft echter beperkt omdat beide bladen voorheen al in redactionele samenwerkingsverbanden, resp. de GPD en de Sijthoff Persdienst, participeerden.

De stijging van het marktaandeel van NDU, VNU en Perscombinatie veroorzaakt een lichte toename in de aanbiddersconcentratie in 1991.

De stijging van de redactionele concentratie in 1992 wordt grotendeels veroorzaakt door de samenvoeging van de Typhoon en de Zaanlander (kopblad van de Alkmaarsche Courant) tot het kopblad Dagblad Zaanstreek. Evenals bij het ontstaan van het Rotterdams Dagblad in 1990 is het effect niet groot omdat beide bladen voorheen al participeerden in redactionele samenwerkingsverbanden. Het geschuif met titels, kopbladen en edities bij Wegener in 1992 is nauwelijks van invloed op het aantal redactioneel zelfstandige bladen. Zowel de verdwenen als de nieuwe titels waren en zijn in grote mate redactioneel afhankelijk.

De stijging van de aanbiddersconcentratie in 1992 wordt veroorzaakt door de fusie tussen Wegener en ODC en de fusie tussen De Verenigde Noordhollandse Dagbladen en Damiate.

D. Publikaties van het Bedrijfsfonds voor de Pers

Tot dusver verschenen in de serie

‘RAPPORTEN van het Bedrijfsfonds voor de Pers’:

R1

“Toetsing van persfusies”, advies over de wenselijkheid en de mogelijkheden van wettelijke regelingen inzake persconcentratie d.d. 14 december 1988. Gedrukte uitgave december 1989. 92 pag.

ISBN 90 346 215 61.

Prijs: f 27,-.

R2

“Adviezen in 1989”. Adviezen van het Bedrijfsfonds voor de Pers in 1989, uitgebracht aan de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, over evaluatie compensatieregeling voor dagbladen, toetsing van persfusies, mediabeleid in komende kabinetsperiode, schets wetsvoorstel commerciële omroep en onderzoek concurrentieverhoudingen op de reclamemarkt. Gedrukte uitgave september 1990. 96 pag.

ISBN 90 346 235 3 X.

Prijs: f 24,95.

R3

“Nader advies toetsing van persfusies”, advies d.d. 6 februari 1990. Gedrukte uitgave februari 1990. 40 pag.

ISBN 90 346 218 98.

Prijs: f 12,50.

R4

“Adviezen in 1990”. Adviezen van het Bedrijfsfonds voor de Pers in 1990, uitgebracht aan de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, over compensatieregeling voor dagbladen, media en allochtonen, reclame bij lokale en regionale omroep, landelijke commerciële omroep en steun aan nieuwe bladen. Gedrukte uitgave januari 1991. 120 pag.

ISBN 90 346 247 22.

Prijs: f 28,50.

R5

“Het Bedrijfsfonds voor de Pers: een evaluatie”.

Advies over de evaluatie van het persbeleid, met bijzondere aandacht voor het Bedrijfsfonds d.d. 20 maart 1992.

Gedrukte uitgave maart 1992. 124 pag.

ISBN 90 118 94 41 X

Prijs: f 29,50.

Tot dusver verschenen in de serie

‘STUDIES van het Bedrijfsfonds voor de Pers’:

S1

“Bijlagen Toetsing van persfusies”, studies ten behoeve van het rapport van het Bedrijfsfonds voor de Pers over de wenselijkheid en de mogelijkheden van wettelijke regelingen inzake persconcentraties.

Drs G.W. te Pas (Stichting ‘Het Persinstituut’): Enkele aantekeningen over persconcentratie;

mr G.A.I. Schuijt (Instituut voor Informatierecht): Grenzen en mogelijkheden van een persfusiecontroleregeling;

mr A.P.J.M. van Loon (Instituut voor Informatierecht):

Rechtsvergelijkend onderzoek fusie- en persfusiecontroleregelingen.

Uitgave december 1989. 166 pag.

ISBN 90 346 218 20.

Prijs: f 35,-.

S2

“De redactionele zelfstandigheid van dagbladen”, studie van de Stichting ‘Het Persinstituut’ ten behoeve van het Bedrijfsfonds voor de Pers over instrumenten ter meting en beoordeling van de zelfstandigheid van kranten.

J.J. van Cuilenburg, K. Leeuw en G.W. te Pas:

Communicatiewetenschappelijke aspecten;

J.H.J. van den Heuvel: Bestuurskundige aspecten;

E.C.M. Jurgens: Juridische aspecten.

Uitgave januari 1990. 236 pag.

ISBN 90 346 218 12

Prijs: f 39,75.

S3

“Media in beweging”, concurrentieverhoudingen op de Nederlandse reclamemarkt, door K.J. Alsem, P.S.H. Leeftang en J.C. Reuyl. Studie van de sectie Marktkunde en Marktonderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen naar de aard en de omvang van de reclamebestedingen in de diverse media en meer in het bijzonder naar de verhoudingen in de concurrentie tussen STER, commerciële omroep en gedrukte media.

Uitgave juni 1991. 280 pag.

ISBN 90 71894 25 8

Prijs: f 49,50.

S4

“Tussen krantebedrijf en mediaconcern”, een beleidsessay over pers en persbedrijf, door Jan van Cuilenburg, Hein van Haaren, Frits Haselhoff en Lou Lichtenberg. Studie naar de toekomstige maatschappelijke en economische positie van de pers op middellange termijn, in het licht van de informatisering van de samenleving en technologische ontwikkelingen op het terrein van communicatie en informatie.

Uitgave januari 1992. 172 pag.

ISBN 90 718 94 401

Prijs: f 39,50.

Overige publikaties

Jaarverslagen.

Brochure, **'Leidraad bij aanvragen'**, Den Haag, februari 1992.

"Het gedrukte woord in beeld", uitgave ter gelegenheid van een discussiebijeenkomst georganiseerd door het Bedrijfsfonds voor de Pers op 23 september 1988. Met inleidingen van Hella S. Haasse, prof. dr H. Verdaasdonk, prof. dr L. Noordman en prof. dr P.B. Boorsma. 80 pag.

ISBN 90 346 184 55.

Prijs: f 20,—

De **"Schoonderbeekkrant"**. Een krant-op-maat van het Bedrijfsfonds voor de Pers.

Uitgave ter gelegenheid van het afscheid van de heer prof. drs J.W. Schoonderbeek als voorzitter van het Bedrijfsfonds voor de Pers.

Uitgave 9 december 1992.

Exemplaren van de jaarverslagen, de brochure 'Leidraad bij aanvragen' en de Schoonderbeekkrant zijn schriftelijk of telefonisch te bestellen bij het secretariaat van het Bedrijfsfonds voor de Pers, Prinsessegracht 19, 2514 AP Den Haag, tel. 070 – 361 71 11.

Exemplaren van de overige uitgaven zijn te bestellen door overmaking van de genoemde verkoopprijs + f 7,50 verzendkosten op rekening 24.07.64.188 van Pierson, Heldring en Pierson, t.n.v. Otto Cramwinckel Uitgever, Herengracht 416, 1017 BZ Amsterdam onder vermelding van het ISBN-nummer en het afleveringsadres. Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

